

**ATIK YÖNETİMİNE VE GERİ DÖNÜŞÜME İLİŞKİN
İŞBİRLİĞİ ANLAŞMALARININ
REKABET HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

*EVALUATING COORDINATION AGREEMENTS REGARDING
WASTE MANAGEMENT AND RECYCLING
UNDER COMPETITION LAW*

Av. Gönenç GÜRKAYNAK*

Av. A. Buğra AYDIN*

Av. Melikşah DUMAN*

Av. Zeynep ORTAÇ*

Öz

Çevre kanunları ile ortaya çıkan ve üretici teşebbüsler tarafından gerçekleştirilen üretici sorumluluğu kapsamındaki işbirliği anlaşmaları atıkların daha etkin bir biçimde yönetilmesini sağlayarak çevrenin korunmasına katkıda bulunmakla birlikte, her rakipler arası anlaşmada olduğu gibi çeşitli rekabet hukuku risklerini de beraberinde getirmektedir. Çevre kanunları ile rekabet kanunlarının amaçları en temelinde paralel olmakla birlikte, atık yönetimi piyasalarında gerçekleşen işbirliği anlaşmalarına uygulanmaları bakımından kimi durumlarda bu hukuk dallarından biri ile amaçlanan hedeflere öncelik verilmesi gerekmektedir.

İşbu çalışmada, atık yönetim piyasalarında gerçekleştirilen işbirliği anlaşmalarına rekabet hukuku kurallarının uygulanması ve bu alanda çevre hukuku ile rekabet hukuku arasındaki bağlantı incelenecek ve bu kapsamda Türk rekabet hukuku, Avrupa Birliği rekabet hukuku ve ABD rekabet hukuku disiplinlerindeki duruma ilişkin tespitler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Atık Yönetimi, Rakipler Arası İşbirliği Anlaşmaları, Rekabet Hukuku, Çevre Hukuku, Negatif Piyasa Değeri.*

* **ELİG** Ortak Avukat Bürosu; Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Görevlisi.

* **ELİG** Ortak Avukat Bürosu.

* **ELİG** Ortak Avukat Bürosu.

* **ELİG** Ortak Avukat Bürosu.

Abstract

Cooperation agreements realized between producers which are bound by the extended producer responsibility imposed by environmental laws, can benefit the protection of the environment by enabling effective waste management. However, as with any agreement between competing undertakings, cooperation agreements in the waste management sector can also bring about certain competition law concerns. While the purposes of environmental laws and competition laws are in their nature parallel to each other, priority must be given to the application of one of these laws to cooperation agreements in the waste management sectors in certain situations.

This study will focus on the application of competition laws to cooperation agreements in waste management sectors and analyze the connection between environmental law and competition law in this area. In this respect, this study will also make evaluations on this issue under Turkish, EU and US competition law regimes.

Keywords: *Waste Management, Cooperation Agreements between Competitors, Competition Law, Environmental Law, Negative Market Value.*

GİRİŞ

Çevre hukukunun ve rekabet hukukunun temel amacının toplumsal refahın artırılması olduğu yönünde genel bir kabul bulunmaktadır. Çevre hukuku, toplum ile çevrenin etkileşimini düzenleyerek, uzun vadede toplumsal refahın sürdürülebilir olmasını hedeflemektedir. Rekabet hukuku ise benzer bir şekilde toplumsal refahın çoklaştırılmasını kendisine görev edinmiştir. Benzer nihai hedefler barındırmaları bakımından çevre hukuku ve rekabet hukukunun birbirine benzediği söylenebilir de, çevre politikalarının rekabet hukuku bakımından sıkıntı doğurabileceği gerçeği bazı durumlarda bu iki hukuk disiplininin hukuk dünyasında karşı karşıya gelebileceğini gösterebilmektedir. İdeal bir çevre politikasının rekabet hukuku ihlalleri barındırabileceği gibi, çevresel politikaların tamamen rekabet hukuku prensipleri çerçevesinde düzenlendiği bir dünyada söz konusu çevresel düzenlemelerin etkinliğinden bahsedebilmek mümkün olamayabilecektir.

Çevresel düzenlemelerde etkinlik sağlamak veya söz konusu düzenlemelerin var olabilmesini sağlamak için atık yönetimi ve geri dönüşüm alanlarında faaliyet gösteren teşebbüslerin bir takım işbirliği anlaşmaları yapmaları veya bir teşebbüs birliği çatısı altında ortak bir amaca hizmet edebilmek için bir araya gelmeleri, birçok hukuk sistemi tarafından kabul edilmektedir. Ancak bu tür düzenlemeler eşyanın tabiatı gereği bir takım rekabet hukuku risklerini de beraberinde getirmektedir. Bu risklerin farkında olan

rekabet otoriteleri, çevresel menfaatler göz önünde bulundurularak oluşturulan teşebbüsler arası işbirliği faaliyetlerini, kartellerin yoğun olarak ortaya çıktığı sektörlerdeki gibi sıkı bir denetime tabi tutmaktadır.

Atık yönetiminin farklı aşamalarında meydana çıkabilecek rekabet hukuku riskleri de farklı yapıya sahip olmaktadır. Atığın toplanması sırasında teşebbüsler arası yakın irtibattan kaynaklanabilecek yatay riskler, pazardaki atık yönetimi faaliyetlerinin büyük bir kısmının tek bir teşebbüs veya sisteme verilmesi ile ortaya çıkabilecek dikey riskler bu yapılara örnek olarak verilebilecektir. Buna ek olarak, söz konusu teşebbüsler arası işbirliği anlaşmalarının atıkların yönetimi amacıyla kurdukları yapılar dikey rekabet hukuku risklerine de gebe olabilecektir.

Çalışmamız sırasıyla, atık yönetimi ve rekabet hukuku ilişkisini, atığın tarihçesi, üretici sorumluluğu, atık yönetimi konusunda rakipler arası gerçekleştirilen işbirliği anlaşmaları, bu anlaşmalar sonucu ortaya çıkabilecek yatay ve dikey rekabet hukuku risklerini inceleyecektir. Bu incelemeler esnasında atık yönetimine rekabet hukuku kurallarının uygulanmasının Türk, AB ve ABD rekabet hukuku rejimlerindeki yansımalarına yer verilecektir.

1. ATIK YÖNETİMİ VE REKABET HUKUKU İLİŞKİSİ

Ekonomik politika alanlarına çevresel hedeflerin sokulmaya çalışılması düzenleyiciler açısından oldukça zorlayıcıdır. Bu alanların başında gelen rekabet politikasında ise çevreye ilişkin kaygılara yer verilmemesi gerektiğini düşünenler pek de azımsanmayacak sayıda¹. Özellikle Avrupa Komisyonu'nun ekonomik meşrulaştırma ve tüketici refahı etrafında şekillenen belgeleri ve kararları bu görüşleri destekler niteliktedir.²

Avrupa Komisyonu'nun çevresel hedefleri gözettiği çeşitli kararlarının³ bulunmasına rağmen, 2004 tarihli Antlaşmanın 81(3) maddesi'nin Uygulanmasına Dair Kılavuz'da⁴, AB'nin İşleyişine İlişkin Anlaşma'nın ("TFEU") 101(1). maddesinde hüküm altına alınan yasaklamadan kaçınmak için ekonomik faydaların gösterilmesinin zorunlu olduğu belirtilmiş ve rekabet

¹ KINGSTON, S. (2012), *Greening EU Competition Law and Policy*, Cambridge University Press, s. 1

² Komisyon'un ekonomik yaklaşımı için bkz. European Commission (1999), White Paper on Modernisation of the Rules Implementing Articles 85 and 86 of the EC Treaty, OJ 1999 C132/1, para. 75; Guidance on the Commission's Enforcement Priorities in Applying Article 82 of the EC Treaty to Abusive Exclusionary Conduct by Dominant Undertakings, OJ 2009 C45/7; Guidelines on the Application of Article 81(3) of the Treaty, OJ 2004 C 101/97.

³ Söz konusu kararlar çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ilgili olduğu ölçüde tartışılacaktır.

⁴ Guidelines on the Application of Article 81(3) of the Treaty, OJ 2004 C 101/97, [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52004XC0427\(07\):EN:NOT](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52004XC0427(07):EN:NOT)

politikasının amaçları bakımından ekonomik etkinliğin sahip olduğu önceliğe dayanarak çevrenin korunması gibi ekonomik olmayan amaçların dikkate alınmaması gerektiği savunulmuştur. Doğası gereği rekabet dışındaki endüstriyel politikaların da dikkate alınmasını gerektiren devlet destekleri ise bu bakımdan istisna teşkil etmektedir.

Türk rekabet hukukuna bakıldığında da benzer bir tartışma öne sürülebilecektir. 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un ("4054 Sayılı Kanun") 1. maddesinde Kanun'un amacı, "*Mal ve hizmet piyasalarında rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hâkim olan teşebbüslerin bu hâkimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek, bunun için gerekli düzenleme ve denetlemeleri yaparak rekabetin korunmasını sağlamak*" olarak açıklanmaktadır. Öte yandan, rekabet süreçlerinin korunmasının başlı başına bir amaç değil ancak iktisadi etkinliği hedeflemek suretiyle toplumsal refahın ençoklaştırılması amacına hizmet eden bir araç olarak görülmesi gerektiği hususu da tartışılmış⁵ ve her durumda, tüketici refahı da olsa toplam refah da olsa, rekabet hukukunun ana amacının genel olarak refahın ençoklaştırılması olduğu genel kabul görmüştür.⁶ Nitekim rekabet hukukunun çoğunlukla iktisadi etkinliği artırmayı hedeflemesi nedeniyle, bu uygulamalar sonucunda hem toplumsal refah hem de toplumsal refahla birlikte tüketici refahı artacaktır. Dolayısıyla iktisadi etkinliğin sağlanması bir hedef kavram özelliği gösterirken rekabet hukuku da "mal ve hizmetlerin üretim ve dağıtımında iktisadi etkinliği sağlayan rekabet sürecini desteklemek suretiyle toplumsal refahı teminat altına alacak bir hukuki vasıta arayışı sırasında yaratılmakta olan kurallar bütünü" olmaktadır.⁷

Teoride ise, çevrenin korunması gayesini reddedenler dayanağını tüketici refahı haricindeki amaçları dışlayan ve uygulayıcıların yalnızca ekonomik etkinliği ve tüketici refahını maksimize etmeyi amaçlaması gerektiğini savunan Chicago Okulu öğretilerinden almaktadır. AB'de ise ordoliberal teoriye ilişkin geleneksel yaklaşımlarda, rekabet politikası yapılandırmasının yalnızca ekonomik hedeflere dayandırılmasını ve çevre gibi ekonomik olmayan hedeflerin ulusal seviyede çözümlenmesi gerektiği savunulmaktadır.⁸ Yukarıdaki görüşlerin ortak noktası ise rekabet politikasının çevresel hedefleri meşru olarak ön planda tutamayacağı veya belirgin ölçüde

⁵ Bkz. GÜRKAYNAK, G. (2003), *Türk Rekabet Hukuku Uygulaması İçin "Hukuk ve İktisat" Perspektifinden "Amaç" Tartışması*, Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara.

⁶ GÜRKAYNAK, G., YILDIRIM, K., ÖZGÖKÇEN, H., AYDIN, B. (2011), *Türk Rekabet Hukukunda Uyumlu Eylemlerin İspatı Odaklı İspat Tartışmaları*, Rekabet Dergisi, 2011, Cilt 12, Sayı 4.

⁷ Gürkaynak 2003, s.3.

⁸ Kingston 2012, s. 3.

dikkate alamayacağıdır. AB rekabet politikasının amacının tüketici refahının artırılması olduğu kabul edilmektedir.⁹

Çevresel politikaların rekabet hukukuna entegre edilebilmesi bakımından Harvard Okulu öğretisi Chicago okulu öğretilerine göre daha fazla imkan tanımaktadır. Yapı- davranış- performans paradigmasını temel alan bu teoriye¹⁰ göre genel ekonomik stratejinin ayrılmaz bir parçası olan rekabet politikasının daha geniş sosyal gayeler için de kullanılması mümkündür.

AB çevre politikaları bakımından en çok dikkati çeken gelişme ise, düzenleyici araçların geçirdiği değişimdir. Doğrudan ve emredici hükümlerin yer aldığı regülasyonlara ek olarak yanında piyasa mekanizmalarını kullanan pazar odaklı enstrümanların yer aldığı karma bir düzenleyici yapıya doğru geçiş yaşanmıştır. Piyasa odaklı yaklaşıma geçilmesi ile rekabet politikası ile çevresel politikaların birlikteliği kaçınılmaz olmuş ve çevreye ilişkin hususlar rekabet hukukunun kapsamına girmiştir. Avrupa'nın da Amerika'dan esinlendiği çevresel ekonomik düzenleyici araçların temelinde, piyasa mekanizmalarının, piyasadaki aktörlerin davranışlarını çevresel olarak en iyi sonuca güdülemesi amacı yatmaktadır.¹¹

Atık yönetiminin giderek daha belirgin bir ekonomik boyut kazanmasıyla rekabet politikalarının çevrenin korunması ile olan doğrudan ilişkisi kabul edilmiştir.¹² Atık yönetimi ve rekabet ilişkisinde başlangıç noktasını rekabet ve çevre politikalarının aynı hedefe yönelmiş etkileşiminin kabulü oluşturmaktadır. Her iki politika da toplumsal refahın artırılmasını amaç edinmektedir. AB temelinde bu etkileşimin önemi Lizbon Stratejisi altında

⁹ "The objective of Article (101) is to protect competition on the markets as means of enhancing consumer welfare and ensuring an efficient allocation of resources". (Guidelines on the Application of Article 81(3) of the Treaty OJ 2004 C 101/97 Ayrıca bkz. Neelie Kroes (2005) European Competition Policy- Delivering Better Markets and Better Choices Speech 05/ 512, 15 September 2005,

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/05/512&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, Erişim Tarihi: 16.04.2012. Ayrıca bkz; WHISH, R (2008), "Competition Law", Oxford University Press, Sixth Edition, s.19.

¹⁰ CARLTON, D.ve J. PERLOFF (2005), *Modern Industrial Organization*, Fourth Edition, Chapter 8.

¹¹ Report of the Working Group of Experts on the Economic and Fiscal Instruments in EC Environmental Policy, Boston College International and Comparative Law Review (1991), Vol.14, s. 455.

¹² "The importance attached to the environment in our societies, and the legal constraints to which this has given rise, mean that the environment is a major concern with considerable financial implications, which firms have to incorporate into their cost structures, their pricing policies, and their general strategy. It is only natural, therefore, that there should be interaction between competition policy and environmental questions", European Commission, *XXIInd Report on Competition Policy*, s. 56, vol 77.

somutlaştırılmış ve AB'yi dünyanın en dinamik, rekabetçi ve sürdürülebilir ekonomisine dönüştürülmesindeki rolü vurgulanmıştır.¹³ Atık yönetimi endüstrilerinde rekabet politikası; pazar paylaşımı, fiyat tespiti gibi rekabeti bozucu davranışların engellenmesi, atıklarını geri dönüştürmesi zorunlu kılınan teşebbüsler bakımından atık yönetim sistemleri arasında seçim olanağının sağlanması ve ekonomik bir temellendirilmeden yoksun münhasırlık anlaşmalarının engellenmesini içermelidir. Nitekim, etkin bir atık yönetimi politikası, öncelikle piyasanın işleyişine bağlı olduğu için rekabet politikaları çevre politikalarının iyileştirilmesinde doğrudan etkili olacaktır. Atık yönetimi endüstrisinin ekonomik değeri, teşebbüslere ait ciro rakamları, sağladığı istihdam ve atık miktarı bakımından rekabet politikasının uygulanmasının bu alana yapacağı katkıyı gösterir niteliktedir.

Atık yönetimi toplama, ayrıştırma, taşıma, geri kazanım, geri dönüştürme, yakma ve depolama gibi çok sayıda faaliyeti içermekte ve bu ekonomik faaliyetler dolayısıyla atıklar ekonomik değer taşıyan ve ticarete konu mallar olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Avrupa Birliği Adalet Divanı, atıklara malların serbest dolaşımı ilkesinin uygulanacağını hüküm altına almıştır.¹⁴

4054 sayılı Kanun'un 3. maddesinde mal "ticarete konu olan her türlü taşınır ve taşınmaz eşya" olarak tanımlanmaktadır. Aynı maddede teşebbüs tanımı da yer almaktadır. Rekabet hukukunun süjesi, mal ve hizmet piyasalarında hizmet gösteren teşebbüsler "piyasada mal veya hizmet üreten, pazarlayan, satan gerçek ve tüzelkişilerle, bağımsız karar verebilen ve ekonomik bakımdan bir bütün teşkil eden birimler" olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm rekabet hukuku disiplinleri bakımından istikrarlı bir uygulamaya sahip olması büyük önem taşıyan teşebbüs kavramı, hukuki statüsü veya finansman şekline bakılmaksızın ekonomik faaliyetleri yerine getiren varlık olarak tanımlanmaktadır.¹⁵

AB rekabet hukuku kararlarında hüküm altına alındığı üzere ekonomik faaliyet ölçütü teşebbüs kavramının fonksiyonel tanımının temel noktasıdır.¹⁶

¹³ European Commission, DG Competition Paper Concerning Issues of Competition in Waste Management Systems (2005), s.1,

http://ec.europa.eu/competition/sectors/energy/waste_management.pdf, Erişim Tarihi: 09.01.2012.

¹⁴ *Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium, veya "Walloon Waste" Kararı*, C-2/90, ECR, p. I-4431, paragraf. 28; *C.J.E.C., Stadtgemeinde Frohnleiten, C-221/06*, ECR, 2007, p. I-9643, . 36-38.paragraflar.

¹⁵ BELLAMY, C. ve G.D. CHILD (2008), *European Community of Competition Law*, Sixth Edition, Oxford University Press, New York, US, s. 92.

¹⁶ C-41/90, *Höfner and Elser* (1991) paragraf 21; *AOK Bundesverband and Others* (2004) paragraf 46.

Öte yandan, kavramın yorumlanmasında kimi zaman farklılıklar olmakta ve bu ölçüt bakımından getirilen testin ilgili faaliyetin piyasaya mal veya hizmet sunulmasını ve en azından teoride özel kişilerce kar amaçlı olarak yerine getirebilmesini içermesi gerektiği kabul edilmektedir. Yargı kararları doğrultusunda, herhangi bir hizmetin bedelsiz olarak sunulması hususunun da teşebbüs kavramı açısından belirleyici bir tarafının bulunmadığını belirtmek gerekir.¹⁷ Benzer şekilde, bir teşebbüs AB’de yerleşik olmasa dahi AB rekabet hukuku bakımından teşebbüs sayılmakta ve ortak pazarı etkilemesi koşuluyla yaptığı anlaşmalar TFEU 101. maddedeki yasaklamaya konu olmaktadır.¹⁸ Söz konusu testin çevre kapsamında uygulanması durumunda, İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (“OECD”) tarafından getirilen çevreye ilişkin mal ve hizmetlerin “su, hava ve toprağa verilen çevresel zararlar ile atık, gürültü ve eko-sistemlerle ilintili sorunları ölçmek, önlemek, sınırlamak, asgari düzeye indirmek veya düzeltmek için üretilen mal ve hizmetlere ilişkin faaliyetler” tanımı bu bağlamda faydalı olacaktır. Tanıma göre; “Su, hava ve toprağa verilen çevresel zararlar ile atık, gürültü ve eko-sistemlerle ilintili sorunları ölçmek, önlemek, sınırlamak, asgari düzeye indirmek veya düzeltmek için üretilen mal ve hizmetlere ilişkin faaliyetler” çevresel mal ve hizmetleri ifade etmektedir.¹⁹ Dolayısıyla, OECD’nin de tanımlaması doğrultusunda çoğu çevreye ilişkin mal ve hizmetin fiili veya potansiyel olarak piyasaya arz edilebilmesi de mümkün gözükmemektedir. Ayrıca, Avrupa Birliği Adalet Divanı’nın *Commission v Belgium* kararında atıkların geri dönüştürülebilir olsun veya olmasın mal niteliğini haiz olduğuna hükmedilmiştir.²⁰

Atıkların ticarete konu olan diğer bir ifadeyle alınıp satılan bir mal olması karşısında, yetkilendirilmiş kuruluşlar da rekabet hukuku bakımından teşebbüs niteliğini haizdirler. Yetkilendirilmiş kuruluş kavramı ilgili olduğu atık yönetimine ilişkin mevzuatta tanımlanmaktadır. Örneğin; Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği’nde²¹ yetkilendirilmiş kuruluş “bu Yönetmelikte belirtilen geri kazanım hedeflerini ekonomik işletmeler adına yerine getirmek üzere Bakanlık tarafından yetki verilen ve kar amacı gütmeyen tüzel kişiliği haiz kuruluşlar” olarak tanımlanmakta iken Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği’nde “atık motor yağlarının toplanması amacıyla, Bakanlıkça belirlenen esaslar dahilinde piyasa payları toplamı en az % 30 olan motor yağı üreticileri tarafından kurulan atık motor yağı toplama organizasyonunu” ifade ettiği

¹⁷ *SELEX Sistemi Integrati v. Commission* (2007) 4 CMLR 372, paragraf 89.

¹⁸ Bellamy ve Child 2007, s.95.

¹⁹ OECD Policy Brief, Opening Markets for Environmental Goods and Services, September 2005, s.2; <http://www.oecd.org/dataoecd/63/15/35415839.pdf>, Erişim Tarihi: 09.01.2012.

²⁰ *Commission v. Belgium*, C-2/90 [1992] ECR I-4431 İlgili kararın orijinal metninde şu ifadeler yer almaktadır: "Waste, whether recyclable or not, is to be regarded as 'goods'."

²¹ Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, RG 28035, 24.08.2011, madde 4.

şeklinde tanımlanmaktadır. Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği'ndeki sanayi ve ticari kaynaklı ambalaj atığı üreticilerinin atıklarını belli bir bedel karşılığında verebileceklerini hükme bağlayan madde, atığın mal olmasının, piyasa değeri bulunan ambalaj atıklarına ilişkin sağlıklı bir piyasa sürecin sağlanmasının ve ekonomik bir güdünün yaratılmasının çevresel düzenlemelere uyumu garanti altına alacak olması sebebiyle olumlu yorumlar almıştır.²² Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği'ne ilişkin olarak Rekabet Kurumu tarafından verilen görüşte "kar amacı gütmeyen/taşımayan" ifadesinin çıkarılması gerektiği belirtilmiş ve gerekçe olarak da ilgili kuruluşların kar amacı gütmelerinin çevresel hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla çelişmediği hatta bu şekilde kurulan teşebbüslerin yönetim işlemlerinin düzenlemelere uygun şekilde yerine getirilmesini kolaylaştıracağı ifade edilmiştir.²³

Bu çerçevede, "mal" niteliğini haiz olan atıklar temelinde oluşan atık piyasaları ve atıkların yönetimi amacıyla teşebbüsler tarafından oluşturulan teşebbüs birliği niteliğine sahip organizasyonlar da rekabet kanunlarının konusu kapsamına girmekte ve bunların da rekabet kanunları ile korunmak istenen amaç doğrultusunda denetlenmesi gerekmektedir. Bu şekilde atık piyasalarının iktisadi anlamda daha verimli işlemesi sağlanarak hem rekabet hukukunun amaçları gerçekleştirilecek hem de çevre hukuku ile amaçlanan çevrenin korunmasına katkıda bulunulacaktır.

1.1. Atıkların - Kullanılmış Ürünlerin Toplanması Gerekliliği: Kısa Bir Tarihçe

1960'lı yıllardan başlayarak giderek daha kapsamlı ve uluslararası bir boyut kazanan çevrenin korunması, modern toplumun zorunluluklarından biri haline gelmiştir. Atığın kaynağında azaltılması (atık oluşumunun önlenmesi), özelliğine göre ayrılması, toplanması, taşınması, geçici depolama, ara depolama, geri kazanım, bertaraf ve bertaraf işlemleri sonrası kontrolü ve benzeri işlemleri içeren çevre yönetimi biçimi²⁴ anlamına gelen atık yönetimi ise çevrenin

²² SEYRANTEPE, İ. (2011) "Atık Yönetimi Piyasalarına Yönelik Düzenlemelerin Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", Atık Toplama Pazarında Rekabet ve Çevre Mevzuatı Açısından Güncel Gelişmeler Çalıştayı, 27.10.2011, <http://www.cevko.org.tr/cevko/Ic-Sayfa/Cevko/Haberler/Rekabet-Kurumu-ve-Yetkilendirilmis-kuruluslar-CEVK.aspx>.

Erişim Tarihi: 09.01.2012.

²³ Seyrantepe 2011.

²⁴ Bkz. <http://www.cevreonline.com/atik.htm>. Diğer bir tanım da 2008-2012 Atık Eylem Planında "atık yönetimi, evsel, tıbbi ve tehlikeli ve tehlikesiz atıkların minimizasyonu, kaynağında ayrı toplanması, ara depolanması, gerekli olduğu durumda atıklar için aktarma merkezleri oluşturulması, atıkların taşınması, geri kazanılması, bertarafı, geri kazanım ve bertaraf tesislerinin işletilmesi ile kapatma, kapatma sonrası bakım, izleme-kontrol süreçlerini içeren bir yönetim biçimi" şeklinde yer almaktadır. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2008), "2008-2012 Atık

korunması amacına hizmet eden politikalar arasında en üst sıralarda yer almaktadır. Çevre kirliliği sorununun büyük bir kısmı atıklardan kaynaklanmaktadır. Öncelikli amaç, atık oluşumunu asgari düzeye indirmek ve doğal kaynakların en etkin şekilde kullanılmasını sağlamaktır. Oluşan atık miktarını asgariye indirmek amacıyla atıkların kazanılması veya dönüştürülmesi, kazanılmayan veya dönüştürülemeyenlerin ise en az zararlı bertaraf edilmesi gerekmektedir. AB Atık Çerçeve Direktifi'nin 4. maddesinde yer alan atık hiyerarşisi atık yönetimine ilişkin faaliyetleri önleme, yeniden kullanım veya yeniden kullanıma hazırlama, geri dönüşüm, geri kazanım ve bertaraf olmak üzere beşli bir sıraya koymakta ve ilgili hedefler de bu sıraya uygun olarak belirlenmektedir.²⁵ Atık endüstrileri, atık yönetiminin gerekliliğinin, doğal kaynakların sınırlı olması ve mümkün olduğu ölçüde korunmasının zorunlu olduğunun kabulü ve atık üretiminin büyük rakamlara ulaşması nedenleriyle yasa koyucular tarafından regüle edilmeye başlanmıştır.

Atık piyasası, ürünün atık haline dönmesinden sonra, düzenlemelerin gerektirdiği faaliyetlerin tümünü kapsayan piyasayı ifade etmektedir. Dolayısıyla, atık yönetimini kapsayan faaliyetlerin gerçekleştirildiği piyasa olması sebebiyle atık yönetimi piyasası olarak da adlandırılmaktadır. Atık yönetimine dair piyasa yapılanması, atığın türüne bağlı olduğu kadar söz konusu atık türüne ilişkin düzenlemelerle getirilen yönetim zorunluluklarına göre de farklılık gösterebilmektedir. Sistem yapısının rakiplerin birlikteliğini gerektiren yapısı ilk bakışta rekabet açısından tedirginlik uyandırıcı olsa da, rekabet otoriteleri atık yönetimi sistemlerine karşı gelmemekte ve fakat ilgili faaliyet ve kararların rekabet kurallarına uygunluğu yakından takip etmektedir.

1957'de imzalanan Roma Anlaşması'ndan itibaren ana hatlarıyla aynı kalan rekabet politikası hükümlerinin aksine çevre politikasına ilişkin herhangi bir hüküm Kurucu Anlaşma'da bulunmamaktaydı.²⁶ 1973 yılında ise Birinci Çevre Eylem Programı²⁷ ile çevrenin korunmasının ekonomik büyümedeki rolü ifade edildi. Ne var ki, Topluluk çevre politikasının formüle edilmesi ancak 1986 yılında imzalan Avrupa Tek Senedi'nin 25.maddesi ile mümkün olmuştur. AB'de atık yönetimi endüstrisini düzenleyen çerçeve hukuk normu Direktif 2008/ 98 olmakla birlikte atık türlerine göre düzenlenmiş tamamlayıcı direktifler

Eylem Planı", <http://www.cygm.gov.tr/CYGM/Files/EylemPlan/atikeylemlani.pdf>, Erişim Tarihi: 09.01.2012.

²⁵ European Parliament (2008), "Directive [2008/98/EC] of the European Parliament and of the Council on waste", <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:312:0003:0030:en:PDF>, Erişim Tarihi: 09.01.2012.

²⁶ Roma Anlaşmasının ekonomik karakteri karşısında bu durum çok da şaşırtıcı değildir.

²⁷ European Commission, (1973) The First Action Programme on Environment, OJ 1973 C 112/1

bulunmaktadır. Türkiye’de ise 2872 sayılı Çevre Kanunu ve buna bağlı olarak çıkarılan tebliğ ve yönetmelikler konuya ilişkin düzenlemeler getirmektedir.

Türkiye’nin de taraf sıfatına sahip olduğu Basel Sözleşmesi ile tehlikeli atıkların sınır ötesi hareketinin azaltılması, tehlikeli ve diğer atıkların oluştukları yerde bertaraf edilmesi ve öncelikli olarak atık oluşumunun asgari düzeye indirilmesi amaçlanmaktadır. Ülkemizin Avrupa Birliği’ne uyum açısından sorun yaşadığı alanların en başında çevre gelmekte ve uyumun gerçekleştirilebilmesi için en yüksek maliyet gerektiren çevre konularının başında da atık yönetimi gelmektedir.

Türkiye’de atık yönetimi 1930’lu yıllardan başlayarak çeşitli düzenlemelere konu olmuştur. Çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi için politikalar tespit etmek ve programlar hazırlamakla görevli kurum, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’dır. Ayrıca atık yönetimi açısından Belediye’nin görevleri de ön plana çıkmakta, atık yönetimi faaliyetlerini desteklemekte ve gerekli sistemleri kurmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu 2004 verilerine göre, Türkiye’de 34 milyon ton belediye atığı ve 17,5 milyon ton imalat sanayi atığı üretilmekte ve bu miktar günlük olarak kişi başına 2 kg. atık çıkması anlamına gelmektedir.²⁸ 2008 tarihli Belediye Atık İstatistiklerine göre ise, belediye atık miktarının % 46’sı bertaraf ve geri kazanım tesislerine götürülmüştür. Türkiye’deki atıkların yarısından çoğu geri kazanılabilir nitelik taşıdığı ve bir çevre sorunu olmaktan çıkarılarak değer haline getirebilmeleri mümkün olduğu halde atık geri dönüşümünün oldukça düşük oranlarda seyrettiği gözlemlenmektedir.²⁹

1.2. Çevre ve Rekabet Mevzuatı Açısından Atık - Kullanılmış Ürün Tanımları

Kullanılmış ürünler ve atıkların toplanması ve bu çerçevede oluşabilecek rekabet hukuku meselelerine geçmeden önce, kavramların tam olarak açıklanması ve en temel yapıtaşlarına ayrılarak tanımlanması, büyük resmi incelemede faydalı olacaktır. Bu açıdan, kullanılmış ürün ve atık piyasalarındaki başlıca kavramları tanımlamak gerekmektedir.

En basit ve temel tanımı ile atık “ihtiyaçları karşılamak üzere kullanılan maddelerin, o an için kullanılmayan veya kullanıldıktan sonra atılan kısmı” olarak tanımlanabilecektir. AB Konsey Direktifi³⁰ atığı “sahibinin attığı, atmaya planladığı veya atması gerektiği her türlü madde veya obje” olarak

²⁸ İlgili istatistikler için bkz. www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 09.01.2012.

²⁹ T.C Sayıştay Bakanlığı (2007), Türkiye’de Atık Yönetimi Denetim Raporu.

³⁰ EU Council Directive 91/156/EEC ile değişik EU Council Directive 75/442/EEC, Madde 1.

tanımlamıştır. Basel Sözleşmesi³¹ ise atığı “bertaraf edilen, bertaraf edilmesi planlanan veya ulusal kanunlara göre bertaraf edilmesi gereken maddeler veya objeler” olarak tanımlamıştır. Bir diğer atık tanımı ise OECD tarafından “ana ürün olarak pazar için üretilmemiş, kullanıcının üretim, değiştirme veya tüketim amacıyla işine yaramayan ve kullanıcı tarafından atılacak, atılması planlanan veya atılması gereken maddeler” olarak verilmektedir.³² 9 Ağustos 1983’te kabul edilen 2872 Sayılı Çevre Kanunu atığı “herhangi bir faaliyet sonucunda oluşan, çevreye atılan veya bırakılan her türlü madde” olarak tanımlamıştır.

Atığın bu tanımlarından da anlaşılacağı üzere, atık artık ihtiyaç duyulmayan maddeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Peki ama kullanıcının ihtiyaç duymadığı bu maddeler nasıl mal olarak kabul edilebilmektedir? Bu sorunun cevabı, 20. yüzyıldan itibaren artan kirlilik ve doğaya verilen zararlar nedeniyle ulusların giderek çevre politikasına önem vermesinde yatmaktadır. Gerçekten de, örnek olarak Avrupa Birliği’ne bakıldığında, Avrupa Birliği’nin üye devletler arasında ortak bir çevre politikası belirlemesinin gerekçesi olarak “Avrupa’da çevre üzerindeki baskının giderek ağırlaşması; doğal kaynakların tükenme noktasına gelmesi; sel, kuraklık, orman yangını gibi yıkımların çoğalması; evlerden ve ulaşım araçlarından kaynaklanan karbondioksit emisyonunun sürekli artış göstermesi; özellikle kentsel yerleşim yerlerinde kirlilik ve gürültüden dolayı yaşam kalitesinin düşmesi; her yıl yaklaşık iki milyar ton atığın üretilmesi ve bunun yılda ortalama %10 artması...”³³ verilmiştir.

Nüfus artışları ile paralel olarak artan tüketim çılgınlığı ve bu tüketim çılgınlığını beslemek için üretimde gerçekleşen artış, bir anlamda her geçen gün daha fazla ürünün nihai olarak atığa dönüşmesi ve doğaya bırakılmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu çerçevede, devletler ve sivil toplum kuruluşlarının önderliğinde ortaya çıkan ve gelişen çevre politikaları kapsamında atık yönetimi olarak adlandırılan yeni bir endüstri doğmuştur. AB Konsey Direktifi atık yönetimini “atıkların toplanması, taşınması, geri kazanılması ve bertaraf edilmesi ile birlikte bu operasyonların denetlenmesi ve bertaraf alanlarının kullanım sonrası bakımı” olarak tanımlamıştır.³⁴ OECD tarafından kullanılmakta olan tanım da aynı doğrultudadır.³⁵

³¹ Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal, Madde 2.

³² Bkz. <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2896>, Erişim Tarihi 16.04.2012.

³³ Bkz: <http://ec.europa.eu/environment/waste/index.htm>, Erişim Tarihi: 09.01.2012.

³⁴ EU Council Directive 91/156/EEC ile değişik EU Council Directive 75/442/EEC, Madde 1/d.

³⁵ Bkz. <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2896>, Erişim Tarihi 16.04.2012.

Atık yönetimi, devletlerin yetkili kuruluşları tarafından oluşturulan atık yönetimi planları ile çevre politikalarına uygun bir şekilde düzenlenmektedir. Atık yönetimi planları, çevre politikası ile hedeflenen atık yönetimi hedeflerine nasıl ulaşılabileceğini gösteren stratejik dokümanlardır.³⁶ 2872 Sayılı Çevre Kanunu da atık yönetimi planlarına atıf yapmakta ve bu planların hazırlanması ile ilgili usul ve esasların Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na yayımlanacak yönetmelikler ile belirleneceğini belirtmektedir.

Atık yönetim planları öncelikle atık hiyerarşisine göre düzenlenmektedir. Avrupa Komisyonu tarafından 2008 yılında çıkarılan AB Atık Çerçeve Direktifi'ne göre atık hiyerarşisi tüm atık yönetimi düzenlemelerinde ve planlarında öncelikli olarak takip edilmesi gereken beş kademeden oluşmaktadır: önleme, yeniden kullanım, geri dönüşüm, enerjiye dönüştürme ve bertaraf.³⁷ Sağlıklı bir atık yönetim sisteminin temel unsurları, atıkların öncelikle kaynaktan önlenmesi, üretilen atıkların kaynaktan ayrıştırılması, geri dönüşebilir atıkların ekonomiye geri kazandırılması ve bu suretle depolanacak atık miktarının azaltılması, geri dönüştürülemeyen atıkların ise çevre ve insan sağlığına zarar vermeyecek şekilde depolanmasının sağlanmasıdır.³⁸ Üretim süreçleri ve üretim teknolojilerindeki küçük değişiklikler ve tüketici bilincinin geliştirilmesi ile atık oluşumu mümkün olan asgari düzeye indirilebilmektedir. Yeniden kullanım ise, atıkların toplama ve temizleme saklı kalmak üzere herhangi bir işleme tabi tutulmaksızın aynı şekil ile ekonomik ömrü doluncaya kadar defalarca kullanılması anlamına gelmektedir. Geri kazanım, tekrar kullanım ve geri dönüşüm kavramlarını da kapsayan; atıkların özelliklerinden yararlanılarak içindeki bileşenlerin fiziksel, kimyasal veya biyokimyasal yöntemlerle başka ürünlere veya enerjiye çevrilmesidir.³⁹ Özel olarak geri dönüşüm ise, kullanım dışı kalan atıkların çeşitli yöntemlerle hammadde olarak yeniden işlenerek üretim sürecine kazandırılmasını ifade etmektedir. Enerjiye dönüştürme veya diğer bir ifadeyle enerji kazanımı ise, atıkların yakılmasından ortaya çıkan ısıdan enerji elde edilmesi anlamına gelmektedir. Etkin bir geri kazanımın ön koşullarından birisini, atıkların kaynaktan ayrıştırılması oluşturmaktadır. Geri kazanımı mümkün olmayan atıkların ise çevreye zarar vermeden yok edilmesi gerekmekte ve bu işlem atıkların bertaraf edilmesi olarak adlandırılmaktadır. Bertaraf yöntemleri arasında düzenli depolama ve atıkların yakılması en sıkça kullanılanlardandır.

³⁶ European Topic Centre on Sustainable Consumption and Production, <http://scp.eionet.europa.eu/definitions/plans>, Erişim Tarihi: 09.01.2012.

³⁷ EU Council Directive 2008/98/EC.

³⁸ T.C Sayıştay Başkanlığı, Türkiye'de Atık Yönetimi Denetim Raporu, 2007.

³⁹ Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, 14.03.1991, RG.20814.

Ürünlerin üretimi aşamasında gerçekleşmesi nedeniyle önleme aşaması diğer aşamalardan ayrılmaktadır. Önleme dışındaki aşamalarda atıkların öncelikle toplanması gerekmektedir. Bu kapsamda çevre düzenlemeleri atıkların toplanması için çeşitli kişi ve kurumlara yükümlülükler yüklemektedir. Bunlardan en belirgin ve önemli olanı çevre kanunları tarafından üreticilere yüklenen sorumluluktur.

1.3. Çevre Mevzuatından Kaynaklanan Üretici Sorumluluğu

Çevre politikalarında da kendisini gösteren sürdürülebilirlik yaklaşımı ile birlikte atıkların bertaraf edilmesi etrafında şekillenen atık yönetimi, atık oluşumundaki artışın durdurulması ve atıkların etkin olarak kullanılması gibi yeni boyutlar kazanmıştır. Üreticilerin ürünlerine karşı yasal sorumluluklarının olması ise eşyanın doğası gereğidir. AB Atık Çerçeve Direktifi'nin 3. maddesinde atık üreticisi, faaliyetleri nedeniyle atık ortaya çıkmasına (asıl atık üreticisi) veya atığın doğası veya yapısında değişikliklere neden olan faaliyetlerde bulunan kişi olarak tanımlanmaktadır. Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği'nde, ambalaj üreticisi, ambalajı üretenler ve/veya bu ürünleri ithal edenler olarak tanımlanmakta iken ambalaj atığı üreticisi ise, ambalajlı ürünü kullanarak ambalaj atığının oluşmasına sebep olan gerçek veya tüzel kişileri ifade edecek şekilde hüküm altına alınmıştır. Ömrünü Tamamlamış Araçlar Yönetmeliği'ne göre, üreticilerin ömrünü tamamlamış araçları bedelsiz olarak geri alma zorunluluğu bulunmaktadır. Motor yağı üreticileri ise atık motor yağlarını toplamak üzere ülke genelinde bir sistem kurmak ve bu sistemi verimli bir şekilde işletmekle yükümlüdürler. Motor yağı üreticileri bu yükümlülüklerini ya doğrudan ya da kendileri adına yetkilendirilmiş kuruluşlar aracılığıyla yerine getirebilmektedirler.

Bu bilgiler ışığında görülmektedir ki, üreticinin sorumluluğu çevre politikalarının ana ilkelerinden biri olarak karşımıza çıkmakta ve farklı görünüşleriyle atıkların çevreye olan etkisinin asgari düzeye indirilmesine hizmet etmektedir. Üretici sorumluluğu kavramı giderek daha geniş bir kapsam kazanmış ve genişletilmiş üretici sorumluluğu olarak anılmaya başlanmıştır. Belirtmek gerekir ki, üretici sorumluluğu ilkesi, kirleten öder prensibi uyarınca, kirletenin "üretici" olarak tanımlanması dolayısıyla kirlilik maliyetlerinin üretici tarafından karşılanması gerekliliğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, üreticinin sorumluluğu, kirleten öder ilkesinin özel ve daha dar bir görünümünü oluşturmaktadır.⁴⁰

⁴⁰ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 04.02.2010 tarih ve 10-13/130-50 sayılı kararı.

1.3.1. Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu

Ürünlerin yaşam döngüsü sürecinde oluşan çevreyle ilgili maliyetlerin ürünlerin pazar fiyatlarına dâhil edilmesini sağlamayı amaçlayan genişletilmiş üretici sorumluluğu ilkesinde sorumluluk, bir ürünün yaşam döngüsünde tüketiciler sonrası evreye genişlemesidir.⁴¹ Bunun sonucunda, sorumluluk çoğunlukla ya da tamamen üretici tarafından üstlenilmekte ve üreticiler, ürünlerini oluştururken çevreye olabilecek olası etkilerini de dikkate almaktadırlar.⁴² Dolayısıyla, ürünleri geliştiren, üreten, işleyen, satan veya ithal eden gerçek veya tüzelkişilerce sorumluluk üstlenilmektedir. Genişletilmiş üretici sorumluluğu fikrinin ortaya atılmasını takiben 1990'lı yılların başında Almanya'da çıkarılan Ambalaj Geri Alma Yasası ile bu sorumluluk düzenleme altına alınmıştır.⁴³ Genişletilmiş üretici sorumluluğunda, ilgili ürünlerin kullanılması sonucunda ortaya çıkan atıkların kabul edilmesi, atık sürecinin yönetilmesi ve finansal sorumluluğun üstlenilmesi gibi ana hususlar bulunmaktadır. Bu yükümlülükler ek olarak, hangi ürünün hangi ölçüde yeniden kullanılabilirliğine veya geri dönüştürülebilirliğine dair halka açık bilginin sağlanması da gerekmektedir. Ayrıca, üreticilerden ürünlerini çevreye olan etkilerini en aza indirgeyecek şekilde tasarımları hatta ürünlerin birden fazla kullanımını teşvik edici ve geri kazanım veya bertarafı kolaylaştırıcı düzgün ve güvenli mekanizmaları oluşturmaları istenebilecektir.⁴⁴ Genişletilmiş üretici sorumluluğunun temel yansıması, atık yönetimine ilişkin ekonomik veya fiziksel sorumlulukların üreticiye taşınmasında ve atıklara ilişkin faaliyetlerin maliyetlerinin ürün maliyetlerine dahil edilmesinde görülmektedir.

1.3.2. “Kirlenen Öder” İlkesi

Çevrenin korunmasında ana amaç, çevreye olan zararın ortaya çıkmasının önlenmesidir. Ne var ki, bunu başarmak gerçek hayatta ne kadar emek ve kaynak sarf edilirse edilsin pek mümkün olamamakta ve başkaca araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaca hizmet eden ve çevre mevzuatlarında sıkça rastlanılan ilkelerden birisi de “kirlenen öder” prensibidir. Özellikle fiyatlandırma ve maliyetlere ilişkin olarak piyasanın kaynak dağılımını etkin bir şekilde yapamamasına işaret eden dışsallıklar söz konusu olduğunda, çevreye ilişkin örnekler akla ilk gelenler olmaktadır.⁴⁵ Çevre Kanunu'nun 3. maddesinin (g)

⁴¹ OECD (2001), Extended Producers Responsibility: A Guidance Manual for Governments, Paris

⁴² Bkz. <http://www.cevko.org.tr/cevko/getdoc/77>, Erişim Tarihi: 09.01.2012.

⁴³ OECD (2005), Working Group on Waste Prevention and Recycling ENV/EPOC/WCWPR(2005)9/ FINAL s.3.

⁴⁴ Commission Directive, 2008/98/EC.

⁴⁵ TURGUT, N. (1995), “Kirlenen Öder İlkesi ve Çevre Hukuku”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt 44, Sayı 1-4, s. 607-654, s.14 <http://auhf.ankara.edu.tr/auhfd/auhf-dergisi/yil-1995-cilt-44-sayi-1-4/>, Erişim Tarihi: 16.04.2012.

bindinde, “kirleten öder” prensibi hüküm altına alınmıştır. Bu hükümde, “*Kirlenme ve bozulmanın önlenmesi, sınırlandırılması, giderilmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan harcamalar kirleten veya bozulmaya neden olan tarafından karşılanır*” denilmektedir. “Kirleten öder” ilkesinin yükümlülük ve sorumluluk olmak üzere iki boyutunun olduğu kabul edilmektedir.⁴⁶ Sorumluluk boyutu “Kirletenin Sorumluluğu” başlıklı 28. maddede “çevreyi kirletenler ve çevreye zarar verenler sebep oldukları kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan dolayı kusur şartı aranmaksızın sorumludurlar” şeklinde düzenlenmektedir. Hükümde göze çarpan husus, sorumlulukta kusur şartının aranmıyor olması ya da diğer bir ifadeyle, kusursuz sorumluluğun kabul edilmiş olmasıdır.⁴⁷

AB Atık Çerçeve Direktifi’nde de temel ilkelerden biri olarak kirleten öder ilkesine yer verilmiş ve ilke, atıkların ortadan kaldırılması için gereken maliyetin atığa neden olarak ürünlerin üreticisi, atığı elinde bulunduran veya daha önce elinde bulunduranlar tarafından ödenmesi gerektiği şeklinde ifade edilmiştir. Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği’nin⁴⁸ 5. maddesinde, atık yağlardan kaynaklanan her türlü zararın giderilmesi için yapılan harcamaların kirleten öder ilkesine göre kirliliğe neden olan kişiler tarafından karşılanacağı belirtilmektedir. Ayrıca Yönetmelik’te motor yağı üreticilerinin ülkenin her yerinden atık motor yağlarının toplanmasını sağlayan bir sistem kurmak ve bu sistemi çalıştırmakla yükümlü oldukları belirtilmiştir.⁴⁹ Dolayısıyla kirleten öder ilkesi, maliyetlerin atık üretiminin ve yönetimin neden olduğu gerçek maliyetleri yansıtacak şekilde dağıtılmasını hedeflemektedir.

2. ATIKLARIN VE KULLANILMIŞ ÜRÜNLERİN TOPLANMASINDA RAKİPLER ARASI İŞBİRLİĞİ ANLAŞMALARI

2.1. Genel Olarak Rakipler Arası İşbirliği Anlaşmaları

Rekabet hukuku anlamında birbirlerine karşı “rakip teşebbüs” konumunda bulunan teşebbüsler arasında gerçekleştirilen anlaşmalar, söz konusu teşebbüslerin bu konumundan ötürü 4054 sayılı Kanun’un 4. maddesi hükümleri uyarınca çeşitli yasaklama ve yaptırımlara tabi tutulabilecektir.

⁴⁶ Turgut 1995, s.14.

⁴⁷ Maddenin açık hükmü karşısında sorumluluktaki esasın kusursuz sorumluluk olduğunun kabulü gerekir. Literatürde bu konuya ilişkin tartışmalar, nesnel özen gösterme yükümlülüğüne dayanan olağan bir sebep sorumluluğu mu yoksa ağırlaştırılmış nesnel sorumluluk mu olduğu konusunda cereyan etmektedir. Çoğunluğun görüşü Yargıtay’ın 14. Dairesi’nin kararında da olduğu gibi ağırlaştırılmış nesnel sorumluluk yönündedir.

Detaylı bilgi için bkz; ERTAN B, AKKOYUNLU ERTAN, K. (2005), “Çevre hukukunda sorumluluk”, *Amme İdaresi Dergisi*, C.38, s.3, 2005.

⁴⁸ Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği, RG. 26952, 30.07.2008.

⁴⁹ Madde 13.

Bilindiği üzere, birbirlerinin rakibi konumunda bulunan teşebbüsler arasında eşgüdüm, işbirliği, koordinasyon ve benzeri ilişkiler kuran anlaşma ve uygulamaların, aşağıda da açıklanacak olan bir takım koşullar yerine getirilmediği sürece, 4054 Sayılı Kanun'un 4. maddesine aykırılık teşkil edebilecekleri kabul edilmektedir. 4054 Sayılı Kanun'un 4. maddesinin lafzı aşağıdaki gibidir;

“Belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemleri hukuka aykırı ve yasaktır.”

Rakipler arası işbirliği doğurucu anlaşmalar, ortak girişim⁵⁰, ortak pazarlama⁵¹, ortak satış⁵², ortak tanıtım⁵³, ortak promosyon⁵⁴, ortak araştırma-geliştirme⁵⁵, ortak üretim⁵⁶, ortak dağıtım⁵⁷, ticarileştirme⁵⁸ veya stratejik ittifak⁵⁹ gibi çok çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Söz konusu anlaşmaların rekabet hukuku açısından ortak noktası, rakip konumunda bulunan teşebbüslerin bir veya birden fazla üretim aracını bir araya getirmeleri ve söz konusu rakip teşebbüslerin üretim, çıktı, maliyet, tanıtım, dağıtım gibi rekabetçi davranış ve unsurlara ilişkin bir veya daha fazla platformda işbirliği ortamı yaratmalarıdır. Söz konusu ilişkiler, aşağıda da belirtileceği üzere, bir takım özel koşulları yerine getirmemeleri durumunda, 4054 Sayılı Kanun'un 4. maddesine aykırı kabul edilebilmektedirler.

Stratejik işbirliği anlaşmaları, iki veya daha fazla bağımsız şirketin kendi otonomilerini koruyarak, birbirlerine göre rekabet avantajına sahip oldukları teknoloji, uzmanlık, üretim vb. belli spesifik faaliyetleri birlikte gerçekleştirmek veya ortak hedeflere ulaşmak amacıyla yaptıkları, basit ticari sözleşmelerle birleşme işlemleri arasında yer alan, kısa vadeli, esnek yapılı yeni bir hukuki varlığın kurulmasını gerektirmeyen (kontrolün el değiştirmesini

⁵⁰ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 08.07.2010 tarih ve 10-49/931-329 sayılı *Total Oil-Samsun Akaryakıt* kararı.

⁵¹ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 15.03.2007 tarih ve 07-23/227-75 sayılı *Abbott Laboratuvarları-EİP Eczacıbaşı* kararı.

⁵² Bkz. Rekabet Kurulu'nun 20.01.2009 tarih ve 09-03/46-15 sayılı *Türk Henkel Kimya-Hobi Kozmetik* kararı.

⁵³ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 15.4.2004 tarihli 04-26/288-66 sayılı *Global* kararı.

⁵⁴ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 30.07.2003 tarih ve 03-54/624-284 sayılı *Phizer-Boehinger* kararı.

⁵⁵ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 08.07.2005 tarih ve 05-44/628-161 sayılı *Fiat-Peugeot-Citroen* kararı.

⁵⁶ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 29.05.2001 tarih ve 01-25/240-62 sayılı *Abbott-Fako-Abfar* kararı.

⁵⁷ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 16.6.2009 tarih ve 09-28/600-141 sayılı *Yassı Demir Çelik* kararı.

⁵⁸ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 18.06.2009 tarih ve 09-29/604-144 sayılı *Çay İşletmeleri* kararı.

⁵⁹ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 06.12.2006 tarih ve 06-87/1120-325 sayılı *Citigroup-COIC* kararı.

gerektirmeyen), sözleşme bazlı anlaşmalardır⁶⁰. Stratejik ittifaklar, ortak pazarlama⁶¹, ortak satış⁶², ortak tanıtım⁶³, ortak promosyon⁶⁴, ortak araştırma-geliştirme⁶⁵, ortak üretim⁶⁶, ortak dağıtım⁶⁷ olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Rekabet hukukuna ilişkin olarak stratejik ortaklık anlaşmalarının arz edebileceği potansiyel sorunlar çok çeşitli olabilmektedir. Söz konusu sorunların başlıcaları (i) anlaşmanın ifasının anlaşmaya taraf olan teşebbüslerin fiyatlandırma, çıktı ve benzeri rekabet unsurlarına yönelik stratejilerinin eşgüdümüne ve rakip teşebbüsler arasında rekabete ilişkin hassas bilgilerin paylaşımına yol açması⁶⁸, (ii) anlaşmaya taraf olan teşebbüslerin (anlaşmanın konusuna göre) pazarlama, tanıtım, dağıtım veya satış gider ve harcamalarının ortak hale gelerek ürünün “maliyet” unsuruna ilişkin olarak (maliyet kalemini oluşturan girdiler pazarında) rekabetin ortadan kalkması⁶⁹ ve (iii) anlaşmaya taraf olan teşebbüslerin anlaşma konusu mallara ilişkin pazardaki konumlarının (ve buna bağlı olarak pazar paylarının) güçlü olması durumunda anlaşmanın pazarın geneli için geçerli olan rekabet koşulları üzerinde olumsuz etkiler gösterebilmesi⁷⁰ şeklinde özetlenebilir.

Bu nitelikteki bir anlaşmanın rekabet üzerindeki muhtemel etkilerini somutlaştırmak gerekirse; anlaşma konusu ürünlerin tanıtımı, dağıtımı, satışı veya pazarlaması faaliyetlerini ortak olarak yürüten teşebbüslerin, bu faaliyetler sonucunda birbirlerinin fiyatları, maliyetleri, çıktı miktarları, ürünlerin satılacağı müşteri grupları, pazarlama ve diğer stratejileri gibi unsurları koordine etmeleri söz konusu olabilecektir. Aynı biçimde, söz konusu anlaşmaya taraf olan teşebbüslerin, ürünlerin tanıtımı, pazarlanması, promosyonu, dağıtımı veya satışına yönelik olarak ayrı ayrı olarak katlanmaları gereken maliyetler ortak bir kimliğe bürünerek taraflar arasındaki maliyete ilişkin rekabet ortadan kalkabilecek, maliyeti oluşturan girdi pazarında rekabetin bozulması kolaylaşabilecektir.

⁶⁰ UZUN, A. Ö. (2007), *Stratejik İşbirlikleri ve Rekabet*, Rekabet Kurumu 5. Dönem Uzmanlık Tezi, s. 9.

⁶¹ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 02.08.2007 tarih ve 07-63/776-282 sayılı *Eli Lilly Export-Sandoz* kararı.

⁶² Bkz. Rekabet Kurulu'nun 02.03.2006 tarih ve 06-16/189-49 sayılı *Padok Turizm* kararı.

⁶³ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 30.7.2004 tarih ve 04-50/678-172 sayılı *THY-Garanti Bankası* kararı.

⁶⁴ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 15.03.2007 tarih ve 07-23/227-75 sayılı *Abbott Laboratuvarları-EİP Eczacıbaşı* kararı.

⁶⁵ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 08.01.2008 tarih ve 08-03/35- 11 sayılı *Anten A.Ş* kararı.

⁶⁶ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 10.11.2010 tarih ve 10-71/1488-571 sayılı *Belediye Ekmek* kararı.

⁶⁷ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 19.11.2004 tarih ve 04-72/1049-261 sayılı *Arçelik - Sony* kararı.

⁶⁸ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 04.02.2010 tarih ve 10-13/145-61 sayılı *Arçelik A.Ş- Sony Eurasia* kararı.

⁶⁹ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 18.6.2009 tarih ve 09-29/604-144 sayılı *Çay İşletmeleri* kararı.

⁷⁰ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 08.01.2008 tarih ve 08-03/35- 11 sayılı *Anten A.Ş.* kararı.

Söz konusu olumsuz etkilerin tarafların anlaşma konusu ilgili pazardaki konumlarının güçlü olması durumunda daha da belirgin bir hal aldığı ve tarafların ilgili pazarda zayıf olmaları halinde ise bu ilişkinin toplumsal refah yönünden artı değerinin olası rekabeti kısıtlayıcı etkilerine baskın geleceği genel kabul görmektedir.

Stratejik işbirliği anlaşmalarının farklı sektörlerde gerçekleşebildiği görülmektedir. Rekabet Kurulu'nun geçmiş kararları incelendiğinde ilaç⁷¹, otomotiv⁷², elektronik⁷³, bankacılık⁷⁴ ve atık yönetimi⁷⁵ gibi farklı sektörlerle ilişkin işbirliği anlaşmalarının söz konusu olabileceği görülmektedir.

2.2. Atık ve Kullanılmış Ürün Sektöründe Rakipler Arası İşbirliği Anlaşmaları, Bu Anlaşmaların Gerekliliği ve Önemi

Kamu otoritesi tarafından ciddi düzenlemeye tabi tutulan her sektörde olduğu gibi atık ve kullanılmış ürün yönetimi sektöründe de, bu sektörde faaliyet gösteren teşebbüsler üzerinde ciddi bir düzenleyici baskı görülmektedir. Uzun yıllar ihmal edilen ve halen arka plana itilen atık yönetimine ilişkin kronikleşen sorunların çözümü, büyük ölçekli ve yüksek maliyetli yatırımlar gerektirmektedir.⁷⁶ Teşebbüsler üzerindeki düzenleyici baskısının ancak yüksek maliyetli yatırımlarla çözülebilir nitelikte olması teşebbüsleri ölçek ekonomilerinin söz konusu olabileceği işbirliği anlaşmalarına ittiği söylenebilecektir.

Ölçek ekonomileri genel olarak herhangi bir teşebbüsün üretim sürecinde gerçekleştirdiği artış nedeniyle sağladığı tasarruf veya maliyet avantajlarını içermektedir. Dolayısıyla, ölçek artışının ortalama maliyeti azaltan bir etkisi bulunmaktadır. Ölçek ekonomilerinin sağlanabilmesi için atık yönetimi piyasasında daha fazla işbirliği yapılmasının getirdiği faydalar aşikardır.

Özellikle üretici teşebbüslerin genellikle tüm ülke çapında hizmet verdikleri ve düzenlemelerde getirilen hedeflerin gerçekleştirilmesi yükümlülüğü dikkate alındığında; düzenlemelerle zorunlu kılınmasa bile fiili olarak atık yönetimi sistemlerinin ülke çapında kurulması gerektiği görülmektedir.⁷⁷ Bu durumun ise, oldukça yüksek maliyetlerin yanı sıra,

⁷¹ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 02.08.2007 tarih ve 07-63/776-282 sayılı *Sandoz-Eli Lilly kararı*, 30.07.2003 tarih ve 03-54/624-284 sayılı *Pfizer- Boehringer kararı*.

⁷² Bkz. Rekabet Kurulu'nun 08.07.2005 tarih ve 05-44/628-161 sayılı *Tofaş-Fiat- Peugeot kararı*.

⁷³ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 19.11.2004 tarih ve 04-72/1049-261 sayılı *Arçelik- Sony kararı*.

⁷⁴ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 06.12.2006 tarih ve 06-87/1120-325 sayılı *Akbank- Citibank kararı*.

⁷⁵ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 10.06.2010 tarih ve 10-42/730-237 sayılı *Petder kararı*.

⁷⁶ TC. Sayıştay Başkanlığı, Türkiye'de Atık Yönetimi Denetim Raporu, 2007, s.6.

⁷⁷ KAZAK, E. Ö. (2009), *Atık Yönetimi Piyasalarında Rekabet Politikası*, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi, s. 27.

kapsamlı bir örgütlenmeyi zorunlu kıldığı açıktır. Gereken ölçüğe ulaşması mümkün olmayan teşebbüsler, bireysel olarak sistem kuramamakta ve başka teşebbüslerle kolektif sistemler oluşturmakta yahut mevcut bir sisteme dahil olmaktadır. Bu doğrultuda, çevresel hedeflerin gerçekleştirilmesi için oluşturulan atık yönetimi sistemlerini söz konusu piyasada faaliyet gösteren teşebbüsler arasında yapılan bir anlaşma olarak kabul etmek gerekir. Teşebbüsler işbirliğinde bulunarak ilgili düzenlemelerle zorunlu kılınan yükümlülükleri bakımından etkinlik artışları sağlamaktadır.

Atık yönetimi faaliyetlerinde bulunan teşebbüslerle yapılan anlaşmalar ile gerçekleştirilen işbirliğinin gerisinde olan sebeplerin başında atık sistemleri kurulum ve işletim maliyetleri gelmektedir. Nitekim düzenleyici araçlarla öngörülen yükümlülüklerin ve sistem hedeflerinin gerçekleştirilmesi bireysel bazlı yapılamayacak kadar maliyetli ve büyük ölçeklidir. Örneğin; AB Ambalaj Direktifi'nin 6. maddesinde ambalaj türlerine göre farklı oranlar belirtilmekle birlikte en az % 50 ile en fazla % 60 oranında ambalaj atığının geri kazanılması hedefi yer almaktadır. Üreticileri kolektif oluşumlarda bulunmaya iten diğer bir sebep ise, geri alma zorunluluğu olarak ifade edilmekte ve bunun yarattığı olumsuzluklar kolektif sistemlerde toplam maliyetlerin paylaşılması ve havuzda biriken atıkların üreticilerinin yasal sorumlulukları ve/veya ödedikleri ücrete göre oransal olarak dağıtılmasıyla bertaraf edilmektedir.⁷⁸

Özellikle mevzuatlarda sık sık rastlanan ilkelerden birisi olan paylaştırılmış sorumluluk ilkesi de kolektif sistemleri ön plana çıkarmaktadır. Nitekim paylaştırılmış sorumluluk ilkesinde ekonomik veya fiziksel sorumluluk piyasadaki aktörlere dağıtılmakta ve bireysel sistemlerden uzaklaşılmasıyla sonuçlanmaktadır.

2.3. Çevre Mevzuatı ve Rekabet Hukuku Mevzuatının Çakışması: Özel Kanun - Genel Kanun Meselesi

Kanunların çatışmasının varlığından bahsedebilmek için birbiriyle çelişen iki ayrı düzenlenmenin bulunması gerekmektedir. Diğer bir anlatımla, yakın konuları düzenleyen iki kanun birbirlerini tamamlar nitelikte iseler kanunların çatışması da söz konusu olmayacaktır. Bir kanunun diğer kanuna göre özel kanun olması ilk bakışta ve soyut bir şekilde anlaşılammakta ve ancak iki kanunun mukayese edilmesiyle ve mukayese edilen kanuna göre belirlenebilmektedir.⁷⁹ Aynı konuya ilişkin iki kanun yürürlükte ve aynı nitelikte iseler, bu durumda yeni kanun uygulanmalıdır. Diğer yandan, kanunlardan biri özel diğeri genel nitelik taşıyorsa ve özel kanun da daha sonraki bir tarihte

⁷⁸ Kazak 2009, s. 28.

⁷⁹ OĞUZMAN, M. K., N. BARLAS (2007), *Medeni Hukuk*, Arıkan Yayınları, 14. Bası, s. 66.

yürürlüğe girmişse, ilgili olayda özel kanunun uygulanması gerekmektedir. Özel kanunun düzenleme getirmediği hususlarda ise önceden yürürlüğe girmiş genel nitelikli kanunun uygulanmasına devam edilmektedir. İkinci senaryoda ise bir öncekinden farklı olarak sabit bir çözüm bulunmamakta ve özel kanunun eski tarihli ve genel kanunun da daha yakın bir zamanda yürürlüğe girmiş olduğu durumlarda yorum yapılarak yasa koyucunun iradesi aranmakta ve bu irade doğrultusunda karar verilmektedir.

2872 sayılı Çevre Kanunu ise 1983 yılından bu yana uygulanmakta ve bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek ve bunun için gerekli düzenleme ve denetlemeleri yaparak rekabetin korunmasını sağlamak amacıyla çıkarılan 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun ise 1994 yılında yürürlüğe girmiştir. Dolayısıyla, 4054 sayılı Kanun, Çevre Kanunu'na nazaran daha yeni tarihli bir kanundur. Ne var ki, kanunlar arasındaki ilişkinin açıklık kazanması bakımından kanunların niteliği de büyük önem taşımaktadır.

Ne var ki, 4054 sayılı Kanun ve Çevre Kanunu bakımından yapılacak olan nitelik değerlendirmesi kolay olmayacaktır. Nitekim, Çevre Kanunu daha geniş ve kapsamlı hukuki ilişkilere ilişkin olup belirli alanlarda getirilen yükümlülükler yönetmeliklerle düzenlenmekte iken, 4054 sayılı Kanun mal ve hizmet piyasalarında hizmet gösteren teşebbüslerle ilgili düzenlemeler içermektedir. Öte yandan, 4054 sayılı Kanun'un birden fazla sayıda sektöre uygulanabilir olması dolayısıyla kapsayıcı yönünün de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Dolayısıyla, bünyesinde büyük ölçüde görecelik barındıran söz konusu iki kanun bakımından yapılacak olan değerlendirmelerin her bir somut olay bazında ve ilgili koşullar dikkate alınarak yapılması isabetli olacaktır. İşte bu nedenle, çevresel bir düzenlemeden kaynaklanan faaliyetin, rekabet hukuku açısından sorun teşkil ettiği durumlarda 4054 sayılı Kanun ile korunma altına alınan menfaatin korunması kimi durumlarda gerekebilmektedir.

Çevresel bir düzenlemeden kaynaklanan faaliyetin, rekabet açısından sorun teşkil ettiği durumlarda 4054 sayılı Kanun ile korunma altına alınan menfaatin korunması kimi durumlarda gerekebilmektedir.

3. ATIK YÖNETİMİNE İLİŞKİN İŞBİRLİĞİ ANLAŞMALARININ REKABET HUKUKU BAKIMINDAN DOĞURABİLECEĞİ RİSKLER

3.1. Atıkların - Kullanılmış Ürünlerin Değeri: Negatif - Pozitif Değer Meselesi

Atık yönetiminin ortaya çıkması ile birlikte atık piyasaları ortaya çıkmış ve zamanla atıklar teşebbüsler tarafından ekonomik fayda ve kar amacıyla “mal” olarak ticarete konu edilmeye başlanmıştır. Ancak atık yönetimi piyasalarının ortaya çıktıkları andan itibaren kar elde etmeye müsait olduğunu söylemek çok da doğru olmayacaktır. Gerçekten de atık piyasaları gelişen teknoloji ve atık yönetimi yöntemleriyle giderek daha etkin ve karlı hale gelmektedir. Buna rağmen halen bazı atıkların yönetimi karlı bir ticari iş olmaktan çok uzaktır. Bunun sebebi, atığın toplanması ve yönetiminin (geri kazanım, geri dönüşüm veya bertaraf) maliyetinin, atığın yönetiminden elde edilen maddenin satış fiyatından fazla olmasıdır. Bu gibi durumlarda atık ticari bir mal olmaktan çıkmaktadır. Zira, en temel amacı ekonomik fayda sağlamak ve kar etmek olan bir ticari işletmenin maliyeti satış fiyatından fazla olan, yani negatif piyasa değerini haiz olan bir mal piyasasında faaliyet göstermesi beklenemez. Bu nedenle, negatif piyasa değerini haiz atıkların yönetimi genel olarak kar amacı gütmeyen kuruluşlar tarafından (örneğin dernekler) gerçekleştirilmektedir.

Hal böyle iken, negatif değerli piyasalara rekabet hukukunun uygulanıp uygulanmayacağı sorusu akla gelmektedir. Atığın bir mal olduğunu ve atık piyasalarının da rekabet hukukunun uygulama alanına girdiğini yukarıda ayrıntılı olarak açıklamıştık. Ancak normal piyasa özelliklerinden ayrılan ve yalnızca kar amacı gütmeyen kuruluşların önderlik ettiği negatif değerli atık piyasalarında rekabet hukuku kurallarının uygulanmasında esneklikler yaratılması, piyasanın gelişmesi ve özellikle de çevre kanunlarının amacına hizmet edilmesi bakımından önemlidir.

Rekabet Kurulu, *LASDER* kararında⁸⁰ negatif değerli piyasalara kısaca değinmiş ve rekabet hukuku kurallarının uygulanmasının bu tür piyasalarda esnetilebileceğini hissettirmiştir:

“Diğer yandan toplayıcıların atığın pazarlanması hakkından mahrum bırakılması negatif piyasa fiyatlarının (negative market prices) ortaya çıktığı hallerde kabul edilebilecek bir durumdur. Geri kazanım işlemi sonrası kullanımı mümkün olan maddenin sağlanamaması veya geri dönüşümün oldukça maliyetli/zahmetli olması nedeniyle geri dönüşümden elde edilen maddenin satış fiyatının, maliyetlerin altında kalması gibi nedenlerle, kimi atıkların geri dönüştürülmesi mümkün olmamakta veya ekonomik olarak kârlı

⁸⁰ Bkz. Rekabet Kurulu'nun 27.10.2010 tarih ve 10-67/1422-538 sayılı *LASDER* kararı.

bir alanı ifade etmemektedir. Bu nedenle, çevresel düzenlemeler gereği geri kazanım zorunluluğu getirilen bazı atıkların geri kazanımının sağlanabilmesi, bu alanda faaliyet gösteren firmalara ücret ödenmesini gerektirmektedir. Bu tip atıkların toplanması için sistemlerin anlaşma imzaladığı toplayıcıların, diğer atıklarda olduğu gibi topladıkları atıkları geri dönüşüm firmalarına satarak gelir sağlaması mümkün olmamaktadır. Aksine bu atıkların geri kazanımının sağlanması için ücret ödenmesi gerekebilmektedir. Bu durumun toplayıcıların, atıkları geri kazanım firmalarına teslim etmek/atıkların uygun şekilde geri kazanımını sağlamak yönündeki güdülerini zayıflattığı kabul edilmektedir. Bu çerçevede, negatif piyasa fiyatlarının görüldüğü durumlarda, geri kazanımın garanti altına alınması için atığın pazarlama hakkının sistemlerde kalması kabul edilebilecektir. Diğer taraftan negatif piyasa fiyatlarının oluşmadığı ve toplayıcıların bu atıkların ilgili düzenlemeye uygun şekilde geri kazanımını sağlamak bakımından yeterli ekonomik güdüye sahip oldukları durumlarda, toplayıcıların atığı pazarlama hakkı prensipte sınırlandırılmamalıdır.”

Buradan da anlaşılacağı üzere Rekabet Kurulu, atık yönetimi hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için bir takım önlemlerin alınabileceğini ve bu önlemlere rekabet kanunları açısından göz yumulabileceğini belirtmiştir. Zira, aksi takdirde, atıkların negatif piyasa fiyatları nedeniyle atık yönetimi etkin bir şekilde gerçekleştirilemeyecek ve atık yönetiminden beklenen fayda elde edilemeyecektir. Çevre bilinci ile ekonomik bilincin burun buruna geldiği bu durumda Rekabet Kurulu toplumsal refaha ulaşılabilmesi için çevresel amaçları ekonomik etkinliğin önüne koymuştur.

Benzer bir durum Avrupa Komisyonu tarafından DSD kararında⁸¹ da tartışılmıştır. Plastik atıkların toplanması ile ilgili olarak Alman DSD tarafından getirilen dikey kısıtlamalara Avrupa Komisyonu tarafından cevaz verilmiştir. Zira plastik atıkların negatif pazar fiyatlarını haiz olması nedeniyle DSD'nin toplayıcıların plastik atıkları kendilerinin pazarlamasına izin vermemesi ve söz konusu plastik atıkların yalnızca DSD'ye pazarlanabilmesi negatif pazar fiyatlarına sahip olan plastik atıkların tek bir yerde toplanarak ölçek ekonomisinin sağlanmasına hizmet etmektedir. Bu nedenle Avrupa Komisyonu, tıpkı Rekabet Kurulu gibi, çevresel amaçları ekonomik amaçların önüne koymuş ve normal bir piyasada izin verilmeyecek bir kısıtlamaya negatif değerli bir piyasada izin vermiştir. Avrupa Komisyonu bu tutumunu atık yönetimi sistemlerinde ortaya çıkabilecek rekabet hukuku endişelerinin tartışıldığı “DG Competition Paper”da açıklamıştır:

⁸¹ Press Release IP/01/1279 Brussels, 17 September 2001, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/01/1279&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=fr>, Erişim Tarihi: 09.01.2012.

“Örneğin Komisyon’un ARA gibi kararları ışığında, pazarlama üzerindeki sınırlamalar mülkiyetin sistemlerde saklı tutulduğu; örneğin sistemin toplayıcıların toplanmış ambalaj atıklarını hangi geri kazanım şirketine taşıması gerektiğini belirlediği gibi durumlarda kabul edilmesinin mümkün olduğu savunulabilecektir. Diğer yandan, ürünün sahibi olan toplayıcıların ürünü ticari olarak kullanmalarının engellenmemesi gerekmektedir. Ürünlerin ticarileştirilmesi hakkı, sistemlerin ikinci ürün açısından da güçlü ve hatta hakim durumdaki sağlayıcılar olmalarını sağlayabilecektir. Toplayıcıların mülkiyete sahip olduğu sistemlerde ticarileştirme üzerindeki sınırlamalar ancak belli bir ürüne (örneğin; plastik) ait negatif pazar fiyatlarının (talep azlığına bağlı olarak) bulunması durumunda kabul edilebilecektir. Bu gibi hallerde, toplayıcıların söz konusu ürünleri geri dönüştürmek için güdülere az olacak ve sistemler ürünlerin kullanımı veya aksi takdirde üstesinden gelmesi için daha iyi konumlandırılabilir.”⁸²

Görüldüğü üzere, rekabet hukukunun da amaçları arasında bulunan toplumsal refah, belirli şartların oluşması halinde ekonomik refahın önüne geçebilmekte ve rekabet otoriteleri tarafından kayırılabilir.

3.2. Yatay Rekabet Hukuku Riskleri

AB rekabet hukukunu en açıkça etkileyen ve hatta şekillendiren politika alanlarının başında çevresel politikaların geldiği kabul edilmektedir.⁸³ Bu nedenle Avrupa Komisyonu, çevresel hedefleri gerçekleştirirken rekabet hukuku kurallarını da gözeterek ilgili taraflarca yapılan gönüllü anlaşmaları desteklemiştir. İşbirliği anlaşmalarına ilişkin temel düzenleme, TFEU 101. maddesinde bulunmaktadır. Bu maddeye göre, “Doğrudan ya da dolaylı olarak alışı veya satış fiyatlarının sabitlenmesi ya da diğer ticaret koşullarının belirlenmesi; üretimin, pazarların, teknik gelişmelerin ya da yatırımların sınırlandırılması veya denetlenmesi; pazarların veya tedarik kaynaklarının paylaşılması; diğer ticari taraflar bakımından, eşdeğer edimlere farklı koşullar uygulanarak, onların bu nedenle rekabette dezavantajlı duruma düşürülmesi; sözleşmelerin yapılması hususunun, niteliği gereği ya da ticari teamüle göre bu tür sözleşmelerin konusu ile ilişkisi olmayan ek yükümlülüklerin diğer taraflarca kabul edilmesi şartına bağlanması” gibi Üye Devletler arasındaki ticareti etkileyen ve ortak pazardaki rekabetin ortadan kalkması, kısıtlanması ve bozulması amacını taşıyan veya etkisini doğuran tüm

⁸² European Commission, DG Competition Paper Concerning Issues of Competition in Waste Management Systems; http://ec.europa.eu/competition/sectors/energy/waste_management.pdf. Erişim Tarihi: 09.01.2012.

⁸³ MONTI, M. (1997), *EC Competition Law*, Cambridge University Press, s. 91.

teşebbüsler arası anlaşmalar, teşebbüs birliği kararları ve uyumlu eylemler ortak pazara aykırılıkları nedeniyle yasaklanmaktadır.

Çalışmamızın amaçları bakımından TFEU 101. maddesinin çevresel işbirliği anlaşmalarına uygulanmasının incelenmesi isabetli olacaktır. Çevresel anlaşmalar Avrupa Komisyonu tarafından “çevre hukukunda tanımlandığı şekliyle kirliliği azaltan veya AB’nin İşleyişine İlişkin Anlaşmanın 191. maddesinde belirtilen çevresel hedefleri gerçekleştiren” anlaşmalar şeklinde geniş olarak tanımlanmaktadır.⁸⁴ Bilindiği üzere, teşebbüsler arasındaki anlaşmaların rekabet hukukuna konu olması için hukuken bağlayıcı olması gerekmemekte, yükümlülük doğuran bir iradenin varlığı yeterli görülmektedir. Uyumlu eylem bakımından ise, ortak irade dışında, yükümlüğe ilişkin herhangi bir irade aranmamaktadır. Belirtmek gerekir ki, anlaşmaların, kararların ve uyumlu eylemlerin TFEU 101. madde kapsamında incelenebilmeleri için ihtiyari olmaları şarttır. Maddede belirtilen koşullardan olan rekabetin kısıtlanması kavramı Avrupa Komisyonu tarafından çıkarılan kılavuzlarda⁸⁵ açıklanmaktadır. Amaç ölçütünün, etki ölçütüne kıyasla daha görünür olmasına karşılık etkinin neyi kapsadığı ise daha detaylı bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bu değerlendirmede hem mevcut hem de potansiyel rekabete aykırı etkiler dikkate alınarak özellikle rekabet parametrelerinden en az birinin olumsuz etkilenmiş olması aranmaktadır. Ayrıca, anlaşmanın kendisinin rekabeti sınırlayıcı olmadığı durumlarda bile anlaşmada yer alan yan sınırlamaların sınırlayıcı nitelikte olmayan ana anlaşmanın uygulanması için gerekli ve orantılı olup olmadığının da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle yan sınırlamaların değerlendirilmesi, rekabeti artıran ve rekabeti azaltan etkilerin kıyaslandığı TFEU 101(3) altındaki değerlendirmeden farklılık taşımaktadır. Yan sınırlamalar doktrini söz konusu sınırlama olmadan çevresel anlaşmanın yapılmayacağı durumlarda söz konusu olmakta ve orantılılık testine tabi tutulmakta iken, TFEU’nun 101(3). maddesi altındaki değerlendirmede ilgili sınırlamanın çevrenin korunması amaçlarına ulaşılması için gerekli ve kaçınılmaz olması gerektiği gibi ayrıca maddede belirtilen dört koşulu sağlaması da aranmaktadır.⁸⁶ Diğer yandan, Avrupa Komisyonu tarafından bazı sınırlamaların rekabeti azaltıcı etkisi bulunsa dahi eşyanın doğası gereği belli bir türde veya yapıda olan anlaşmalar bakımından objektif olarak gerekli

⁸⁴ Commission Communication on Environmental Agreements at Community Level, (2002) 412 final; <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0412:FIN:en:PDF>, Erişim Tarihi: 09.01. 2012.

⁸⁵ Commission Guidelines on the Application of Article 81(3) of the Treaty; Guidelines on the Applicability of Article 101 of the Treaty on the Functioning of the European Union to Horizontal Co-operation Agreements.

⁸⁶ Kingston 2012, s.241.

olduğundan hareketle yasaklamanın dışında tutulabileceği kabul edilmektedir.⁸⁷ Belirtmek gerekir ki, anlaşma sonucunda ortaya çıktığı düşünülen etkinlik artışları TFEU 101(1). maddesi açısından göz önünde bulundurulmamakta ve ancak koşulları sağladığı ölçüde TFEU 101(3). madde altında değerlendirilebilmektedir.

AB rekabet hukuku bakımından söz konusu işbirliği anlaşmalarının TFEU 101(1) maddesi⁸⁸ bakımından sorun teşkil etmemesi için ilgili taraflara özel yükümlülükler getirmemesi, çevresel hedeflere belirgin bir katkı sağlaması ve pazarda ürün veya üretim çeşitliliğini, fiyat, çıktı, ürün kalitesi ve inovasyon gibi rekabet parametrelerini belirgin bir biçimde önemli ölçüde etkilememesi gerekmektedir.⁸⁹ Özellikle, geri dönüşüm pazarı gibi yeni pazarların ortaya çıkmasını sağlayan anlaşmalarda, teşebbüslerin tek başlarına faaliyette bulunmalarının mümkün olmadığı ve başka rakiplerinin bulunmadığı durumlarda herhangi bir ihlal de söz konusu olmayacaktır. Diğer yandan, esas gayesi karteli gizlemek olan anlaşmalar bakımından çevresel savunmaların kabul edilmeyeceği kuşkusuzdur.

Piyasa aktörlerinin nasıl ve ne ölçüde ürettiğine etki ederek rekabet ortamından uzaklaşılmasına neden olan ve aynı zamanda TFEU 101(1). maddesini ihlal eden anlaşmalar için son bir çare TFEU 101(3). maddenin sağladığı koruma olmaktadır. Özellikle çevresel anlaşmaların çevreye ilişkin düzenlemeleri tamamlayıcı bir etkisi olduğundan hareketle pazardaki rekabetin olumsuz etkilenecek olduğu durumlarda bile, TFEU 101(3). maddede düzenlenen muafiyete tabi tutulmuşlardır. Nitekim, çevresel anlaşmaların, plastik atıkların ve çevresel risklerin azaltılması⁹⁰, daha az enerji kullanılması ve atık emisyon programları⁹¹ gibi belirgin çevresel faydalar sağladığı durumlarda bu doğrultuda değerlendirildikleri görülmektedir. Çevresel anlaşmaların muafiyet değerlendirmesine tabi tutulduğu kararlarda çevresel kazançlar muafiyet gerekçelerinden yalnız birini teşkil etmekte, değerlendirmede etkinlik, üretim maliyetlerinin azaltılması, üretim kapasitesinin artırılması ve yeni teknoloji kullanılması gibi faydalar da dikkate alınmaktadır.⁹² DSD kararında, söz konusu anlaşmanın ölçek ekonomilerinin sağlamasına ek olarak Avrupa

⁸⁷ Commission Guidelines on the Application of Article 81(3) of the Treaty (2004), paragraf 18. Öte yandan Kingston, Regulation 1/2003 ile gelen modernizasyon nedeniyle, yan sınırlamalar veya TFEU 101(3) yoluyla TFEU 101(1)'de belirtilen yasaklamadan kaçılması arasındaki ayrımın önemini eskisine göre yitirdiğini belirtmektedir. Bkz. Kingston 2012, s. 241.

⁸⁸ Söz konusu maddede yer alan kısıtlamalardan herhangi birini içeren teşebbüsler arası anlaşmalar ve teşebbüs kararları yasaklanmaktadır.

⁸⁹ Guidelines on the Application of Article 81(3) of the Treaty, paragraf 187.

⁹⁰ *Exxon-Shell* [1994] OJ L144/21; 67. ve 68. paragraflar.

⁹¹ *Philips-Osram* [1994] OJ L378/37 paragraf 25.

⁹² *Exxon-Shell* paragraf 67; *Philips- Osram* paragraf 25-6.

Birliği Hukuku'ndaki ve Ambalaj Atıkları Direktifinde ifadesini bulan “çevresel hedeflere doğrudan uygulanabilir etki” doğurması sebepleriyle bireysel muafiyet tanınmasına hükmedilmiştir.⁹³

Çevresel hedeflerin rekabet hukuku aracılığıyla desteklenmesi gayesi, Yatay İşbirliği Anlaşmaları'na ilişkin Kılavuz'un 7. bölümünde rakip teşebbüsler arasındaki çevresel anlaşmaların düzenlenmesinde kendisini açıkça göstermektedir.⁹⁴ Kılavuz'da getirilen düzenlemeye göre Avrupa Komisyonu, çevresel koşulların iyileştirilmesinde kullanılan net katkıların artan maliyetlerden genel olarak daha fazla olduğu ve çevresel baskıları azaltan anlaşmalara muafiyet tanımaktadır. Ayrıca, ekonomik etkinlik ile birlikte sürdürülebilirliği de dikkate almakta ve TFEU 101(3). maddede belirtilen faydaların genişletilmesi hususunu da aramaktadır.⁹⁵ Bu bağlamda çamaşır makineleri üreticileri arasında yapılan ve yüksek elektrik tüketimli makinelerin kaldırılmasını konu edinen anlaşmaya muafiyet tanınması hakkındaki *CECED*⁹⁶ kararını örnek olarak vermek isabetli olacaktır. Avrupa Komisyonu, daha ucuz seçeneklerin ortadan kalkması ve kimi üreticilerin enerji tasarrufu sağlayacak teknolojiye sahip olmamaları nedeniyle dezavantajlı duruma düşecek olmaları gibi olumsuz dış etkenlerin kayda değer çevresel faydalar ile baskılanabileceğine karar vermiştir. Söz konusu kararda en çok dikkati çeken husus, rekabetin bariz ölçüde azalma gösterecek olmasına rağmen bir anlaşmanın sadece ortaya çıkardığı çevresel faydalar bakımından muafiyete tabi tutulabileceği çıkarımıdır. *CECED* kararı, muafiyet verilme aşamasındaki çevresel etki değerlendirmesinin, muafiyet kararına yön veren rolünün Kılavuz'da⁹⁷ belirtilmekte olan etkinliğin muafiyet tanınmasındaki yegane ölçüt olduğu ifadesine ters düştüğü gerekçesiyle eleştirilmektedir.⁹⁸ TFEU 101(3). maddede ürünlerin üretim ya da dağıtımının iyileştirilmesine veya teknik ya da ekonomik gelişiminin hızlandırılmasına katkıda bulunan tüketicilerin de oluşan faydadan adil pay almalarını sağlayan anlaşma, karar ve uyumlu eylemlere yönelik bir muafiyet olanağı getirilmiş ve TFEU 101(1). maddesinin yasaklamasının uygulanmayacağı belirtilmiştir. Fakat, ilgili teşebbüslere, bahse konu amaçlara ulaşılması için zorunlu olandan fazla bir sınırlama getirilmemesi ve bu teşebbüslere söz konusu ürünlerin önemli bir bölümü için rekabeti ortadan kaldırma imkanının tanınmaması şartı getirilmiştir.

⁹³ *DSD* [2001] OJ L319/1 143-5. paragraflar.

⁹⁴ Commission Notice- Guidelines on the Applicability of Article 81 of the EC Treaty to Horizontal Cooperation Agreements [2001] OJ C3/2 paragraf 179.

⁹⁵ Monti, s. 92.

⁹⁶ *CECED*, OJ 200 L 187/47.

⁹⁷ Guidelines on the Application of Article 81(3).

⁹⁸ Bkz. VAN GEVREN, G. (2003), *The Application of Article 81 in the New Europe*, Fordham Corporate Law Institute, s. 429-30.

TFEU 101(3). maddede belirtilen dört kümülatif koşulun çevresel anlaşmalara uygulamasına ilişkin AB kararlarının⁹⁹ orantılılık ve rekabetin tamamen ortadan kalkmaması ilkeleri çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Antlaşmanın 81(3) Maddesi'nin Uygulanmasına Dair Kılavuz'da ise, ilk iki koşula daha fazla önem verilmesi gerektiği belirtilmekte ve tüm dört koşulun uygulanmasının Regülasyon 1/2003'ün¹⁰⁰ getirdikleriyle uyumlaştırılması gereğine yer verilmektedir.

Maddede belirtilen birinci koşul olan ürünlerin üretim veya dağıtımının iyileştirilmesi veya teknik ve ekonomik gelişimin desteklenmesi bakımından çevresel anlaşmaların getirdiği çevresel faydaların ekonomik fayda olarak görülüp görülemeyeceği tartışmalıdır. Antlaşmanın 81(3) maddesi'nin Uygulanmasına Dair Kılavuz'da ancak objektif ekonomik etkinliklerin ve 'rekabet lehine' etkilerin birinci koşulu sağlayabileceği belirtilmektedir. Avrupa Komisyonu tarafından ne Antlaşmanın 81(3) maddesi'nin Uygulanmasına Dair Kılavuz'da ne 2010 Yatay Kılavuz'da¹⁰¹ ne de Dikey Kılavuz'da¹⁰² çevresel anlaşmaların salt kendilerinin ekonomik değere sahip olmalarından ötürü ilk koşulu sağlayıp sağlamadıkları hakkında bir açıklama getirilmemiştir. Ancak, bu husus 2001 Yatay İşbirliği Kılavuzu'nda çevresel anlaşmanın bireysel veya toplam tüketici seviyesinde ortaya çıkaracak olduğu beklenen faydanın neden olduğu maliyetlerden fazla olması halinde anlaşmaya ekonomik fayda atfedilebileceği ifadesiyle yer almaktadır.¹⁰³ Söz konusu ifade, Avrupa Komisyonu'nun ekonomik faydaların dar yorumlanmasının ilerisine geçmesi, çevresel faydaları bir şekilde değerlemeye tabi tutması ve çevresel maliyet ve faydaların AB rekabet hukukunda içselleştirilmesi dolayısıyla önem taşımaktadır.¹⁰⁴ İçtihatlarla bakıldığında ise, çevresel faydaların ekonomik ve teknik gelişme içerisinde değerlendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda, enerji etkinliği hakkındaki *CECED*¹⁰⁵ ve *EACEM*¹⁰⁶, daha iyi atık yönetimine ilişkin

⁹⁹ Kingston 2012, s. 271; OECD (1996) Competition Policy and the Environment, s. 74.

¹⁰⁰ Council Regulation (EC) No 1/2003 on the implementation of the rules on competition laid down in Articles 81 and 82 of the Treaty, OJ L 1, 4.1.2003.

¹⁰¹ Guidelines on the Applicability of Article 101 of the Treaty on the Functioning of the European Union to Horizontal Cooperation Agreements, C(2010) 9274/2.

¹⁰² Guidelines on Vertical Restraints, OJ 2010 C 130/1.

¹⁰³ Guidelines on the Applicability of Article 81 of the EC Treaty to Horizontal Cooperation Agreements, OJ 2001 C 3/2, 193.

¹⁰⁴ Kingston 2012, s. 269.

¹⁰⁵ *CECED* kararı.

¹⁰⁶ *EACEM*, OJ L12/2.

VOTOB¹⁰⁷ ve DSD¹⁰⁸ ile atık miktarının azaltılmasına dair Exxon/Shell¹⁰⁹ kararları örnek olarak verilebilir. Kararlar incelendiğinde, bireysel alıcılar açısından doğrudan maliyet tasarrufu sağlayan çevresel anlaşmalar bakımından herhangi bir çelişki bulunmamakta veya fiyatların söz konusu anlaşmalar nedeniyle arttığı durumlarda bile gerçekleştirilen tasarruflar yoluyla bu fiyat artışları bertaraf edilmekte ve böylece anlaşmanın çevresel yönünü araştırmaya bile gerek kalmadığı görülmektedir.¹¹⁰

İkinci koşul olan tüketicilerin ortaya çıkan faydadan adil bir payda almaları çevresel anlaşmalar bakımından diğer anlaşma türlerine kıyasla daha açıktır. Bu koşula ilişkin tartışmalar, Birlik yapısından kaynaklanmakta ve AB'nin dışındaki tüketicilerin sağladığı faydaların da dahil edilip edilemeyeceği çevresinde şekillenmektedir. Dolayısıyla, çalışmamız açısından daha önem taşıyan husus çevresel anlaşmalar yoluyla tüketicilere adil bir payda geçip geçmeyeceğidir. Çevresel gelişmelerin niteliksel etkinlik (yeni veya geliştirilmiş bir ürün veya hizmet gibi) olarak ortaya çıktığı durumlarda Avrupa Komisyonu tarafından söz konusu faydaların tüketicilere geçirildiği farz edilmektedir.¹¹¹ Diğer yandan, ilgili pazarda tüketici fiyatlarının artmasına neden olan anlaşmaların gerçekleştiği ileri sürülen etkinlik artışlarının tüketiciler açısından gerçek değer yaratıp yaratmadığının dikkatlice incelenerek rekabetin kısıtlanmasının doğurduğu olumsuz etkilerinden üstün olmasına bakılması gerektiği belirtilmelidir. Bu değerlendirmenin belirsizliği karşısında 2010 Yatay İşbirliği Kılavuzu'nda da belirtilen TFEU 101(3). madde altında bulunan rekabet sınırlaması ne kadar büyükse tüketicilere geçirilecek olan etkinliğin de o denli fazla olması gerekmektedir” yaklaşımından faydalanılmaktadır.¹¹² Söz konusu koşula ilişkin değerlendirmelere çevresel anlaşmalara ilişkin çeşitli kararlarda rastlamak mümkündür. Avrupa Komisyonu tarafından verilen DSD kararında “tüketicilerin ... özellikle ambalaj atık miktarındaki azalma gibi istenilen çevresel nitelikteki gelişmeler sonucunda fayda elde edecekleri” ifade edilmiştir.¹¹³ DSD kararında¹¹⁴, münhasırlık şartı içeren hizmet anlaşmasının

¹⁰⁷ VOTOB dosyası resmi bir karar olmaksızın sonuçlandırılmıştır. Konuya ilişkin bilgi için bkz. Commission XXIIInd Competition Report (1992), 177-186. paragraflar, <http://bookshop.europa.eu/en/xxiind-report-on-competition-policy-1992-pbCM7693689/?CatalogCategoryID=iuoKABstTO0AAAEjtZAY4e5L>, Erişim Tarihi: 12.04.2012.

¹⁰⁸ DSD kararı.

¹⁰⁹ Exxon- Shell kararı.

¹¹⁰ Kingston 2012, s.274.

¹¹¹ Article 101(3) Guidelines, paragraf 85-86. 104. paragrafta ise, yeni veya geliştirilmiş ürünlerin sunulmasının tüketici refahının önemli bir kaynağını oluşturduğu belirtilmektedir.

¹¹² 2010 Horizontal Cooperation Guidelines, paragraf 73.

¹¹³ DSD, paragraf 148.

¹¹⁴ OJ (2001) L 319/1, (2002) 4 CMLR 405, s. 142-146.

büyük bir çevresel korumaya hizmet ettiği ve dolayısıyla TFEU 101(3). maddedeki malların üretimini geliştirme ve teknik ve ekonomik gelişmeyi artırma koşulunu sağladığı hüküm altına alınmıştır.

AB rekabet hukukundaki başlıca kavramlardan olan orantılılık ilkesi ile paralel olarak, sınırlamaların kaçınılmaz veya diğer bir ifadeyle zorunlu olması gereği TFEU 101(3). maddede belirtilen üçüncü koşulu oluşturmaktadır. Bu koşulda, anlaşmanın etkinliği sağlamak için ve aynı zamanda anlaşmanın getirdiği sınırlamaların da etkinliğin kazanılması için makul ölçüde gerekli olması aranmaktadır. Bu bağlamda, tarafların daha az sınırlamalar içeren bir anlaşmanın belirgin ölçüde etkinlik düşüşüne neden olacağını açıklayabilmeleri beklenmektedir. Dolayısıyla, sorulması gereken, anlaşmanın yapıp yapılmayacağından ziyade “söz konusu anlaşma veya sınırlama olmaksızın daha fazla etkinlik sağlanabilir mi” sorusudur. Grup muafiyeti düzenlemelerinde kara listeye alınan sınırlamalar veya ilgili düzenlemelerde çok ciddi rekabet sınırlamaları olarak belirtilenlerin zorunlu olduğu iddiasının kabulü ise oldukça zordur. Üçüncü koşulun değerlendirildiği kararlarda, anlaşmaların hakiki çevresel amaçlar içermesine rağmen, anlaşma hükümlerinin aynı amaca hizmet edecek daha az sınırlayıcı bir alternatifinin bulunması karşısında orantısız olarak sınırlamaya neden olduğuna işaret edilmiştir.¹¹⁵ Örneğin Avrupa Komisyonu *VOTOB* kararında, çevresel maliyetlerin dahil edilerek toplam fiyatın faturalandığı bir sistemin mevcut sisteme kıyasla daha az sınırlayıcı bir çözüm olacağına hükmetmiştir.¹¹⁶ *DSD* kararında ise, *DSD*'nin alt pazardaki toplayıcı teşebbüsler ile yaptığı hizmet anlaşmalarındaki hükmün TFEU 101(1). maddesi uyarınca rekabeti kısıtladığına hükmedilmekle birlikte, söz konusu sınırlamalara TFEU 101(3). madde altında muafiyet tanınmıştır. Özellikle, anlaşma hükmünce tanınan münhasırlığın toplayıcıların toplama ve ayrıştırma faaliyetlerine ilişkin olarak yapması gereken yatırımlar açısından zorunlu olduğu belirtilmiştir.¹¹⁷

TFEU 101(3). maddede belirtilen son koşul ise, etkin rekabetin korunması amacını taşıyan anlaşmanın ilgili pazardaki rekabetin önemli ölçüde kısıtlanmasına neden olmamasıdır. Anlaşmanın 81(3) maddesi'nin Uygulanmasına Dair Kılavuz'da 101. maddenin temel amacının rekabetçi süreci korumak olduğu belirtilmektedir. Orantılılık ilkesinin uygulamasına bakıldığında rekabetin tamamen veya büyük oranda ortadan kaldırıldığı durumlarda söz konusu sınırlamanın asla orantılı olarak kabul edilemeyeceği görülmektedir.¹¹⁸ Özellikle belirtmek gerekirse, çevresel anlaşmalar kapsamın-

¹¹⁵ Kingston 2012, s. 283.

¹¹⁶ Kingston 2012, s. 284.

¹¹⁷ *DSD* kararı, paragraf 153.

¹¹⁸ Kingston 2012, s. 288.

da, çevresel ve ekonomik kazançlar ile ifade edilen hükümlerden bağımsız olarak anlaşmaların ürün veya süreç farklılaştırması, teknolojik yenilik ve kısa veya orta vadeli pazara giriş gibi etkenler bakımından rekabeti ortadan kaldırmamaları gerekmektedir.¹¹⁹ Atık yönetimi sistemlerinde de bulunan münhasırlık şartlarının bu koşul bakımından sorunlara neden olabileceği kabul edilmektedir. Söz konusu sistemlerin pazar payları arttıkça, münhasırlık şartlarının rekabeti engelleyici etkileri de artacaktır.

Piyasadaki rekabetin korunması ile çevresel etkilerin azalması hedefinin karşı karşıya geldiği en ciddi alan rakipler arası işbirliği anlaşmalarıdır. Ürünlerin belli başlı çevresel standartlara uyumu, teşebbüslerin bir araya gelerek bazı ürünlerin geri dönüştürülmesi, salınım azaltılması veya enerji tasarrufu gibi çevresel hedefler belirlediği anlaşmalar¹²⁰ içerdikleri rekabet hukuku riskleri nedeniyle rekabet otoritelerinin dikkatlerini üzerilerine çekmişlerdir. Bu anlaşmaların rekabet hukuku bakımından taşıdığı önem, taraf teşebbüslerin pazardaki faaliyetleri üzerinde getirilen sınırlama ile doğru orantılı olacaktır. Bir başka ifadeyle, teşebbüsler üzerinde gevşek bir takım sektörel yükümlülükler getiren veya bir ilgili ürün pazarında ürün veya üretim çeşitliliğini azaltmadan bir ürüne yönelik çevresel performans hedefleri belirleyen anlaşmalar, rekabet hukuku bakımından bir ihlal teşkil etmeyecektir.¹²¹ AB rekabet hukuku bakımından söz konusu işbirliği anlaşmalarının TFEU 101(1). madde¹²² bakımından sorun teşkil etmemesi için gereken koşullar yukarıda belirtilmiş ve bir karteli gizlemek amacı ile gerçekleştirilen anlaşmalar bakımından çevresel savunmaların dikkate alınmayacağı açıklanmıştı. Nitekim, Rekabet Kurulu da *AKÜÇEV* kararında¹²³ Kılavuza atıf yapılarak *“işbirliğinin gerçekten çevresel amaçlarla ilgili olmadığı üstü kapalı bir kartele veya diğer şekillerde yasaklanmış fiyat belirleme, arzın kısıtlanması veya piyasaların bölüşülmesine hizmet eden çevresel anlaşmalar veya işbirliğinin mevcut veya potansiyel rekabeti engellemek amacıyla kısıtlayıcı bir anlaşma için kullanıldığı çevresel anlaşmalar”*ın nitelikleri gereği her zaman yasaklanacak anlaşmalar olarak görüleceği belirtilmiştir. Ayrıca, Avrupa Komisyonu'nun 25. Rekabet Politikası Raporu'nda fiyat üzerinde anlaşmanın zorunlu olduğunun gerekçesi olarak çevrenin korunması amacının ileri sürülmesinin yeterli olamayacağı belirtilmektedir.¹²⁴ Piyasa aktörlerinin nasıl ve ne ölçüde ürettiğine etki ederek rekabet ortamından uzaklaşılmasına neden olan ve aynı zamanda TFEU

¹¹⁹ 2001 Horizontal Cooperation Guidelines, paragraf 197.

¹²⁰ Guidelines on the Application of Article 81(3) of the Treaty, paragraf. 179.

¹²¹ Guidelines on the Application of Article 81(3) of the Treaty paragraf. 185, 186.

¹²² Söz konusu maddede yer alan kısıtlamalardan herhangi birini içeren teşebbüsler arası anlaşmalar ve teşebbüs kararları yasaklanmaktadır.

¹²³ Bkz. *AKÜÇEV* kararı.

¹²⁴ XXth Report on Competition Policy-COM(96) s.40.

101 (1) maddesini ihlal eden anlaşmaların geçerliliğini koruyabilmeleri ancak 101(3). maddede belirtilen koşulların sağlanmasıyla mümkün olabilmektedir. Avrupa Komisyonu tarafından verilen *DSD* kararında¹²⁵, münhasırlık şartı içeren hizmet anlaşmasının büyük bir çevresel korumaya hizmet ettiği ve dolayısıyla TFEU 101(3). maddedeki malların üretimini geliştirme ve teknik ve ekonomik gelişmeyi artırma koşulunu sağladığı hüküm altına alınmıştır.

Türkiye uygulamasına bakıldığında, 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesinde belirtilen yasaklanan işbirliği davranışlarının, aynı Kanun'un 5. maddesinde belirtilen koşulları sağlaması halinde 4. madde uygulamasından muaf tutulduğu görülebilmektedir. Bu hüküm ise, TFEU 101(3). maddede yer alan hüküm ile büyük oranda benzerlik taşımaktadır. Rekabeti sınırlayıcı işbirliği anlaşmalarına muafiyet tanınması gereği, söz konusu anlaşmaların tüketicilere sağlayacağı faydaların, doğacak zararlara oranla daha büyük bir önem taşıyabilmesinden ve bu yararların korunması gereksiniminden kaynaklanmaktadır. 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesindeki hüküm gereğince yasaklanan ve muafiyet koşullarını da taşımayan anlaşma, teşebbüs birliği kararları, 56. madde uyarınca hukuken geçersizdir.¹²⁶ Muafiyet tanınabilmesinin koşullarını ise, malların üretim ve dağıtımını ile hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme ve iyileşmelerin veya ekonomik veya teknik gelişmenin sağlanması, tüketicinin bundan yarar sağlaması ve ilgili pazarın önemli bir kısmında rekabetin ortadan kalkmaması teşkil etmektedir. Ayrıca, önemle altı çizilmesi gereken son bir koşul da, tüketici lehine olan amaçların gerçekleştirilmesi adına rekabetin, söz konusu amaçların elde edilmesi için zorunlu olandan daha fazla sınırlandırılmamasıdır. Dolayısıyla, rekabeti daha az sınırlayıcı bir seçenek mümkün olduğu takdirde muafiyet tanınması mümkün olmayacaktır. Söz konusu maddede belirtilen şartlardan herhangi biri bulunmadığı takdirde muafiyet verilmesi mümkün olamamakta; tüm şartların mevcudiyeti halinde ise, ilgililerin talebi bulunmasa da, teşebbüsler arası anlaşma, uyumlu eylem ve kararlar için muafiyet kararı verilebilmektedir.¹²⁷

Belirtmek gerekir ki, Avrupa Komisyonu'nun çevresel anlaşmalara karşı ılımlı yaklaşımı, anlaşmaların rekabeti sınırlayıcı etkilerinin, sağlayacağı faydalar sebebiyle geri planda kalabildiğini göstermesi bakımından oldukça ilginçtir.¹²⁸ Bu kapsamda, Avrupa Komisyonu 2001 kılavuzunda çevresel anlaşmaları üç kategoriye ayırmıştır; TFEU 101(1). madde kapsamında

¹²⁵ OJ (2001) L 319/1, (2002) 4 CMLR 405, paragraflar. 142- 146.

¹²⁶ Muafiyet dışında menfi tespit ve de minimis kurumları da 4.maddede belirtilen müeyyidenin uygulanmasını engellemektedir.

¹²⁷ GÜNAY, C. İ. (2010), *Rekabet Kanunu Şerhi*, Yetkin Yayınları, s. 696.

¹²⁸ JONES, A., B. SUFRIN (2011), *EU Competition Law*, Fourth Edition, Oxford University Press, New York, US s.1022.

değerlendirilmeyecekler, TFEU 101(1). madde kapsamında değerlendirilebilecekler ve hemen hemen her zaman TFEU 101(1). madde kapsamında değerlendirilecekler.

Avrupa Komisyonu, TFEU 101(1). madde kapsamında değerlendirilmeyecek anlaşmaları da kendi içerisinde üçlü bir ayrıma tabi tutmaktadır. Birinci ayırım, ortak bir çevresel hedefe ulaşmak için anlaşma taraflarına gevşek bir takım yükümlülükler yükleyen çevresel anlaşmalardır. Avrupa Komisyonu bu tip anlaşmaların TFEU 101(1). madde kapsamında değerlendirilmeyeceğine hükmetmiştir. Gerçekten de, Avrupa Komisyonu *ACEA* kararında¹²⁹ Avrupalı otomotiv üreticileri birlikleri arasında otomobillerin gerçekleştirdiği karbondioksit salınımını azaltmaya yönelik gerçekleştirdikleri anlaşmanın rekabeti sınırlandırmadığını belirtmiştir. İkinci ayırım, söz konusu anlaşmaların ilgili ürün pazarındaki ürün ve üretim çeşitliliğini azaltmadığı durumlardır.¹³⁰ Üçüncü ayırım ise, yeni pazarların ortaya çıkmasını sağlayan ve teşebbüslerin tek başlarına faaliyette bulunmalarının mümkün olmadığı ve başkaca rakiplerinin bulunmadığı durumlarda ortaya çıkan anlaşmalardır. Yalnızca tarafların ortak çalışması sonucu ortaya çıkabilecek doğayla barışık bir ürünün üretilmesini sağlayan anlaşmalar bu tür anlaşmalara örnek olarak gösterilebilecektir. Bu tür anlaşmalar dinamik etkinliği arttırmaları bakımından dikkat çekicidir.¹³¹

Buna karşılık, Avrupa Komisyonu asıl amacı rekabeti kısıtlamak olan çevresel anlaşmaların “hemen hemen her zaman” TFEU 101(1). madde kapsamında değerlendirileceğini belirtmektedir.¹³² *IAZ* kararı¹³³ bu tür yapılanmalara örnek olarak gösterilebilecektir. Avrupa Komisyonu *IAZ* kararında, Belçikalı üreticiler ve münhasır ithalatçıları arasında yapılan ve Belçika’da satılan tüm çamaşır ile bulaşık makinelerinin Belçika kanunlarına uygunluğunu tescil eden bir yapıştırmanın tüm cihazların üzerine konulmasını düzenleyen anlaşmanın asıl niyetinin Belçika’ya yapılan paralel ihracatın önüne geçmek olduğuna karar vermiştir. Benzer şekilde, *Amino Acids* kararında¹³⁴

¹²⁹ Kingston 2012, s. 243. Commission Press Release, IP/98/865. Ayrıca Bkz. European Commission XXVIII Report on Competition Policy, 1999
http://ec.europa.eu/competition/publications/annual_report/1998/en.pdf
Erişim Tarihi: 12.04.2012.

¹³⁰ Komisyon, E.ON ve Verbund arasında hidroelektrik üretimi amacıyla kurulacak bir ortak girişim işlemine işlemin Avusturya ve Almanya’daki enerji pazarının söz konusu işlem neticesinde etkilenmeyecek olmasından ötürü izin vermiştir. Bkz. Komisyon’un 15.01.2002 tarihli ve IP/02/62 sayılı basın açıklaması.

¹³¹ Kingston 2012, s. 244.

¹³² Guidelines on the Application of Article 81(3) of the Treaty, md. 188.

¹³³ *IAZ* [1983], ECR 3369.

¹³⁴ *Amino Acids*, OJ 2001 L 152/24.

çevresel kirlenmenin önlenmesi için oluşturulan çalışma grubunda rakipler arası bilgi değişimi gerçekleştirildiğine karar verilmiştir. Avrupa Komisyonu *VOTOB* kararında¹³⁵ Hollanda'da kimyasal depolama tesisleri bulunan altı teşebbüsü, aralarında yaptıkları ve kimyasal depolama hizmetinin finansmanı için depolanan ürünün kirlenme niteliğine bağlı olarak belli bir ücretin çevresel ek bedel olarak tüketicilere yansıtılmasını dikey bir fiyat belirlemesi olduğuna karar vermiştir. *Industrial and Medical Gases* kararında¹³⁶ kartele üye silindir gazı üreticilerinin getirdiği çevresel ve güvenlik ek bedel üzerinde anlaşması için de benzer değerlendirmeler yapılmıştır. Bu kapsamda değerlendirilecek diğer ihlallere örnek olarak, kirli üreticilerden ürün sağlanmasının kolektif olarak reddedilmesi veya kirliliğin kaynağında önlenmesi amacıyla yapılan ve yerel teşebbüslere yönelik pazar paylaşımı gerçekleştiren anlaşmalar¹³⁷ gösterilebilmektedir.¹³⁸

Avrupa Komisyonu bazı anlaşmaları ise pazarda gösterdikleri etkiye bağlı olarak TFEU 101(1). madde kapsamında incelenebileceğine karar vermiştir. Bu tür anlaşmaların taşıdığı rekabeti kısıtlayıcı hükümler birer yan sınırlama olarak değerlendirilebilmektedir. Bu tür anlaşmalara ilk örnek olarak belirli ürün veya hizmetlerin üretilmesine belli başlı çevresel standartlar getiren standardizasyon anlaşmaları verilebilir. Standardizasyon anlaşmaları, pazardaki rekabet üzerinde olumlu etki doğurabileceği gibi, pazardaki ürün ve fiyat çeşitliliğini sınırlayarak, pazara giriş engelleri yaratarak veya pazardaki şeffaflığı artırarak rekabet üzerinde olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir.¹³⁹

APB kararı¹⁴⁰ bu bakımdan örnek olarak verilebilecektir. Bu kararda, çevresel kalite işaretlerinin belirli satış ve tedarik kanalları oluşturmak için kullanılmayacağına hükmedilmiştir. Avrupa Komisyonu *CECED* kararında¹⁴¹ anlaşma taraflarının ilgili ürün pazarının % 95'ini oluşturması nedeniyle AB'deki ithalatçılar ile üreticiler arasında imzalanan ve çamaşır makinelerine belirli çevresel standartlar getiren anlaşmaların TFEU 101(1). madde altında değerlendirilebileceğine karar vermiştir. Avrupa Komisyonu bu kararda, tüketicilerin çamaşır makinesi seçme sürecinde ihmal edilebilir bir unsur olmadığına kanaat getirmiştir.¹⁴² Benzer şekilde Avrupa Komisyonu, *EACEM*

¹³⁵ Kingston 2012, s. 246.

¹³⁶ OJ 2003 L84/1.

¹³⁷ Bkz. C-203/96, *Dusseldorp* [1998] ECR I-4075.

¹³⁸ Kingston 2012, s. 247.

¹³⁹ Guidelines on the applicability of Article 101 of the Treaty on the Functioning of the European Union to horizontal co-operation agreements, 2011 paragraf. 259.

¹⁴⁰ *APB*, OJ 1990 L 18/35.

¹⁴¹ *CECED*, OJ 200 L 187/47.

¹⁴² *CECED* kararı paragraf 42.

kararında,¹⁴³ televizyon ve kaset oynatıcısı üreticileri arasında enerji tasarrufunun sağlanması için yapılmış anlaşmayı TFEU 101(1). madde kapsamında değerlendirmiştir.

Hollanda rekabet otoritesinin verdiği *Stibat* kararında¹⁴⁴ çevresel anlaşmalar rakipler arası bilgi değişimi bakımından incelenmiştir. Bu karara göre, Hollanda’da kullanılmış pillerin toplanması amacıyla kurulmuş olan Stibat sistemi çerçevesinde toplanan bilgilerin pazarı şeffaflaştırıp şeffaflaştırmadığı incelenmiştir. Hollanda rekabet otoritesi, sistem çerçevesinde sağlanan bilgilerin bağımsız bir üçüncü kişiye yönlendirildiği için sisteme dahil olan teşebbüsler arasında bilgi değişimini doğurmayacağına karar vermiştir.¹⁴⁵

Rekabet hukuku ihlali barındırabilecek anlaşmalara ikinci örnek olarak çevresel ihtisaslaşma ya da üretim anlaşmaları verilebilir. Avrupa Komisyonu, *Ford/Volkswagen* kararında,¹⁴⁶ önde gelen iki üreticinin, çevresel performansın rekabetin önemli bir parçasını oluşturmasına rağmen, çevreye duyarlı otomobiller üretimi konusunda bir ortak girişim kurmasını TFEU 101(1). madde kapsamında değerlendirilebileceğine hükmetmiştir. Ancak, üretim anlaşmaları, tarafların kendi başlarına gerçekleştiremeyecekleri bir ürünün veya hizmetin pazara sunulması için gerekli görüldükleri takdirde rekabet hukuku sınırlamaları içermediği kabul edilebilmektedir.¹⁴⁷ Rekabet hukuku ihlali barındırabilecek anlaşmalara bireysel kirletme kotaları getiren anlaşmalar¹⁴⁸ ve pazarda başka sağlayıcılar bulunmasına rağmen teşebbüslerin bir araya gelerek ürünlerinin toplanması ve geri dönüştürülmesi konusunda tek bir teşebbüsü yetkili kıldığı anlaşmalar da¹⁴⁹ örnek olarak verilebilecektir.

3.3. Dikey Rekabet Hukuku Riskleri

Yukarıda ayrıntılı bir şekilde açıklandığı üzere atık piyasaları, atıkların oluşumundan yönetilmesine kadar gerçekleşen süreçte bir dizi dikey ilişkiden oluşmaktadır. Üretici sorumluluğu nedeniyle ve ekonomik etkinlik yaratılması amacıyla bir araya gelen üreticilerin oluşturduğu atık yönetimi organizasyonları (OECD’nin tanımı ile üretici sorumluluğu organizasyonları)¹⁵⁰, atıkların

¹⁴³ Bkz. European Commission XXXVIII Report on Competition Policy, 1999, s. 152.

¹⁴⁴ *Stibat* Case 51/98.

¹⁴⁵ Kingston 2012, sf. 249, dn. 102.

¹⁴⁶ *Ford/Volkswagen*, OJ 1993 L 20/14.

¹⁴⁷ Guidelines on the applicability of Article 101 of the Treaty on the Functioning of the European Union to horizontal co-operation agreements, 2011, paragraf 163.

¹⁴⁸ 2001 Horizontal Cooperation Guidelines, paragraf 190.

¹⁴⁹ 2001 Horizontal Cooperation Guidelines, paragraf 191.

¹⁵⁰ OECD (1998), “Extended and Shared Producer Responsibility” Phase 2 Framework Report ENV/EPOC/PPC(97)20/REV2.

toplanması ve daha sonrasında geri kazanılması veya bertaraf edilmesi için çeşitli firmalarla anlaşmalar gerçekleştirilmektedir.

Bunlardan birincisi, üretici sorumluluğu organizasyonları ile atık toplama firmaları arasında imzalanan dikey anlaşmalardır. Bu ilişkide, üretici sorumluluğu organizasyonları, kanundan doğan toplama sorumluluklarının bulunduğu atıkların toplanması amacıyla atık toplama firmaları ile ilişkiye girmektedir. Kimi durumlarda bu anlaşmalar atık toplama firmalarının topladıkları atıkları üretici sorumluluğu organizasyonlarına geri satmasını öngörmektedir. Bu durumlarda atık toplama firmalarının topladıkları atıkları münhasıran üretici sorumluluğu organizasyonlarına satmalarını öngören yükümlülüklerin rekabet hukukundaki görünümü aşağıda tartışılacaktır.

İkinci olarak ise, üretici sorumluluğu organizasyonları ile atık yönetimi firmaları (geri dönüşüm, yeniden kullanım, geri kazanım ve bertaraf) arasında, toplanan atıkların satışını konu alan anlaşmalar yer almaktadır. Bu anlaşmalar ile üretici sorumluluğu organizasyonları, atık toplama firmalarına toplattıkları ve onlardan elde ettikleri atıkların çevre kanunlarına uygun bir biçimde toplanan atığın niteliğine göre geri dönüştürülmesi veya bertaraf edilmesi sağlanmaktadır.

Atık yönetimi sektöründe en sıkça görülen ve yukarıda belirttiğimiz dikey anlaşma türleri haricinde diğer bazı dikey ilişkiler de karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda, üretici sorumluluğu organizasyonları ile yüksek miktarda atık oluşturan özel ve kamu kuruluşları arasında bu kuruluşların atıklarını üretici sorumluluğu organizasyonlarına teslim etmesini öngören anlaşmalar¹⁵¹ veya üretici sorumluluğu organizasyonları tarafından atık yönetimi açısından kanuni sorumlulukları bulunan teşebbüslere ambalajlarından kullanabilmeleri için sağlanan “yeşil amblemlerin” lisanslanmasını içeren anlaşmalar¹⁵² örnek olarak verilebilecektir.

Her dikey sistemde olduğu gibi üretici sorumluluğu organizasyonlarının yukarıda açıklanan dikey atık yönetimi sistemlerinde çeşitli rekabet hukuku endişeleri ortaya çıkabilmektedir. Avrupa Komisyonu'nun Dikey Kısıtlamalara İlişkin Kılavuzu, “çoğu dikey kısıtlamalar, ticaretin bir ya da daha fazla kademesinde yetersiz rekabetin gözlemlendiği, yani sağlayıcı veya alıcı veya her iki kademe de belirli düzeyde pazar gücünün bulunduğu piyasalarda rekabetçi endişelere yol açmaktadır”¹⁵³ diyerek rekabetin sınırlı olarak gözlemlendiği piyasalarda dikey kısıtlamaların yol açabileceği sıkıntılara işaret

¹⁵¹ *Eco-Emballages*, OJ 2001 L233/37.

¹⁵² *Eco-Emballages* ve ARA kararları.

¹⁵³ European Commission, Guidelines on Vertical Restraints, 2010/C 130/01), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:130:0001:0046:EN:PDF>, Erişim Tarihi: 09.01.2012.

etmiştir. Benzer şekilde, Rekabet Kurumu tarafından çıkarılan 2002/2 Sayılı Grup Muafiyeti Tebliği, bu tebliğ ile sağlanan muafiyetin, sağlayıcının dikey anlaşma konusu mal veya hizmetleri sağladığı ilgili pazardaki pazar payının % 40'ı aşmaması durumunda uygulanmasını öngörerek pazar gücünün toplandığı piyasalarda ortaya çıkan dikey anlaşmaları grup muafiyeti kapsamı dışında tutmuştur.

Çevre düzenlemelerinde yer alan yetkilendirilmiş kuruluş lisanslarının sektörde faaliyet gösteren teşebbüslerin belirli bir pazar payını aşacak şekilde bir araya gelmesiyle oluşturulan organizasyonlara verilmesi, bu üretici sorumluluğu organizasyonlarının ciddi bir mali desteğe sahip olmasını ve dolayısıyla da atık yönetimi piyasalarında yüksek pazar paylarına ulaşmasını tetiklemektedir. Ekonomik etkinlik ve ölçek ekonomisine ulaşmak amacıyla oluşturulan bu organizasyonlara ülke çapındaki üreticilerin büyük bir çoğunluğu katılmakta ve genel olarak ülke çapındaki tek yetkilendirilmiş kuruluş olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu organizasyonların atık piyasalarında ulaştıkları bu yüksek pazar payları, organizasyonların grup muafiyeti anlaşmalarından yararlanamamasına sebep olmaktadır.

Atık piyasalarında gözlemlenen dikey anlaşmaların, anlaşmaları grup muafiyeti kapsamından çıkaran kısıtlamalar içermeleri veya pazar payı eşiklerinin aşılması nedeniyle, grup muafiyeti anlaşmalarından yararlanamaması sonucunda bu anlaşmalar bireysel muafiyet değerlendirmelerine tabi olmaktadır. Bir dikey anlaşmanın bireysel muafiyet koşullarını yerine getirip getirmediği anlaşmanın niteliği, sağlayıcının pazar konumu, rakiplerin pazar konumu, alıcıların pazar konumu, giriş engelleri, pazarın olgunluğu ve ürünlerin niteliği gibi çeşitli faktörlerden etkilenebilmektedir.¹⁵⁴ Atık yönetimi piyasaları açısından, çevre düzenlemeleri, pazara ilk giren teşebbüsün avantajlı konuma sahip olması ve devlet destekleri önemli birer pazara giriş engeli yaratabilmektedir. Diğer yandan, atık yönetimi piyasasının henüz olgunluğa ulaşmamış olması ve sürekli değişken ve inovatif özellikler sergilemesi ise atık yönetimi piyasalarındaki dikey anlaşmalarda yer alan kısıtlamaların piyasada olumsuz etkiler doğurması ihtimalini azaltacaktır.

Bu çerçevede, üretici sorumluluğu organizasyonlarının yaptığı dikey anlaşmalar hem Avrupa hem de Türk rekabet otoritelerinin çeşitli kararlarına¹⁵⁵ konu olmuştur. Atık yönetimi sistemlerinde belki de en sık karşımıza çıkan dikey kısıtlama münhasır dağıtımdır. Münhasır sistemler marka içi rekabeti kısıtlayabilmekle ve pazarın bölünmesini önleyebilmekle beraber ekonomik etkinliklerin ve ölçek ekonomisinin elde edilmesine fayda sağlamaktadır. Ancak

¹⁵⁴ European Commission, Guidelines on Vertical Restraints.

¹⁵⁵ DSD, ARA, Eco-Emballages, Valpak.

bilindiği üzere kapsamı geniş tutulan münhasır sistemler grup muafiyeti anlaşmalarından büyük ölçüde yararlanamamaktadır.

Münhasırlık hükümleri özellikle atıkların toplanması aşamasında görülmektedir. Örneğin, *International Fruit Container Organisation*¹⁵⁶ kararında Avrupa Komisyonu, Alman gıda perakendecileri tarafından plastik meyve konteynirlerinin yeniden kullanılması için öngördükleri sistemde konteynirlerin münhasıran meyve taşınması amacıyla kullanılmasını kararlaştıran hükmün TFEU 101(1). maddeyi ihlal ettiğine karar vermiş ve bu hüküm bu nedenle çıkarılmıştır.

Bir diğer münhasırlık sistemi üretici sorumluluğu organizasyonlarının atıkların ülke çapında toplanması amacıyla anlaşma imzaladığı atık toplama firmalarına münhasır bölgeler atamasıdır. Bölge münhasırlığı sistemi ile de yine ölçek ekonomisinden faydalanmak istenmektedir. Ancak, münhasırlık haklarına ilişkin sürenin piyasada mevcut aktöre alternatif bir aktörün ortaya çıkmasını mümkün kılacak şekilde gözetilmesi gerekmektedir. *DSD* kararında¹⁵⁷, hizmet anlaşmalarındaki üç yıl süreli münhasırlık hükmünün *DSD*'nin pazardaki konumundan bağımsız olarak evsel kaynaklı ambalaj atıklarının toplanması ve ayrıştırılması pazarındaki rekabetin ortadan kalkmasına neden olmayacağına karar verilmiş ve bu hükme bireysel muafiyet tanınmıştır. Aynı şekilde Komisyon, *ARA*¹⁵⁸ kararında toplayıcı ve ayrıştırıcıların *ARA* dışındaki sistemlerle anlaşma yapabilme imkanlarının bulunmasından ötürü anlaşmalardaki münhasırlık şartlarının rekabeti önemli ölçüde kısıtlamayacağına karar vermiştir.¹⁵⁹

Ölçek ekonomisinden faydalanılması ve ekonomik etkinlik sağlanması amacıyla getirilen bir diğer dikey kısıtlama da yetkilendirilmiş kuruluşlar olan üretici sorumluluğu organizasyonları ile çalışan atık toplama firmalarının topladıkları atıkları münhasıran çalıştıkları üretici sorumluluğu organizasyonlarına vermelerini öngören yükümlülüklerdir. Bu şekilde toplanan atıkların tek bir nihai merkezde toplanarak daha uygun şartlar ile geri kazanılması veya bertaraf edilmesi amaçlanmaktadır. Ancak, ülke çapında faaliyet gösteren üretici sorumluluğu organizasyonlarının piyasadaki güçlü konumları göz önünde bulundurulduğunda bu hükümlerin de piyasadaki rekabeti kısıtladığı ve piyasaya yeni oyuncuların girmesini engellediği söylenebilecektir.¹⁶⁰

¹⁵⁶ *IFCO* için bkz: Press Release IP/93/430, 1993.

¹⁵⁷ *DSD*.

¹⁵⁸ *ARA, ARGEV, ARO*, OJ 2004 L 75/59.

¹⁵⁹ *ARA*, paragraf 278.

¹⁶⁰ Kingston 2012, s. 256.

Sonuç olarak, atık yönetimi piyasalarında karşımıza çıkan dikey anlaşmaların rekabet hukuku açısından değerlendirilmesinde ilgili atık yönetimi piyasasının bireysel özellikleri büyük önem taşımaktadır. Gelişmemiş atık yönetimi piyasalarında çevre kanunları ile amaçlanan hedeflerin gerçekleştirilebilmesi amacıyla rekabet hukuku kuralları daha esnek olarak uygulanabilmekte ve dikey kısıtlamalara cevaz verilebilmektedir. Buna karşın, olgunlaşmış atık yönetimi piyasalarında çevresel etkinliğin görece olarak yüksek düzeylere ulaşması nedeniyle piyasadaki rekabetin güçlenmesi amacıyla rekabet hukuku kuralları daha sıkı bir şekilde takip edilmektedir.

4. TÜRK VE DÜNYA REKABET HUKUKU UYGULAMALARINDAN ÖRNEKLER

4.1. Türk Rekabet Hukuku Uygulamalarından Örnekler

4.1.1. 20.05.2008 tarih ve 08-34/456-161 sayılı AKÜÇEV Kararı

Tüm Akü İthalatçıları ve Üreticileri Derneği'nin (TÜMAKÜDER) Akümülatör ve Geri Kazanım Sanayicileri Derneği (AKÜDER) ve yetkilendirdiği Aküçev Atık Akü Toplama ve Taşıma San. ve Tic. A.Ş (Aküçev)'nin asıl işi atık aküsü olan firmaların faaliyetlerini tamamen önledikleri, atık akü fiyatlarını belirledikleri ve geri dönüşüm tesislerinin Aküçev dışındaki kaynaklardan atık akü alımını engellediklerine dair şikayeti üzerine Rekabet Kurulu tarafından yapılan soruşturma neticesinde, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'un 4. maddesinin ihlal edildiğine karar verilmiştir.¹⁶¹

Akümlatör (akü) ithalatı yapan teşebbüslerin üyelerinin oluşturduğu TÜMAKÜDER Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yetkilendirilmiştir. AKÜDER ise Atık ve Akümülatörlerin Kontrolü (APAK) Yönetmeliği'nin çıkarılmasına müteakip akü üreticileri ve geri kazanım sanayicileri tarafından kurulmuş ve yine Bakanlıkça yetkilendirilmiştir. AKÜDER'in kurucu üyeleri tarafından atık aküleri toplamak üzere bir şirket kurma kararı verilmiş ve AKÜDER ve kurulan Aküçev arasında işbirliği protokolü imzalanarak hazırlanan Atık Akümülatör Yönetim Planı'na ilişkin Bakanlık onayı alınmıştır.

Tarafların soruşturma konusu olan eylemlerini ise belirtilen yönetim planı çerçevesinde atık akülerin kullanıcıdan/tüketiciden geri dönüşüm tesisine ulaşmasına kadar olan faaliyetler oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle atık akülerin toplanması ve bunların işlenerek geri kazanılmasına dair faaliyetler ayrı

¹⁶¹ Karar incelemesinde, kısaltmış adlarıyla yer verilen teşebbüslerin unvanları; Aküçev Atık Akü Toplama ve Taşıma San. ve Tic. A.Ş., Akas Akü ve Malz. Sanayi Ltd. Şti., Aslan Kurşun Sanayi ve Tic. A.Ş., Esan Akümülatör ve Malz. San. Tic. Koll. Şti., İnci Akü Sanayi ve Ticaret A.Ş., Kudret Metalize Sanayi Tic. A.Ş., Mutlu Akü ve Malz. San. A.Ş., Türker İzabe ve Rafine Sanayi A.Ş., Yiğit Akü Malz. Sanayi Tic. A.Ş.'dir.

birer ilgili ürün pazarı teşkil edebileceği gibi aynı sistemin farklı aşamaları olarak da değerlendirilebilecektir. Kararda ise *“ tarafların oluşturduğu atık akü toplama sisteminin iki faaliyetin entegre edilmesinden oluşması ve soruşturma konusunun da bu faaliyetlerin tümünü kapsamaması nedeniyle ilgili ürün pazarı genel olarak “atık akümülatör pazarı olarak belirlenmiştir”*.¹⁶²

Alaşımli kurşunun önemli bir bölümü atık akülerin geri kazanımı yoluyla elde edilmekte ve bu yolla elde edilen kurşun, bunu hammadde olarak kullanan sektörler bakımından büyük önem taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle atık akü, kurşunu hammadde olarak kullanan teşebbüsler ile bunların geri kazanımını sağlamak üzere kurulmuş olan teşebbüsler açısından temel girdi niteliğindedir. Bu doğrultuda Rekabet Kurulu tarafından yapılan tespite göre, atık akü piyasasındaki her türlü anti-rekabetçi eylem ve/veya karar, kurşunu doğrudan girdi olarak kullanan tüm piyasaları doğrudan etkileyebilecek güce sahiptir. APAK Yönetmeliği’nde akü üreticilerine, depolama merkezlerine, geri dönüşüm tesislerine ve atık akü taşıyıcılarına yönelik çeşitli yükümlülükler getirilmektedir. Yönetmeliğin 3. maddesinde tanımlanan atık üreticileri 10. maddeye göre, genel bir toplama ve geri dönüşüm sistemi kurarak veya belli bir sisteme katılarak atık akümülatörlerinin toplanmasını, geri kazanımını ve bertaraf edilmesini sağlamakla yükümlüdürler. Bunlara ek olarak, üreticiler akümülatörlerin satışında depozito uygulamakla da yükümlü kılınmışlardır.

Kararda, Aküçev’in bir ortak girişim olarak rekabet hukuku açısından değerlendirilmiş ve herhangi bir ortak girişime ilişkin değerlendirme yapılırken öncelikle yoğunlaşma mı yoksa işbirliği doğurucu mu olduğuna bakılması gerektiği belirtilerek Aküçev’in ortak kontrol edildiği ve bağımsız iktisadi varlık olmadığı çıkarımlarında bulunulmuştur. Bu hususa ilişkin son değerlendirmede ise, Aküçev kuruluş sözleşmesinin 4054 sayılı Kanun’un 4. maddesi kapsamında kurucu taraflar arasındaki koordinasyonu sağlayan ve rekabeti sınırlayıcı amaç ve etkilere sahip olan bir işbirliği anlaşması olduğu sonucuna varılmıştır. Kararda Aküçev’in ortaklarından farklı olarak akü üretimi ve/veya geri dönüşümde faaliyet göstermemekle birlikte bu faaliyetler için gerekli olan atık akü toplama faaliyetini yerine getirdiği belirtilerek yapısal olarak Aküçev’in başlı başına varlığının rekabet hukuku bakımından sakıncalı olduğu ve bir koordinasyon riski yarattığı ifade edilmiştir. Kararda bu yapısal hususlar; atık aküden elde edilen kurşunun en önemli alıcısının akü üreticileri olması, Aküçev’in akü üreticileri ile atık akülerin tekrar akü hammadde olarak

¹⁶² Bkz Aküçev kararı, s. 11. Ayrıca kararda, geri dönüşüm işlemi sonucunda elde edilen kurşunun akü üretiminin ana girdisi olması ve bunun doğrudan doğruya üretim maliyetlerini belirlemesinden dolayı atık akü pazarındaki faaliyetlerin akü pazarında da sonuç doğurabileceğinden etkilenen ürün pazarı olarak “akü pazarı” belirlenmiştir.

kullanılmasını sağlayan geri dönüşüm tesislerini bünyesinde birleştirmesi, geri dönüşüm tesislerinin ise büyük çoğunluğunun Aküçev hissedarı olması, Mutlu Akü, Yiğit Akü ve İnci Akü'nün Türkiye'deki toplam akü üretiminin yaklaşık % 80'ini gerçekleştirmesinin yanında bu firmaların geri dönüşüm tesislerine de sahip olması ve Aküçev hissedarı olan akü üreticilerinin toplam akü üretiminin % 80-90'ını gerçekleştirmesi olarak sıralanmaktadır.

Davranışsal olarak ise, geri dönüşümcülerin atık akü alım fiyatları, üretim miktarları, ticari ilişkide bulunduğu taraflar ve koşulların Aküçev tarafından belirlendiği ve geri dönüşümcüler arasındaki rekabeti tamamen ortadan kaldırdığı belirtilmektedir. Toplama pazarındaki rekabet de AKÜDER'in bayileri toplama kanalı olarak kullanarak, Aküçev dışında bir kanala atık akü satmasını yasaklaması ve Aküçev üyesi geri kazanımcıların da hurdacılardan alım yapmasını engelleyerek hurdacıların sistem dışına çıkarılması sonucunda engellenmektedir.

Rekabet Kurulu, Aküçev kurucu üyelerinin eylemlerini 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi kapsamında da değerlendirmiş ve rekabet ihlali teşkil eden eylemler; (i) atık akü fiyatlarının el değiştirdiği her aşamada tespit edilmesi, (ii) bölge bayileri ile imzaladığı sözleşmeler ve bayilerden aldığı taahhütnameler yoluyla atık akülerin Aküçev'e satılmasının zorunlu tutulması ve (iii) Aküçev üyesi geri dönüşüm tesislerinin yalnızca Aküçev kanalından atık akü almasının zorunlu tutulması olarak özetlenmiştir. Kararda sonuç olarak, Akas Akü, Esan Akü, İnci Akü, Kudret Metal, Mutlu Akü, Türker İzabe, Yiğit Akü ve Aslan Kurşun'un Aküçev vasıtasıyla koordinasyon sağlayarak yukarıdaki eylemleri gerçekleştirmek suretiyle Kanun'un 4. maddesini ihlal ettiği ve söz konusu teşebbüslere para cezası verilmesine karar verilmiştir.¹⁶³

Aküçev kararında son olarak, Kurul tarafından Kanun'un 5. maddesi kapsamında muafiyet değerlendirmesi yapılmış ve ilgili AB Kılavuzu'nun¹⁶⁴ 188. paragrafında çevresel anlaşmalara ilişkin muafiyet verilmesinin değerlendirildiği kısımdaki "*Amaçlanan hükümlerin çevreyle ilgili ve iktisadi anlamda kazandırdıkları ve gereklilikleri her ne olursa olsun, anlaşma, ürün veya süreç farklılaştırma, teknoloji yeniliği veya kısa veya duruma bağlı olarak orta vadede pazara giriş bakımından rekabeti ortadan kaldırmamalıdır*" ifadesine yer verilerek tarafların ürünlerinin toplama ve/veya geri dönüşümü için münhasır bir sağlayıcı tayin ettikleri anlaşmaların ilgili pazarın önemli bir

¹⁶³ Belirtmek gerekir ki, kararda Aslan Kurşun'un sistem içerisindeki pozisyonunun diğer Aküçev ortaklarından çok farklı olduğuna yer verilerek diğer soruşturma taraflarına oranla daha az oranda para cezası verilmesine karar verilmiştir.

¹⁶⁴ Commission Notice Guidelines in the Applicability of Article 81 of the EC Treaty to Horizontal Cooperation Agreements (2001/C 3/02).

bölümünü teşkil ettiği durumlarda rekabeti kısıtlayabilecekleri belirtilmiştir. Muafiyete ilişkin son koşulun da Aküçev'in atık akülerin çevreye zarar vermeksizin toplanması amacına aşarak üyelerinin ticari çıkarlarına hizmet eden bir oluşum halini alması nedeniyle sağlanamadığı belirtilerek Aküçev'e muafiyet tanınmasının mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır.

Aküçev kararı, atık yönetimi piyasasındaki düzenlemelerin söz konusu piyasadaki rekabet üzerindeki olumsuz etkilerinin Rekabet Kurulu tarafından incelendiği ilk karar olması dolayısıyla büyük önem taşımaktadır. Aküçev kararında Rekabet Kurulu, atık akümülatör pazarında oluşturulan sistem içerisindeki üreticilerin gerek atık akü fiyatını belirlemek gerekse de söz konusu pazarda faaliyet gösteren bayi ve geri kazanım firmalarının faaliyetlerini sınırlandırmak suretiyle ilgili çevresel düzenlemelere de aykırı olarak rekabeti kısıtladıklarına karar vermiştir. Dolayısıyla bu karar, Rekabet Kurulu'nun atık yönetim pazarındaki rekabetin gelişip etkin bir şekilde işleyebilmesini sağlamak adına çevresel düzenlemelerin amaçlarının ve hedeflerinin de gözetilerek rekabeti bozucu yapısal ve davranışsal oluşum ve eylemlere izin vermeyeceğini açıkça göstermesi açısından belirleyicidir.

4.1.2. 11.11.2009 tarih ve 09-54/1298-329 sayılı İzgep A.Ş Kararı

Taraflardan İzgep Atık Toplama ve Geri Kazanım San. ve Tic. A.Ş. ("İzgep") A.Ş ambalaj atığı dahil olmak üzere her türlü atığın toplanması, biriktirilmesi, ayrıştırılması, geri kazanımı, geri dönüşümü, satışı ithalatı, ihracatı ve dahili ticareti ile işgal etmek ve bu amaçla tesisler kurup işletmek amacıyla aynı pazarda faaliyet gösteren on teşebbüsün¹⁶⁵ birbirlerinin hisselerini devralmaksızın ortaklık yoluyla kurdukları bir ortak girişimdir. Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Koruma Vakfı ("Çevko") ise, o günkü durumda ambalaj atıklarının kontrolü kapsamında "yetkilendirilmiş kuruluş" olarak faaliyet gösteren tek teşebbüstür. Ayrıca, Çevko "yeşil nokta" olarak bilinen amblemi sanayi kuruluşlarına bedel karşılığında kullanmaktadır.

Kararda ambalaj atıklarının toplanması ve geri dönüştürülmesi faaliyetinin ambalaj atıklarının toplanması, toplanan ambalaj atıklarının hammaddelerine göre ayrıştırılması ve ayrıştırılan ambalaj atıklarının yeniden üretilmesi için geri dönüştürülmesi aşaması olmak üzere üç aşamadan oluştuğu belirtilmektedir. Geri dönüşüm hizmetinin gerek daha yüksek yatırım ve know-

¹⁶⁵ Söz konusu teşebbüsler; Burcu Hizmet İşletmeleri Ltd. Şti. (Burcu Hizmet), Atkasan Atık Değerlendirme San. ve Tic. A.Ş.(Atkasan), Çemaş Çelik ve Metal Tic. A.Ş. (Çemaş), Cevsan Çevre San. Tic. Ltd. Şti. (Cevsan), Kastaş Kağıt San. Tic. A.Ş. (Kastaş), Kılıçlar Hurdacılık San. Tic. A.Ş. (Kılıçlar), Kısmet Kimya ve Plastik Nakl. San. Tic. A.Ş. (Kısmet Kimya), Muzaffer Pınarbaşı Cam Şişe İşletmesi (Muzaffer Pınarbaşı), Özmüşler Atık Kağıt Değerlendirme Merkezi San. Tic. Ltd. Şti. (Özmüşler), Tekda Tekn. Dön. Arıtma Kimya Taah. San. Tic. A.Ş. (Tekda)'dir.

how gerektirmesi gerekse de nitelik olarak toplama ve ayırıştırırmadan farklılık taşıması nedeniyle İzgep A.Ş ve ortaklarının faaliyetlerine ilişkin ürün pazarı “ambalaj atıklarının toplanması ve ayırıştırılması hizmetleri pazarı” olarak tanımlanmıştır. Çevko'nun faaliyetleri bakımından ilgili ürün pazarı ise “yetkilendirilmiş kuruluş hizmetleri pazarı” olarak tespit edilmiştir.

İzgep A.Ş'nin faaliyetlerine ilişkin değerlendirme yapılırken, öncelikle ortak girişimin yoğunlaşma doğurucu olup olmadığı değerlendirilmesine yer verilerek İzgep A.Ş'nin ortak kontrol edilmekle birlikte bağımsız bir iktisadi varlık olarak faaliyet göstermek için gerekli malvarlığı ve altyapıya sahip olmadığı, şirketin faaliyetlerinin büyük oranda ortaklarının katkısına bağlı olduğu ve ‘bağımsız bir iktisadi varlık olma’ koşulunun gerçekleşmediği sonucuna varılmıştır. Çalışmamız açısından önem taşıyan son değerlendirmede ise taraflar arasındaki veya taraflar ile ortak girişim arasındaki rekabeti sınırlayıcı amaç veya etkinin olmaması koşuluna yer verilerek İzgep A.Ş'nin hissedarı konumundaki tüm teşebbüslerin ilgili pazarda faaliyetlerini sürdürmelerinden dolayı İzgep A.Ş bünyesinde ortaya çıkan oluşum neticesinde taraflar ve taraflar ile İzgep A.Ş arasındaki işbirliğinin kaçınılmaz olduğu belirtilmektedir. Bu durumun yansımaları ise, İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki ambalaj atıklarının toplanması hizmetinin İzgep A.Ş ve ortakları arasında paylaşılması ve yine aynı sınırlar içerisindeki işyerlerinin İzgep A.Ş Yönetim Kurulu'nda alınan kararlar ile ortaklar arasında paylaşılması olarak kararda yer almaktadır. Ayrıca, İzgep A.Ş'nin bağımsız bir teşebbüs gibi davranarak topladığı ambalaj atıklarını da üçüncü kişilere satmak yerine, söz konusu atıkları sadece ortaklarına satması İzgep A.Ş ve hissedarları arasındaki rekabetçi davranışların koordinasyonu olarak değerlendirilmektedir. Kararda toplanılan belgelerden örnek verilerek¹⁶⁶ ilgili şirketin yalnızca kendilerine satış yapmalarını sağlamakla kalmayıp ayrıca satışlarda uygulanacak fiyatı da bizzat kendilerinin belirlediğinin altı çizilmektedir. Dolayısıyla, Kurul kararında, İzgep A.Ş oluşumunun 4. madde kapsamında rekabeti bozucu bir anlaşma olduğu ve pazar ve müşteri paylaşımına ilişkin bir “per se” rekabet ihlali olması dolayısıyla 5. maddedeki bireysel muafiyet şartlarını taşımadığını ifade edilmiştir. Kararın devamında ise, İzgep A.Ş'nin mevcut şekilde kurulmasında ve faaliyete geçmesinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın açık bir teşvik ve desteğinin bulunduğu ve bu nedenle teşebbüslere yönelik bir soruşturma açılması yerine Kanun'un 9. maddesi

¹⁶⁶ Bkz. İzgep A.Ş Yönetim Kurulu 23.02.2008 tarihli 2008/2 sayılı kararı, s 29: “Ambalaj atıklarının doğrudan şirket tarafından yürütme kurulu tarafından belirlenecek fiyatlar ve şartlar dahilinde öncelikle ortaklara olmak üzere satılması için tekli alınması, eğer birden çok ortak tarafından belirlenen fiyat üzerinden alım yapılması talep ediliyor ise, talepte bulunan ortaklara eşit olarak satılması”

kapsamında bir görüş yazılarak gönderilmesinin de olanaklı olduğunu belirtmiştir.

Çevko'ya ilişkin olarak yapılan değerlendirmede ise kararın verildiği tarihte Çevko'nun halihazırda Türkiye'de yetkilendirilmiş kuruluş olarak atanmış tek teşebbüs olması nedeniyle, ilgili pazarda hakim durumda olduğu belirtilmiştir.¹⁶⁷ Çevko'nun TAT lisanslı teşebbüslerden bazılarıyla anlaşma imzalamasının sözleşme özgürlüğünün bir parçası olarak değerlendirilebileceği ifade edilmiştir. Öte yandan, Çevko'nun yetkilendirilmiş kuruluş hizmeti sunumu kapsamında, belgelendirme hizmet bedelini müşterilerin bir önceki yılda piyasaya sürdüğü ambalajların tamamı üzerinden hesaplanmasının ve yeşil nokta markasının kullanım hakkının Çevko tarafından yetkilendirilmiş kuruluş hizmetleri ile bağlanarak pazarlanmasının Kanun'un 6. maddesi uyarınca hakim durumun kötüye kullanılması niteliğini taşıdığı belirtilerek soruşturma açılması mümkün olduğu halde 9. madde kapsamında Çevko'ya yazı yazılarak ihlalin ortadan kaldırılması yolunun seçilmesinin uygun olduğuna karar verilmiştir.

4.1.3. 04.02.2010 tarihli ve 10-13/130- 50 sayılı PETDER Kararı

Atık Yağların Yönetimi Protokolü'ne menfi tespit verilmesine ilişkin talep doğrultusunda, Kurul tarafından Petrol Sanayi Derneği İktisadi İşletmesi ("PETDER İktisadi İşletmesi") ile motor yağlarını üretenler, kendi markaları ile piyasaya sürenler, ithal edenler veya yurtdışından ithal ettikleri araçların içerisinde bulunan motor yağından dolayı toplama ve bertaraf yükümlülüğü bulunan teşebbüsler arasında imzalanan söz konusu protokol rekabet hukuku açısından değerlendirilmiştir.

PETDER İktisadi İşletmesi, Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliğinden kaynaklanan sorumlulukları yükümlü şirketler adına yerine getirmek üzerine kurulmuş ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından ilgili Yönetmeliğin 4. maddesi uyarınca Yetkilendirilmiş Kuruluş olarak atanmıştır. Yönetmelikteki tanımına göre yetkilendirilmiş kuruluş ise, "*Atık motor yağlarının toplanması amacıyla Bakanlıkça belirlenen esaslar dahilinde piyasa payları toplamı en az % 30 olan motor yağı üreticileri tarafından kurulan atık motor yağı toplama organizasyonu*"dur. Kararda, o tarihte PETDER İktisadi İşletmesi dışında halihazırda yetkilendirilmiş kuruluş statüsünde başka bir kuruluş olmadığı belirtilmektedir. PETDER İktisadi İşletmesi Petrol Sanayi Derneği'ne ("PETDER") bağlı ve atık motor yağlarının toplanması konusunda PETDER üyesi teşebbüslerin yanı sıra, atık motor yağı toplamakla yükümlü olup

¹⁶⁷ Kararda, Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği'nin 20. maddesi yetkilendirilmiş kuruluş olarak yetki verilecek kuruluşun, yurtiçinde piyasaya sürülen toplam ambalaj miktarının en az % 25'ini temsil etmesi koşulunu içerdiği ve ilgili pazar bakımından önemli bir yasal giriş engeli oluşturmakta ve anılan teşebbüsün ilgili pazardaki gücünü pekiştirdiği belirtilmektedir.

PETDER üyesi olmayan motor yağı üreticilerine de hizmet vermektedir. PETDER İktisadi İşletmesi, bildirim konusu Protokolü imzalayarak söz konusu teşebbüslerin atık motor yağların toplanması, taşınması ve bertaraf edilmesi yükümlülüklerini yerine getirmektedir.

Yönetmelik ile motor yağı üreticileri arasında sadece motor yağı üreticileri üretmiş oldukları motor yağını toplamakla yükümlü kılınmışlardır. Bu nedenle motor yağı üreticileri atık motor yağlarını toplama ve bertaraf yükümlülüklerini gerçekleştirmek için motor yağlarını toplamak üzere ülke genelinde bir sistem kurmak ve bu sistemi verimli bir şekilde işletmek yükümlülüğü altındadır. Yönetmelik kapsamında motor yağı üreticileri bakımından iki seçenek öngörülmüş ve motor yağı üreticilerinin yükümlülüklerini ya doğrudan ya da kendileri adına yetkilendirilmiş kuruluş aracılığıyla yerine getirebilecekleri düzenlenmiştir.

Kararda, söz konusu Protokol'ün temel olarak "atık motor yağları" piyasasında etkili olacağı belirtilmekle birlikte, bildirim konusu işlem bakımından ilgili ürün pazarı, atık motor yağlarını yönetecek sistemlerin hizmet sunduğu ve atıkların toplanmasını da kapsayacak şekilde atık motor yağları yönetim sistemleri olarak tanımlanmıştır. Protokol ise, yükümlülüklerinin PETDER İktisadi İşletmesine devredilmesi ve Yönetmelik hükümlerine uygun olarak yerine getirilerek Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na ve Şirket'e raporlanmasını içermektedir. Kararda, 2008 tarihli Atık Yönetmeliği'ne ilişkin olarak yapılan değerlendirmede "kirleten öder" ilkesinin yalnızca üreticilere uygulanan özel bir çeşidi olarak tanımlanan üretici sorumluluğu ilkesi çerçevesinde şekillendiğine yer verilmekte ve bu doğrultuda kolektif sistemlerin birbirlerine rakip olan şirketler tarafından kurulduğu belirtilerek rakipler arasında yaratılan işbirliğinin dikkatlice incelenmesi gereğine yer verilmektedir. Protokol olarak anılan kolektif sistemin yatay nitelikli olduğu için menfi tespit verilemeyeceği belirtilerek, protokolün muafiyet koşullarını taşıyıp taşımadığı hususunu değerlendirmiştir. Muafiyet koşullarından olan ilgili piyasanın önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kalkmaması koşulu altında atık yönetimi pazarında çıkabilecek rekabet sorunları; sistem aidatı, üyelik koşulları, potansiyel rekabet/giriş engelleri ve üyelik süreleri olmak üzere dört başlık altında toplanarak incelenmiştir.

Sistem aidatları, sistem ortakları arasında tüm taraflar arasında geçerli olacak sabit bir aidat üzerinde uzlaşılması ile taraflarca atık yönetim maliyetleri üzerinde anlaşılması anlamına gelmekte ve böylece atık yönetim maliyetleri ortaklaştırılmaktadır. Bu durumun ürün piyasasında yaratabileceği rekabetin kısıtlanması ve rakipler arasında maliyetin düşürülmesine yönelik rekabetin oluşmasının engellenmesi ve teşebbüslerin ürün tasarımı ve yenilik güdülerinin

kısıtlanması gibi rekabet karşıtı etkilerin mevcut Protokol bakımından söz konusu olmayacağı düşünülmektedir. Sistem üyelik koşullarının ise kimi durumlarda ürün piyasasına girişleri zorlaştırdığı bilinmekte ve bunun önüne geçilebilmesi için ayrımcı olmayan koşulların belirlenmesi gerekmektedir. Nitekim, protokolde yer alan üyelik koşullarının rekabeti olumsuz etkileyebilecek nitelikte olmadığı Kurul tarafından belirtilmiştir. Protokol'de Avrupa Komisyonu tarafından mevcut sistem dışındaki alternatiflerin oluşmasına engel teşkil ettiği öngörülen “ya hep ya hiç kuralı” altında değerlendirilebilecek hükümlerin de bulunduğu görülmektedir. Ne var ki, Kurul söz konusu piyasada tek bir sistemle çalışmanın zorunluluk olarak ortaya çıktığı belirtmiş ve bu hususun üyelik süreleri ile bağlantılı olarak incelenmesi gerektiği belirtilmiştir. Protokol'ün 9. maddesinde protokol süresinin 2 yıl olduğu belirtilse de, dosyada yer alan bir görüşme tutanağında PETDER Genel Sekreteri ve Genel Operasyon Müdürü tarafından sözleşme süresinin 2 yıl olarak öngörülmeyle birlikte ilgili şirketin dilediği zaman sözleşmeyi feshedebileceği ve 2010 yılından itibaren imzalanan sözleşmelerin 1 yıl süreyle yapılacağı ve sözleşmeye “ilgili şirketin istediği zaman çıkabileceğine ilişkin açık bir hüküm konulacağı” ifade edilmiş ve Kurul tarafından bu ifade ve taahhütler dikkate alınarak rekabeti kısıtlayan engellerin kalktığı ve rekabetin de zorunlu olandan fazla kısıtlanmadığı sonucuna varılarak Protokole bireysel muafiyet verilmesine karar verilmiştir.

4.1.4. 04.02.2010 tarihli ve 10-13/131-51 sayılı PETDER Kararı

Petrol Sanayi Derneği İktisadi İşletmesi (PETDER) ile enerji geri kazanım tesisi statüsündeki şirketler arasında imzalanan “Atık Motor Yağı Teslim ve Geri Kazanım Sözleşmesi”ne menfi tespit veya muafiyet tanınması talebi ile Rekabet Kurulu'nun önüne gelen dosyada, ilgili ürün pazarı “atık motor yağlarından enerji amaçlı geri kazanım pazarı” olarak tanımlanmıştır. Kararda çalışmamız bakımından önem taşıyan şu tespitlerde bulunulmuştur:

“Atık piyasası, ürünün atık haline gelmesinden sonra, düzenlemeler çerçevesinde tabi olduğu işlemlerin tümünün gerçekleştirildiği piyasayı ifade etmektedir. Bu anlamda atık piyasasını, atık yönetiminin sağlandığı “atık yönetimi piyasası” olarak ifade etmek de mümkündür. Atık yönetimi piyasasını, olay bazında farklı alt piyasalara ayırabilmek mümkündür. Örneğin ambalaj atıklarının geri dönüştürülmesi için öncelikle toplanan atıkların türlerine göre (cam, plastik vb.) birbirlerinden ayrıştırılması gerekmektedir. Bu nedenle, ambalaj atıklarına ilişkin olarak ayrıştırma işlemi ayrı bir pazar olarak kabul edilebilecektir. Geri kazanılması mümkün olmayan atıklar ile geri kazanım işlemleri sonrasında ortaya çıkan atıkların bertaraf edilmesine ilişkin ise ayrıca bir bertaraf piyasasının tanımlanması gerekli olabilmektedir. Dolayısıyla atık

yönetimine ilişkin piyasa yapılanması, atığın türüne veya söz konusu atıkla ilgili olarak düzenlemelerle getirilen yönetim zorunluluklarına göre farklılık gösterebilmektedir.”

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Yetkilendirilmiş Kuruluş olarak atanan PETDER İktisadi İşletmesi, Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği'nde belirtilmekte olan atık motor yağlarının sadece yetkilendirilmiş kuruluş ve motor yağı üreticileri tarafından toplanma zorunluluğu nedeniyle halihazırda yetkilendirilmiş kuruluş statüsündeki tek kuruluştur. Rekabet Kurulu tarafından yapılan değerlendirmede, Atık Motor Yağı Geri Kazanım Sözleşmesi'nin PETDER İktisadi İşletmesi ile atık motor yağlarını ilgili düzenlemelerde belirtilen esaslar çerçevesinde ek yakıt olarak kullanarak bertaraf edecek şirketler arasında yapıldığı ifade edilerek, söz konusu sözleşmenin dayanağının Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği hükümlerinin uygulanmasının oluşturduğu belirtilmektedir. PETDER İktisadi İşletmesi, ülkeye yayılmış teşkilatı sayesinde topladığı atık motor yağlarını bildirim konusu sözleşmeler ile sözleşmenin diğer tarafı olan şirketlere nakliye ve hizmet bedelinin karşılığı olarak satmakta ve anılan atık yağların enerji yakıtı olarak kullanılarak ekonomiye geri kazandırılması ile bertaraf edilmelerini sağlamaktadır. Kurul tarafından bu sözleşmeler incelenerek tarafların ticari kararlarını özgürce almalarını engelleyecek herhangi bir hükmün bulunmadığı belirtilmekle birlikte, 5. maddesinde yer alan, “Enerji Geri Kazanım Tesisi, Yetkilendirilmiş Kuruluştan teslim aldığı atık motor yağlarının teslim alınan fabrika dışına çıkartılmayacağını Enerji Geri Kazanım Tesisi'nin başka bir adresteki fabrikasına veya başka bir lisanslı/lisanssız işletmeye sevk edilmeyeceğini atık motor yağlarının ticarete konu edilip alınıp satılmayacağını taahhüt eder” hükmünün rekabet açısından önem taşıdığı vurgulanmıştır. Söz konusu hükme ilişkin değerlendirme sonucunda, 4054 sayılı Kanun kapsamında rekabeti sınırlayıcı nitelikte olmadığı ve ilgili Yönetmelik hükümlerinin uygulanmasına yönelik olduğu belirtilerek Atık Motor Yağı Teslim ve Enerji Geri Kazanım Sözleşmesi'ne Kanun'un 8. maddesi uyarınca Menfi Tespit Belgesi verilmesine karar verilmiştir.

4.1.5. 09.09.2009 tarihli ve 09-41/1000-257 sayılı PETDER Kararı

PETDER ve PETDER üyesi teşebbüslerin 4054 sayılı Kanun'u ihlâl ettikleri iddiası ile Rekabet Kurulu'nun önaraştırma kapsamında yaptığı değerlendirmede, PETDER tarafından atık motor yağlarının gerekli kategori testleri yapılmadan toplanarak yönetmelikteki emredici hükümlere rağmen kategori farklılıkları gözetilmeden tüm atık motor yağlarının karıştırıldığı ve buna paralel olarak 1. kategori atık yağlara erişimin engellendiği, PETDER üyesi şirketlerin piyasadaki madeni yağ arzını kontrol ettiği ve atık yağların

dolaşımını kontrol ederek bu yağların geri kazanım tesislerine gitmesini engelledikleri ve PETDER üyesi petrol şirketlerinin motor yağı üreticisi olarak piyasadaki motor yağı fiyatlarını kendi aralarında anlaşarak belirledikleri ile petrol şirketlerinin hem motor yağı üreticileri olup hem de piyasadaki atık yağları toplayarak bu piyasadaki rekabet koşullarını bozmak ve kontrol etmek istedikleri yönündeki şikayetleri incelemiştir.

Kararda, dosya özelinde sonuca ilişkin değerlendirmeleri değiştirmeyeceği belirtilerek kesin bir ilgili pazar tanımı yapılmasına gerek olmadığı belirtilmiştir. Atık yağlara ilişkin değerlendirmede, Türkiye’de atık yağların önemli bir kısmının toplanmadığı belirtilerek Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği ile motor yağı üreticilerine, üretmiş oldukları motor yağı atık haline geldikten sonra, toplama ve geri dönüşümünü sağlama yükümlülüğü getirildiği vurgulanmıştır. Toplam pazarın % 80-90’ını ellerinde bulduran PETDER üyesi motor yağı üreticileri atık motor yağları toplama yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla PETDER İktisadi İşletmesini kurmuşlardır. Rekabet Kurulu tarafından yapılan tespite göre, atık motor yağlarının % 12-16’lık kısmının resmen toplanabildiği belirtilmekte ve bu oranın AB ülkelerinin ciddi ölçüde gerisinde kaldığı belirtilmektedir. Bu doğrultuda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yapılan düzenlemeler sonucunda PETDER Yetkilendirilmiş Kuruluş olarak atanmıştır. Kurul tarafından “*PETDER üyesi teşebbüslerin toplam pazar paylarının % 80’in üzerinde olduğu göz önüne alınırsa, bu tarihten sonra PETDER dışında herhangi bir organizasyonun yetkilendirilmiş kuruluş sıfatıyla fiilen atık motor yağı toplamasının (doğrudan motor yağı üreticileri dışında) imkânsız olduğu görülmektedir*” denilmektedir. Ayrıca, geri kazanım firmalarına teslim edilen atık motor yağının son derece düşük olduğuna da değinilmektedir.

Yapılan yerinde inceleme sonucunda, PETDER üyesi olan madeni yağ üreticisi ve ithalatçısı petrol şirketlerinin, piyasadaki madeni yağ arzını kontrol ettiği veya PETDER üyesi petrol şirketlerinin motor yağı üreticisi olarak piyasadaki motor yağı fiyatlarını kendi aralarında anlaşarak belirlediklerine ilişkin herhangi bir bilgi ve belgeye rastlanılmadığından diğer şikayet konusunu oluşturan PETDER’in atık motor yağı toplamasına ilişkin faaliyetlerini değerlendirmesine geçilerek PETDER araçlarının farklı kategori yağların birbirlerine karışmasını önleyecek ayrı bölümlere sahip olmadığı, yağların karıştığı ve PETDER yetkililerinin aksi bir beyan olmadıkça tüm yağları 2. kategori kabul ettiği tespit edilmiştir. Yapılan diğer tespitler ise “*1. kategorideki atık yağların öncelikle rejenerasyon ve rafinasyon yolu ile geri kazanımlarının sağlanması gerektiği, bu kategorideki yağların Yönetmeliğin 21. maddesinde belirtilen koşullar nedeniyle enerji geri kazanımı amacıyla kullanılabilmesi belirtilmektedir. PETDER’in topladığı atık motor yağların*

birbirine karışabildiği ve bu nedenle II. kategori olarak kabul edildiği ve dolayısıyla sadece enerji geri kazanımı amacıyla yüksek ısıdaki çimento, demir çelik ve kireç fabrikalarının fırınlarında yakıldığı görülmektedir. Bu çerçevede atık motor yağların büyük ölçüde rafinasyonu ya da rejenerasyonun yapılmadığı anlaşılmaktadır. Ancak PETDER'in atık motor yağ toplaması nedeniyle geri kazanım firmalarının artık atık motor yağ elde edemediği ve dolayısıyla baz yağ üretiminde kullanmadığı” olarak kararda sıralanmıştır. Öte yandan Rekabet Kurulu tarafından edinilen yazışmalardan ilgili Yönetmeliğin öngördüğü şekilde atık motor yağlarının toplanması ve değerlendirilmesinde, özellikle de kategorilerinin belirlenmesinde hangi tarafın asıl sorumlu olduğu hakkında belirsizlik olduğu, kategori tespitinin uzun ve maliyetli olması ve analiz sonuçlarında çelişkiler olması gibi sorunların bulunduğu görülmektedir.

Yukarıda belirtilen değerlendirmeler ışığında Rekabet Kurulu tarafından PETDER üyesi olan madeni yağ üreticisi ve ithalatçısı petrol şirketlerinin, piyasadaki madeni yağ arzını kontrol ettiğine veya Dernek üyesi petrol şirketlerinin kendi aralarında anlaşarak motor yağı fiyatlarını belirlediklerini gösteren herhangi bir belge yahut bilgiye rastlanılmadığından soruşturma açılmasına gerek olmadığına karar verilmiştir. Ancak, ilgili Yönetmeliğin hükümlerinin tam uygulanamaması nedeniyle şikayete konu hususların ortaya çıktığı ve söz konusu uygulamaların geri kazanım alanında faaliyet gösteren teşebbüslerin hammadde teminini güçleştirmesi nedeniyle rekabetçi pazar yapısının oluşumunu teminen aksaklıkların ve olumsuzlukların giderilmesi amacıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na görüş bildirmesi için Başkanlığa yetki verilmesine karar verilmiştir.

4.1.6. 10.06.2010 tarihli ve 10-42/730-327 sayılı PETDER kararı

Rekabet Kurulu tarafından karara bağlanan dosya konusunu, PETDER İktisadi İşletmesi ile Rafinasyon & Rejenerasyon tesisleri arasında akdedilen Atık Motoryağı Teslim ve Rafinasyon & Rejenerasyon Sözleşmesi'ne menfi tespit belgesi verilmesi talebi oluşturmaktadır.

Kararda, Atık Motor Yağlarının Kontrolü Yönetmeliği'ne göre atık motor yağlarının sadece yetkilendirilmiş kuruluş ve motor yağı üreticileri tarafından toplanma zorunluluğu olduğu belirtilerek atık motor yağlarının toplanması faaliyetinde bulunan halihazırda PETDER İktisadi İşletmesi dışında başka bir yetkilendirilmiş kuruluş olmadığına yer verilmiştir. İlgili ürün pazarı “atık motor yağlarının rafinasyon ve rejenerasyon işlemi sonucu geri kazanım pazarı”; ilgili coğrafi pazar ise, “Türkiye” olarak belirlenmiştir. Kurul tarafından yapılan tespitler ve değerlendirmelere göre, bildirim konu olan sözleşme PETDER İktisadi İşletmesi ile atık motor yağların içindeki tüm kirleticileri temizlemek suretiyle baz olarak geri kazanımını ve bu sürecin

belgelenmesini sağlayacak rafinasyon ve rejenerasyon tesisleri arasında yapılmıştır. Sözleşmenin hukuki dayanağını ise, Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği'nin hükümleri oluşturmaktadır. Bu hükümler gereğince “*PETDER İktisadi İşletmesi tarafından toplanan atık motor yağları, kategorilerine uygun olarak ve geri kazanım veya bertaraf amaçlı olarak rafinasyon ve rejenerasyon tesislerine, çimento, kireç, demir çelik fabrikalarına veya tehlikeli atık bertaraf tesislerine (İZAYDAŞ) teslim edilmekte, bu çerçevede lisanslı tesislerde çevre ve insan sağlığına zarar vermeyecek şekilde işlem görmesi sağlanmaktadır*”. Söz konusu sözleşmeler ile PETDER İktisadi İşletmesi topladığı atık motor yağları rafinasyon ve rejenerasyon tesislerine satmakta ve bu tesisler ise mevzuatta öngörülen işlemleri uygulayarak ilgili yağları baz yağı, petrol ürünleri ya da orijinal yağa geri dönüştürmekte ve bu süreci belgelemektedir. Diğer tarafını yağ üreticilerinin oluşturduğu bildirim konusu Sözleşme’de tarafların ticari kararlarını özgürce almalarını engelleyebilecek hükümler bulunmamaktadır. Ancak, Kurul tarafından Sözleşme’nin 5. maddesinde yer alan “*Yetkilendirilmiş Kuruldan teslim aldığı atık motor yağlarının teslim alınan fabrika dışına çıkartılmayacağını, ŞİRKET’in başka bir adresteki fabrikasına veya başka bir lisanslı/lisanssız işletmeye sevk edilmeyeceğini, atık motor yağlarının ticarete konu edilip alınıp satılmayacağını... taahhüt eder*” hükmü ayrıca değerlendirilmiş ve bildirim formunda ifade edilen Sözleşme’nin rekabeti sınırlama amacı veya etkisi olmadığı, ilgili hükmün etkin bir atık yağ toplama faaliyetinin yürütülmesi açısından zorunluluk teşkil ettiği, yasal geri toplama yükümlülüğünün yerine getirilebilmesi için bu kısıtlamanın zorunlu olduğu gerekçeleri doğrultusunda, Sözleşme’nin 4054 sayılı Kanun kapsamında rekabeti sınırlayıcı nitelikte olmadığı ve Kanun’un 8. maddesi uyarınca Menfi Tespit Belgesi verilebileceğine karar verilmiştir.

4.1.7. 05.06.2008 tarihli ve 08-37/ 498-179 sayılı Ambalaj Kararı

Eskişehir Odunpazarı Belediyesi sınırlarında ambalaj atıklarının toplanması alanında faaliyet gösteren iki teşebbüs hakkında rakiplerinin pazara girmelerine engel oldukları iddiası üzerine yapılan önaraştırma sonucunda alınan Ambalaj Kararı, şikayette bulunan teşebbüsün atık toplamak için Belediye’ye yaptığı başvurunun halihazırda iki teşebbüs ile anlaşma yapılmış olması nedeniyle reddedilmesi şikayetini içermektedir. Kurul tarafından yapılan değerlendirmede Ambalaj ve Ambalaj Atıkları Yönetmeliği gereğince, ambalaj atıklarının toplanmasına ilişkin yetki ve sorumluluğun belediyelere devredildiği ve teşebbüsün belediye sınırları içerisinde faaliyet gösterememesinin nedeninin Belediye’den faaliyet izni alamamış olduğu belirtilerek, Bakanlığa görüş bildirilmesine karar verilmiştir.

Şikayetçi teşebbüs tarafından ileri sürülen iddialardan diğeri ise, Benli Geri Dönüşüm ile Özçetin Kağıtçılık'ın ambalaj atığı sahibi firmalara ortak fiyat teklifi sundukları, atıkları kendilerine vermeye zorladıkları ve atıkları aralarında kategorize ederek paylaştıkları hususudur. Yapılan değerlendirmede, söz konusu teşebbüslerin 2008 tarihinden itibaren, ortak fiyat belirleme uygulamasına geçtikleri ve bu eylemin 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi kapsamında ihlal teşkil ettiği sonucuna varılmıştır. Taraflarca Danıştay tarafından Yönetmelikteki "bedelsiz" ifadesinin yürütmesinin durdurulması kararı sonrasında nihai karara kadar benzer fiyatlar sunmuş olabilecekleri belirtilmiş, bu doğrultuda Bakanlık ve Belediye yetkilileri ile yapılan görüşmelerde teşebbüsler tarafından kendilerine sorular yöneltildiğini ancak Bakanlığın herhangi bir fiyat düzenlemesine gitmediği bilgisi alınarak Belediye'nin firmaların katlandıkları maliyetleri karşılayabilmeleri amacıyla yalnızca coğrafi pazar paylaştırdığı öğrenilmiştir. Benli Geri Dönüşüm tarafından atıkları tarafların aralarında kategorize ederek paylaştıkları yönündeki iddialara Özçetin Kağıtçılık ile zaman zaman aynı tedarikçi firmadan atık toplayabildikleri şeklinde cevap verilmiş ve atık sahibi firmalarla yapılan görüşmeler sonucunda atık paylaşımı konusunda herhangi bir iddiaya rastlanılmamıştır. Bu değerlendirmeler ışığında Kurul tarafından 4054 sayılı Kanun kapsamında bir değerlendirme yapılmasına gerek olmadığına karar verilmiştir.¹⁶⁸

İlgili ürün pazarının atık ve ambalajların toplanması ve ayrıştırılması pazarı olarak tanımlandığı kararda, "Ambalaj ve Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği" ile ambalaj ve ambalaj atıklarının toplatılmasına ilişkin yetki ve sorumluluğun belediyelere devredilmesinden dolayı, rekabetin sağlanması açısından belediyenin faaliyet gösterecek olan teşebbüsleri hangi ölçütleri gözeterek belirleyeceği oldukça önemlidir. Ayrıca, teşebbüslerin ortak fiyat teklifinde bulunmasını belediye yetkililerinin yönlendirmesinin kolaylaştırdığı dikkate alındığında, yönetmeliklerle yetki ve sorumluk verilen kamu kurum ve kuruluşlarının karar ve eylemlerinin de rekabet üzerinde olumsuz etkiler doğurabildiğini ve bu nedenle ilgili kurum ve kuruluşların da gereken özeni göstermesi gerektiğini de bu karar kapsamında vurgulamak gerekmektedir.

4.1.8. Sabun ve Deterjan Sanayicileri Derneği Kararları

i) 15.07.2009 tarihli ve 09-33/727-167 sayılı Rekabet Kurulu Kararı

Sabun ve Deterjan Sanayicileri Derneği (SDSD) tarafından yürütülen "Yeni Nesil Çamaşır Deterjanları Projesi"ne menfi tespit belgesi verilmesi veya

¹⁶⁸ Kararın sonuç bölümünde ortak fiyat uygulamasının üç aylık bir dönemi kapsamı nedeniyle soruşturma açılmasına gerek olmadığı ifade edilmekle birlikte söz konusu uygulamaya son vermeleri için taraflara görüş yazılmasına karar verilmiştir.

muafiyet tanınması talebine ilişkin olarak verilen Rekabet Kurulu kararında SDSD'nin yürüttüğü ve dernek üyesi olsun olmasın tüm üreticilere açık olan atık sularındaki deterjan miktarının azaltılarak çevreye daha az zarar verileceği, paketleme, lojistik, enerji tüketimi gibi alanlarda tasarruf sağlanacağı öngörülen projeyi değerlendirmiştir.

Karara konu olan proje “*temel olarak konsantre şekilde üretilmiş ürünlerin bilinçli bir şekilde kullanılması yoluyla çevreye daha az miktarda kimyasal salınımı yapılmasını hedeflerken, bunun yanı sıra daha az kullanıma bağlı olarak, enerji, ürünlerin paketlenmesi ve dağıtımı gibi noktalarda da tasarruf yapılmasını öngörmekte*” ve SDSD üyesi olunmasından bağımsız olarak tüm üreticilere açık, belirli piyasa büyüklüğünün aranmadığı, üretici, dağıtıcı veya ithalatçıları da katılımcı olabileceği özelliklerini taşımaktadır. Ayrıca, köpüren deterjan pazarında toplamda yaklaşık % 95 pazar payına sahip dört büyük firmanın projeye katılacağı, kalan küçük ölçekli firmaların ise mevcut durumda konsantrematik üretimine geçmeyeceği belirtilmekte ve projenin süresi bakımından öngörülen süreye ek olarak bir yıllık ek bir sürenin de kararlaştırılmış olduğu kararda yer almaktadır.

Proje katılımcıları kendileri tarafından piyasaya sürülecek deterjanların insan sağlığı ve çevre için güvenli olmasından sorumlu olacaklar ve optimize formülü geliştirmeyi ve piyasaya sunmayı hedefleyeceklerdir. Kararda, birçok ülkede uygulanmakta olan yeni nesil konsantre deterjan projeleri sayesinde yalnız Batı Avrupa’da 250 milyon ton daha az deterjan ve daha az miktarda ambalaj malzemesi kullanıldığı belirtilerek projenin sürdürülebilirlik açısından sürdürülebilir üretim ve sürdürülebilir tüketim gibi faydaları özellikle vurgulanmıştır. Sürdürülebilir üretimde kimyasallar, ambalaj malzemesi ve enerjinin azaltılması teşvik edilerek toz deterjan sektörünün çevresel etkisinin asgariye indirilmesi ön plana çıkmaktadır. Rekabetin ise her firmanın marka bazlı reklamında teşebbüslerin özgür bırakılmasıyla pazarlama noktasında kendisini göstereceği belirtilmektedir. Öte yandan, projenin çevresel anlamda fayda sağlamasının koşulunun çevreye daha az miktarda atık madde salınması olduğu belirtilmekte ve sabit reçeteye sahip olmayan bu koşulun sağlanması da her bir teşebbüsün yapacağı değişiklikler ile mümkün olacağı kararda yer almaktadır. Kurul tarafından “*proje başarıya ulaşırsa çevresel getiriler ve iktisadi sonuçları bakımından olumlu katkılar gözlemlenecektir ve atık miktarı, depolama maliyetleri, ambalaj malzemesi ve taşıma maliyetleri düşeceği*” ifade edilmiştir.

Rekabet Kurulu tarafından projenin 4054 sayılı Kanun’un 4. maddesi açısından yapılan değerlendirmesinde, teşebbüslerin söz konusu teknolojiyi neden rekabetçi bir anlayışla münferiden uygulamadıkları ve bir teşebbüs birliği

çatısı altında uygulamaya gittikleri hususu incelenmiş ve başarısızlıkla sonuçlanan denemeler nedeniyle projenin tanıtımının büyük önem taşıdığı sonucuna varılarak rekabeti kısıtlayıcı bir amaç veya etkinin doğmayacağı belirtilmiştir. İkinci olarak ise, tanıtım faaliyetlerinin finansmanının teşebbüslerin çeşitli yıllardaki pazar payları esas alınarak ve dolayısıyla pazar payı bilgilerinin paylaşılmasının pazarda koordinasyon doğurucu bir etkisinin olup olmayacağı değerlendirilmiş ve bilgi paylaşımının proje döneminden önceki bir döneme ait olduğu ifade edilmiştir. Diğer yandan, bir piyasadaki rakiplerin neredeyse tümünün benzer nitelikte bir üretim sürecini tercih etmeleri nedeniyle ürün fiyatlarında titiz bir inceleme yapılmış ve kısa dönemde üretim maliyetlerindeki artışın uzun dönemde tüketiciye yansıtılması riskinin bulunduğu da gözden kaçırılmaması gerektiği belirtilmiştir.

Üreticilerin klasik deterjan üretimini bırakarak yeni nesil deterjan üretimine başlamalarının tüketici tercihinin kısıtlanmasına neden olmayacağı hususundaki değerlendirmede her ne kadar sağlanacak çevresel faydalar önem taşısa da kullanım amaçları aynı ve daha düşük bedelli bir ürünün piyasadaki kalkmasının rekabetin sınırlandırılmasına neden olacağı belirtilmiştir. Benzer doğrultuda, konsantre ürüne geçilmesinin pazara giriş engeli şeklinde ortaya çıkabilecek olumsuz etkilerinden de söz edilebilecektir. Dolayısıyla, Kurul tarafından *“projenin rekabet koşulları üzerindeki etkilerinin sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi ancak belli bir süre sonra mümkün olmakla birlikte, başvuru konusu proje çerçevesinde yapılan anlaşmanın hâlihazırda pazardaki rekabet koşullarını sınırlama potansiyeline sahip olduğu”* kanaatine varılmıştır.

Proje Rekabet Kurulu tarafından 4054 sayılı Kanun’un 5. maddesi açısından değerlendirilmiş ve konsantrasyon işleminin hacim ve ağırlık olarak daha az miktardaki konsantre deterjan ile klasik deterjan ile yıkanan miktar ile aynı miktar çamaşır yıkanmasının hedeflenmesi malların üretim ve dağıtım ile hizmetlerin sunulmasında iyileşme ve etkinlik sağlanacağı belirtilmiştir. Diğer koşul olan tüketicinin yarar sağlanması ise tüketicilerin hem çevrenin daha az kirlenmesinden hem de daha az enerji tüketilmesinden elde edecekleri tasarruf ile gerçekleşeceği belirtilmiştir. Yukarıda da yer verildiği üzere katılımcı teşebbüslerin tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine yönelik herhangi bir sınırlama getirilmediği için ürün fiyatlamasında rekabetçi davranışlarını sürdürdüklerinden söz konusu projenin ilgili piyasanın önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kalkmasına neden olmayacağı ifade edilmiştir. Son koşul ise, projenin süresi ve öngörülen ek süre bakımından değerlendirilmiş ve yatırımları planlama imkanı sağlanması açısından makul kabul edilmiştir. Sonuç olarak, SDSD tarafından yürütülen projenin rekabeti kısıtlayıcı etkileri göz önüne alınarak menfi tespit belgesi verilememekle birlikte, 4054 sayılı Kanun’un

5. maddesinde düzenlenen koşulların tümünün karşılanması sebebiyle muafiyet tanınmasına karar verilmiştir.

ii) 18.10.2011 tarihli ve 11-53/1354-480 sayılı Rekabet Kurulu Kararı

Dosyanın konusunu deterjan üreticisi firmaların, başta üyeleri oldukları Kozmetik ve Temizlik Ürünleri Sanayicileri Derneği (KTSD)/SDSD bünyesinde sürdürülen projeler aracılığıyla olmak üzere rekabeti sınırlayıcı davranışlarda bulunup bulunmadıkları oluşturmaktadır. Yukarıda belirtilen projenin uygulanması esnasında yine yukarıda belirtilen muafiyet kararına ve 4. maddeye aykırılık oluşturabilecek davranışlarının söz konusu olabileceği endişesiyle Rekabet Kurulu'nun resen inceleme başlattığı önaraştırma sonucunda, soruşturma açılmasına gerek olmadığına karar verilmiştir.

Taraflardan KTSD, SDSD ile Kozmetik ve Tuvalet Müstahzarları Derneği'nin birleşmesiyle kurulmuştur. Kararda ilgili ürün pazarı az köpüren çamaşır deterjanları ve coğrafi pazar Türkiye olarak belirlenmiş ve az sayıda oyuncunun pazarın büyük bölümüne hakim olduğu ve oligopolistik yapı gösterdiği tespitine yer verilmiştir. Ayrıca Rekabet Kurulu kararında, yapılan yerinde incelemede teşebbüslerin rekabeti sınırlayıcı bir anlaşma içerisinde bulduklarına dair herhangi bir bilgi veya belgeye rastlanılmamış olduğunu ve hatta aksine teşebbüslerin pazarda rekabet içerisinde olduklarını gösteren çok sayıda belgeye ulaşıldığını belirtmiştir. Önaraştırma sürecinde teşebbüslerden edinilen bilgiler ise, her firmanın rakiplerinin fiyatlarını düzenli olarak takip ettiğini, piyasadaki toplanılan veriler doğrultusunda fiyat serileri oluşturduğunu ve bu verilere bağlı olarak fiyatlandırma ve promosyon stratejilerini kurduklarını göstermiştir.

Bir yıllık dönemde gerçekleşen fiyat artışları açısından ise, teşebbüslerin maliyetlerine ve pazar paylarına ilişkin bir değerlendirme yapılarak pazarda anlaşma olma ihtimalinin düşük olduğu belirtilmiştir. Nitekim, teşebbüsler arası iletişimi ve bilgi alışverişini kolaylaştıracak nitelikte görüşme, toplantı vb. olduğuna ilişkin bir delile rastlanmamış ve tarafların rekabet ihlali olarak adlandırılacak eylem ve davranışlarda bulunmadığına ve pazardaki parametrelerin maliyet yapısına etki eden dış faktörler ve bağımsız rasyonel firma davranışları paralelinde şekillendiği belirtilmiştir.

Söz konusu Proje öngördüğü hedefler bakımından değerlendirmeye tabi tutulmuş ve ön yıkama oranlarında ciddi azalma sağladığı, doğru dozaj kullanımının ciddi oranda arttığı, sıcak su oranlarının düşürülerek enerji tasarrufu sağlandığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak, Kurul tarafından soruşturma açılmasına gerek olmadığına karar verilmiştir.

4.2. AB Rekabet Hukuku Uygulamalarından Örnekler

4.2.1. DSD Kararı

Avrupa Komisyonu tarafından verilen *DSD* kararı, Duales System Deutschland AG (*DSD*) tarafından ambalaj atıklarının toplanması ve geri kazanımına ilişkin gerçekleştirilen sözleşmelerdeki yükümlülüklerle ilişkindir. *DSD* kararı, Avrupa Komisyonu'nun atık yönetimi piyasasındaki münhasır ve uzun süreli hizmet sözleşmelerine ilişkin detaylı bir rekabetçi etki değerlendirmesi yaptığı ilk karar olma özelliğini taşımaktadır. Karar ile birlikte, *DSD*'nin rakiplerine toplama altyapısına bedelsiz ve engelsiz erişim hakkı sağlandığı gibi sözleşme sürelerinin de büyük oranda azaltılması söz konusu olmuştur. Avrupa Komisyonu tarafından atık piyasasına ilişkin olarak iki adet ilkel nitelikte sonuca varılmıştır. İlkinde, *DSD* ve toplayıcılar arasındaki hizmet sözleşmelerinde yer alan uzun süreli münhasırlık hükümlerinin gerekliliğinin ancak ikna edici ekonomik delillerle gerekçelendirilebileceği ortaya konulmuş ikincisinde ise *DSD*'nin rakiplerinin altyapıya erişimin önemi vurgulanmıştır.¹⁶⁹

Kararın verildiği tarihte *DSD* Almanya'da ambalajların toplanması ve geri dönüştürülmesi faaliyetlerini ülke çapında gerçekleştiren tek teşebbüstür. *DSD* toplama faaliyetini kendisi yerine getirmemekte, yerel şirketler ile yaptığı hizmet anlaşmaları ile bu faaliyeti gerçekleştirmektedir. Söz konusu hizmet anlaşmalarına göre ise, toplayıcılar kendilerine ayrılan bölgelerde münhasıran faaliyette bulunmaktadır. *DSD*'nin pazardaki konumu ve hizmet anlaşmalarının süreleri dikkate alındığı takdirde, diğer yerel ve yabancı toplayıcıların ilgili pazara erişiminin engellenmiş olduğu görülmektedir. Bu nedenle Avrupa Komisyonu iyi oluşturulmuş bir sistemin üç yıldan uzun süreli olarak münhasır sözleşmeleri içermesinin meşru ekonomik gerekçelere bağlanabilmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir.¹⁷⁰ Ayrıca Avrupa Komisyonu tarafından hizmet anlaşmalarındaki toplayıcıların, topladıkları ürünlerin ticaretini yapamayacaklarına dair hükmü, toplayıcıların üçüncü kişiler ile olan ilişkilerini sınırlandırmasından dolayı 81. maddenin (TFEU 101) ihlal edildiğine karar verilmiştir.

4.2.2. Eco-Emballages Kararı

Avrupa Komisyonu, Fransız şirketi Eco-Emballages SA tarafından evsel kaynaklı ambalaj atıklarının seçici toplanması ve geri kazanımına ilişkin sistem kapsamında gerçekleştirilen sözleşmelere onay vermiştir. Bu karar, Avrupa

¹⁶⁹ IP/01/1279 Brussels, 17 September 2001.

¹⁷⁰ Bellamy ve Child 2007, s. 536.

Komisyonu tarafından kolektif sistemlere ilişkin rekabet ilkelerinin belirlendiği ilk karar olma özelliğini taşımaktadır.¹⁷¹

1993 yılında Eco-Emballages tarafından ambalaj atıklarına ilişkin kompleks yapıda bir seçici toplama ve geri kazanım sistemi oluşturulmuş ve ilgili yasal düzenlemelerde yer alan yükümlülüklerin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Eco-Emballages, yüksek rakamlı cirosu ve üye sayısı ile Fransa’da ilgili sektörde faaliyet gösteren en büyük organizasyon olma özelliğini taşımaktadır. Üyeleri tarafından kendisine, ambalajların geri dönüştürülmesi yükümlülüğünü gerçekleştirmesine karşılık olarak belli bir miktarda katkı ödenmekte ve Eco-Emballages ise üyelerinden elde ettiği kârı yerel otoritelere yeniden dağıtmaktadır. Yerel otoriteler tarafından ayrıştırılan ürünler endüstriyel şirketlere geri kazandırmaları için satılmakta ve Eco-Emballages tarafından ödenen miktar ise, yerel otoritelerin ambalaj atıklarını seçici olarak toplaması ve ayrıştırması için katlandıkları ek maliyeti telafi etmek işlevini görmektedir. Kuruluşundan kısa bir süre sonra, Eco-Emballages kuruluş sözleşmesini ve ilgili sözleşmelerin rekabet hukuku açısından değerlendirilerek onaylanması için Avrupa Komisyonu’na bildirmiş ve özellikle “yeşil nokta” kullanımına ilişkin sözleşme ile standart “üretici”, “yerel-otorite” ve “sektörel” sözleşmeler bildirimine konu edilmiştir.

Avrupa Komisyonu tarafından 2000 yılında yapılan uyarı sonrasında Eco-Emballages tarafından sözleşme hükümleri değiştirilmiş ve vermiş olduğu taahhütler neticesinde sözleşmelerin sürelerinin ve kapsamının rekabeti engellemeyecek hale getirilmesi sağlanmıştır. Böylece, üreticilere söz konusunun sistemi bir yıldan sonra veya her yılın sonunda terk edebilme ve tüm veya yalnızca bir kısım ambalajları için sözleşme yapabilme imkanı tanınmıştır. Aynı doğrultuda, yerel otoritelere de derhal sözleşmeyi sona erdirmeye veya bir kısım ambalaj için sözleşme yapabilmek hakkı tanınmıştır. Eco-Emballages kararı ile meşrulaştırılmayan münhasırlık hükümlerinin mevcut ve potansiyel bir rakibin daha etkin ve hizmeti talep eden kişilerin ihtiyacına uyan hizmet verebilmesinin önündeki engeli kaldırdığı söylenebilir.

4.2.3. ARA Kararı¹⁷²

Altstoff Recycling Austria (ARA) tarafından mevcut durumda ARA’nın bir parçası olan ARGEV’in TFEU 101(3). maddede düzenlenen muafiyetten faydalanabilmesi için yükümlülükler getiren Avrupa Komisyonu kararına karşı açılan iptal davası, Mahkeme tarafından 22 Mart 2011 tarihinde reddedilmiştir.

¹⁷¹ IP/ 01/ 850 Brussels, 15 June 2001.

¹⁷² ARA kararı, 2011/C 138/28, Case T-419/03,

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:139:0015:0015:EN:PDF>,

Erişim Tarihi: 09.01.2011.

Ambalaj sektöründe faaliyet gösteren çeşitli teşebbüsleri bünyesinde toplayan ARA ambalaj atıklarının toplanması ve geri dönüştürülmesi faaliyetlerini gerçekleştiren ulusal bir sistemin de sahibidir. Belirtilen faaliyetleri içeren sistem çerçevesinde, ARA tarafından her bir sektördeki bağımsız finansal geri dönüşüm şirketleri (BRG olarak anılan) ile anlaşmalar yapılmaktadır. Buna karşılık BRG'ler de her bir bölgeyle ilintili olmak üzere etkin olarak atık toplayan ve ayırtıran şirketler veya yerel otoritelerle ortaklık anlaşmaları imzalamaktadır.

Bu BRG'lerden biri olan ARGEV'in ise üç ambalaj türüne ilişkin olarak toplama sistemi bulunmakta ve yerel toplama şirketleri ile çeşitli münhasır ortaklık sözleşmeleri imzalamaktadır. Avrupa Komisyonu tarafından verilen kararda, söz konusu münhasır ortaklık sözleşmelerinin ambalaj toplama pazarında ve dikey olarak da ambalaj atıklarının geri alım ve değerlendirme pazarında rekabeti kısıtlayacak olmasına rağmen toplayıcıların ARA'nın rakipleriyle evsel kaynaklı ambalaj atıklarının toplanması için gerekli konteynır veya tesisatların kullanılmasına ilişkin olarak anlaşma yapabilmesi gibi bazı koşullara uyulması halinde TFEU 101(3). madde altındaki muafiyetten yararlanabileceği belirtilmiştir.

ARGEV ise söz konusu ortaklık sözleşmelerinde münhasırlık hükümlerinin yer almadığı ve her halükarda sözleşmelerin rekabeti kısıtlamasının mümkün olmadığı şeklinde savunma yapmıştır. Genel Mahkeme tarafından ARGEV'in savunmaları¹⁷³ reddedilerek, söz konusu ortaklık sözleşmeleri her ne kadar bölgesel münhasırlık taşıyan hükümler içermese de sözleşmelerin genel çerçevede değerlendirildiğinde 3-5 yıllık bir bölgesel münhasırlık tesis ettikleri belirtilmiştir. Mahkeme, Avrupa Komisyonu tarafından belirtilen rekabet karşıtı etkileri doğrulayarak ortaklık sözleşmelerinin oluşturduğu sistemin toplayıcılar üzerinde fiili münhasırlık yaratarak toplayıcıların yalnızca ARGEV'e tedarik etmelerinin atık sistemlerine ilişkin pazardaki rekabetin kısıtlandığını ARA/ARGEV'in rakiplerinin yeterli girdiye sahip olmalarını engelleyeceğinden bahisle karara bağlamıştır¹⁷⁴. Son olarak Mahkeme, Avrupa Komisyonu tarafından getirilen yükümlülükleri değerlendirerek, yükümlülüklerin orantılı olduğunu ve amacın gerçekleştirilmesi için gerekenden fazlasını içermediğini ifade etmiştir.

¹⁷³ Hatta, ARGEV tarafından Komisyon'un zorunlu unsur doktrinini yanlış uyguladığı belirtilmiştir. Mahkeme ise, zorunlu unsur doktrinini TFEU 101'e ilişkin olarak uygulanmasının mümkün olmadığını belirtmiştir.

¹⁷⁴ Stibbe Competition Law e- bulletin, August 2011; Erişim: http://www.stibbe.be/assets/competition%20law%20e-bulletin_kroniek%201e%20trimester%202011.pdf, Erişim Tarihi: 09.01.2012

4.3. ABD Rekabet Hukuku Uygulamalarından Örnekler

Amerika Birleşik Devletleri'nde ("ABD") atık sektörüne ilişkin olarak bir düzineden fazla rekabet hukuku ve ceza davası bulunmakta ve bu davalar çoğunlukla müşteri paylaşımı ve fiyatın tespiti gibi ticareti sınırlandıran anlaşma ve eylemleri içermektedir. 1996 yılında verilen *U.S. v. USA Waste Services, Inc.*¹⁷⁵ kararında da belirtildiği gibi atık endüstrisi rakip teşebbüsler arasındaki zımnî veya açık anlaşmaların ortaya çıkması için oldukça elverişli bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla, atık endüstrisine dair davalar rekabet hukukunun da ötesine geçmekte ve cezai nitelikleriyle de ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda *U.S. v. Private Sanitation Industry Association of Nassau/ Suffolk, Inc.*¹⁷⁶ kararında Long Island katı atıkların tasfiyesi sektörünü kontrol altında almak için tehdit ve RICO Yasası'nı¹⁷⁷ da ihlal edecek şekilde güç kullanarak gerçekleştirilen anlaşmanın örneklendirilmesi mümkündür.

ABD'de atık piyasasında faaliyet gösteren teşebbüslerin anlaşma yaparak rekabeti kısıtlamaları nadir karşılaşılan bir durumdur. Bunun nedeni ise, pazarda faaliyet gösteren teşebbüslerin sayılarının az ve yüksek pazar gücüne sahip olmasıdır. Sherman Yasası'nın 1. maddesi kapsamında değerlendirilebilecek rekabet hukuku ihlallerine yatkın ortam ise çok sayıda küçük teşebbüsün bulunmasıyla ilintilendirilmektedir.¹⁷⁸ Oysa atık endüstrisine ilişkin pazarlarda yüksek pazar payına sahip bir veya iki teşebbüs dışında küçük ölçekli ve benzer özelliklere sahip teşebbüslerin bulunduğu dikkate alındığında atık yönetimine ilişkin davaların tek taraflı ihlalleri konu edinen 2. madde etrafında şekillenmesi doğaldır. Atık endüstrisinde anlaşma yapmak suretiyle rekabetin kısıtlanmasına dair kararların başında 1987 tarihli *Waste Management Inc.* gelmektedir.¹⁷⁹ ABD'nin en büyük atık tasfiye şirketi olan Waste Management Inc.'in iştiraklerinden biri diğer atık hizmet sağlayıcıları ile anlaşarak rekabet hukuku kanunlarını ihlal ettiği gerekçesiyle yargılanmıştır. Mahkeme tarafından United Sanitation Services olarak faaliyet gösteren Waste Management Inc. of Florida diğer teşebbüslerle anlaşarak Dade ve Broward bölgelerindeki müşterileri paylaşarak rekabet hukuku yasalarını ihlal etmiştir. Benzer şekilde, başka bir

¹⁷⁵ *United States v. USA Waste Services, Inc. and Sanifill, Inc.*; 17.09.1996, Federal Register 48971.

¹⁷⁶ *U.S. v. Private Sanitation Industry Association of Nassau/Suffolk, Inc.*, United States Court of Appeals, Second Circuit.-47 F.3d 1158, 1995, Erişim: <http://caselaw.findlaw.com/us-2nd-circuit/1432506.html>, Erişim Tarihi: 09.01.2012.

¹⁷⁷ Racketeer Influenced and Corrupt Organization Act.

¹⁷⁸ CASWELL O. H, (1982). "Efficiency," "Cost-Benefit" and Other Key Words - The Practical Uses of Economics at the FTC: Panel Discussion, 51 *Antitrust L.J.* 589.

¹⁷⁹ *U.S.A. v. Waste Management Inc. of Florida d/b/a United Sanitation Services*, No. 87-658-CR-Nesbitt (S.D. Fla.).

iştiraki olan Waste Management Inc. of California da diğer üç teşebbüsle birlikte fiyat üzerinde anlaştıkları için yargılanmıştır.¹⁸⁰

2003 yılında *Stericycle ve Browning Ferris Industries*¹⁸¹ teşebbüsleri aleyhlerindeki pazar paylaşımına ilişkin federal rekabet hukuku ihlali iddiaları karşısında uzlaşma yoluna gitmişlerdir. Dava konusu temelini 1997 yılında söz konusu teşebbüslerin müşteri, ekipman ve çalışan değişimine dair resmi bir anlaşma imzalamaları oluşturmaktadır. Teşebbüsler arasındaki bu anlaşma sonucunda, Stericycle Arizona'daki, Browning Ferris ise Utah ve Colorado'daki ana sağlayıcı konumuna gelmiş ve böylece pazardaki rekabet tamamen ortadan kalkmıştır.

Uzlaşma, tarafların operasyonel değişikliklerde bulunarak rekabeti artırması, müşterileri ile uzun süreli anlaşmalar yapmaması ve pazarda faaliyet gösteren üçüncü kişi sağlayıcılara da atık tasfiye hizmetlerini açması koşullarına bağlanmıştır.¹⁸²

SONUÇ

Hızla büyüyen nüfus, buna paralel olarak yükselen tüketim ve sonuç olarak gittikçe artan atık miktarları çevreyi giderek kirletmektedir. Ülkemizde çevre bilincinin toplumda henüz yeni yeni gelişiyor olması, çevrenin korunmasındaki yükü en başta devletin ve üreticilerin üstlenmesini gerektirmiştir. Toplumda çevre bilinci oluşana kadar devlet politikaları çevrenin korunmasına yön vermelidir. Bu kapsamda çevre kanunları ile getirilen üretici sorumluluğu ilkesi, çevrenin korunması için atılmış olan önemli bir adımdır. Bu ilke doğrultusunda üreticilerin söz konusu sorumluluklarını yerine getirebilmek adına çeşitli ekonomik etkinlikler elde edebilmek için oluşturdukları birlikler, çevrenin korunması amacını gerçekleştirmek için kaçınılmaz birer araç olmakla birlikte, hem yatay hem de dikey rekabet hukuku sıkıntılarını da beraberinde getirmiştir.

¹⁸⁰ People of the State of California v. Waste Management of California, Inc., et al., No. A 952588 (Municipal Ct. Los Angeles, County); U.S.A. v. Waste Management of California, Inc., d/b/a Daily Disposal Service, Crim. No. 90-01-AHS (C.D. Cal); and U.S.A. v. Dewey's Rubbish Service, Crim. No. 89-56-AHS (C.D. Cal.).

¹⁸¹ Erişim: <http://www.deseretnews.com/article/959257/Stericycle-settles-with-Utah.html>.

Erişim Tarihi: 09.01.2012.

¹⁸² Inter-Care Med. Assoc. v. Stericycle, et al., The Honorable Dale A. Kimball 03-CV-886 Sorensen v. Stericycle, et al., 03-CV-179 Arizona Eye Center v. Stericycle, et al., 03-CV-887 Comprehensive Addiction Treatment Services, Inc. v. Stericycle, et al., 03-CV-784 Mark Haas, D.P.M. of Albuquerque Associated Podiatrists v. Stericycle, et al., 03-CV-795, Blackwell Matthew, Antitrust Issues in the Medical Waste Industry, 2004, Erişim: <http://matthewblackwell.aparyinnovations.com/articles/medicalwaste.pdf>.

Erişim Tarihi: 09.01.2012.

Bu aşamada, üretici teşebbüsler tarafından atık yönetim piyasalarında gerçekleştirilen işbirliği anlaşmalarından kaynaklanan ve piyasadaki rekabeti kısıtlayabilecek düzenlemelere karşı rekabet hukuku kurallarının ne kadar sıkı bir biçimde uygulanması gerektiği, yine devlet politikaları ile şekillenmektedir. Henüz ergenliğini ve hatta çocukluğunu yaşayan bir atık yönetimi piyasasında, piyasanın gelişimi ve çevrenin korunması amacını gerçekleştirebilmek için rekabet hukuku kurallarından bir ölçüye kadar taviz verilmesi ve normal bir piyasada rekabeti kısıtlayabilecek bir uygulamalara muafiyet tanınması kaçınılmazdır. Öte yandan, çevre bilincinin toplumda yaygınlaşması ve teknolojik inovasyonlar ile birlikte atık yönetimi piyasaları da zamanla gelişecek ve olgun piyasalara özgü niteliklere sahip olacaktır. İşte bu aşamada, söz konusu atık yönetimi piyasalarının daha da gelişmesi ve çevrenin de buna paralel olarak daha iyi korunması için bu piyasalarda da rekabet kanunlarının sıkı bir şekilde uygulanması ve belirtilen işbirliği anlaşmalarının da giderek daha detaylı bir biçimde rekabet hukuku merceğinden geçirilmesi bu piyasalardaki rekabet düzeyinin yükselmesi için gereklidir.

KAYNAKÇA

BELLAMY, C. ve G. D. CHILD (2008), *European Community of Competition Law*, Sixth Edition, Oxford University Press, New York, US.

BLACKWELL, M. (2004), “ Antitrust Issues in the Medical Waste Industry”
<http://matthewblackwell.apiaryinnovations.com/articles/medicalwaste.pdf>,
Erişim Tarihi: 09.01.2012.

CARLTON, D. ve J. PERLOFF (2005), *Modern Industrial Organization*, Fourth Edition, Pearson Addison Wesley, Boston, US.

CASWELL, O. H (1982), “Efficiency,” “Cost-Benefit” and Other Key Words - The Practical Uses of Economics at the FTC: Panel Discussion, 51 *Antitrust L.J.* 589.

ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI (2008), “2008-2012 Atık Eylem Planı”,
<http://www.cygm.gov.tr/CYGM/Files/EylemPlan/atikeylemlani.pdf>,
Erişim Tarihi: 09.01.2012.

EUROPEAN COMMISSION (1973), *The First Action Programme on Environment*, OJ 1973 C 112/1.

EUROPEAN COMMISSION (1992), *XXIInd Report on Competition Policy*,
<http://bookshop.europa.eu/en/xxiind-report-on-competition-policy-1992-pbCM7693689/?CatalogCategoryID=iuoKABstTO0AAAEjtZAY4e5L>,
Erişim Tarihi: 12.04.2012.

EUROPEAN COMMISSION (1993), *Press Release (Basın Açıklaması) IP/93/430*,
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/93/430&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>, Erişim Tarihi: 12.04.2012.

EUROPEAN COMMISSION (1995), *XXV Report on Competition Policy*,
http://ec.europa.eu/competition/publications/annual_report/1995/en.pdf,
Erişim Tarihi: 12.04.2012.

EUROPEAN COMMISSION (1998), *Press Release (Basın Açıklaması) IP/98/865*,
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/98/865&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>, Erişim Tarihi: 12.04.2012.

EUROPEAN COMMISSION (1998), *XXVIII Report on Competition Policy*,
http://ec.europa.eu/competition/publications/annual_report/1998/en.pdf,
Erişim Tarihi: 12.04.2012.

EUROPEAN COMMISSION (1999), *White Paper on Modernisation of the Rules Implementing Articles 85 and 86 of the EC Treaty*, OJ 1999 C132/1.

EUROPEAN COMMISSION (2001), *Press Release (Basın Açıklaması) IP/01/1279*,

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/01/1279&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, Erişim Tarihi: 12.04.2012.

EUROPEAN COMMISSION (2001), *Press Release (Basın Açıklaması) IP/01/850*,

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/01/850&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, Erişim Tarihi: 12.04.2012.

EUROPEAN COMMISSION (2005), *DG Competition Paper Concerning Issues of Competition in Waste Management Systems*,

http://ec.europa.eu/competition/sectors/energy/waste_management.pdf,

Erişim Tarihi: 12.04.2012.

ERTAN, B ve K. AKKOYUNLU ERTAN (2005), “Çevre Hukukunda Sorumluluk”, *Amme İdaresi Dergisi*, C.38, S.3.

GEVREN, G. (2003), “*The Application of Article 81 in the New Europe*”(der.), Fordham Corporate Law Institute, International Antitrust Law and Policy, Chapter 17.

GÜNAY, C. İ. (2010), *Rekabet Kanunu Şerhi*, Yetkin Yayınları, Ankara.

GÜRKAYNAK, G. (2003), *Türk Rekabet Hukuku Uygulaması İçin “Hukuk ve İktisat” Perspektifinden “Amaç” Tartışması*, Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara.

GÜRKAYNAK, G., YILDIRIM, K., ÖZGÖKÇEN, H., AYDIN, B. (2011), *Türk Rekabet Hukukunda Uyumlu Eylemlerin İspatı Odaklı İspat Tartışmaları*, Rekabet Dergisi, 2011, Cilt 12, Sayı 4.

GÜVEN, P. (2008), *Rekabet Hukuku*, Yetkin Yayınları, 2. Bası.

JONES, A. ve B. SUFRIN (2011), *EU Competition Law*, Fourth Edition, Oxford University Press, New York, US.

KAZAK, E. Ö. (2009), *Atık Yönetimi Piyasalarında Rekabet Politikası*, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi.

KINGSTON, S. (2012), *Greening EU Competition Law and Policy*, Cambridge University Press, 2012.

KROES, N. (2005), *European Competition Policy- Delivering Better Markets and Better Choices*,

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/05/512&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>,

Erişim Tarihi: 16.04.2012.

MONTI, M. (1997), *EC Competition Law*, Cambridge University Press.

OECD (1996), *Competition Policy and the Environment*, Paris.

OECD (2001), *Extended Producers Responsibility: A Guidance Manual for Governments*, Paris.

OECD (2005), *Policy Brief, Opening Markets for Environmental Goods and Services*, Paris.

OECD (2005), *Working Group on Waste Prevention and Recycling*.

OĞUZMAN, M. K. ve N. BARLAS (2007), *Medeni Hukuk*, Arıkan Yayınları, 14. Bası, İstanbul.

REPORT OF THE WORKING GROUP OF EXPERTS ON THE ECONOMIC AND FISCAL INSTRUMENTS IN EC ENVIRONMENTAL POLICY (1991), Boston College International and Comperative Law Review, Sayı.14, <http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol14/iss2/18>, Erişim Tarihi: 16.04.2012.

SAYIŞTAY BAŞKANLIĞI (2007), “*Türkiye’de Atık Yönetimi Denetim Raporu*”.

SEYRANTEPE, İ. (2011), “*Atık Yönetimi Piyasalarına Yönelik Düzenlemelerin Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*”, Atık Toplama Pazarında Rekabet ve Çevre Mevzuatı Açısından Güncel Gelişmeler Çalıştayı, <http://www.cevko.org.tr/cevko/Ic-Sayfa/Cevko/Haberler/Rekabet-Kurumu-ve-Yetkilendirilmis-kuruluslar-CEVK.aspx>, Erişim Tarihi: 16.04.2012.

TURGUT, N. (1995), “*Kirleten Öder İlkesi ve Çevre Hukuku*”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt 44, Sayı 1-4, s. 607-654 <http://auhf.ankara.edu.tr/auhfd/auhf-dergisi/yil-1995-cilt-44-sayi-1-4/>, Erişim Tarihi: 16.04.2012.

UZUN, A. Ö. (2007), *Stratejik İşbirlikleri ve Rekabet*, Rekabet Kurumu 5. Dönem Uzmanlık Tezi.

WHISH, R. (2008), *Competition Law*, Oxford University Press, Sixth Edition.

KARARLAR

Rekabet Kurulu Kararları

- Rekabet Kurulu'nun 29.05.2001 tarih ve 01-25/240-62 sayılı *Abbott-Fako-Abfar* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 30.07.2003 tarih ve 03-54/624-284 sayılı *Phizer-Boehinger* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 15.04.2004 tarihli 04-26/288-66 sayılı *Global* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 30.07.2004 tarih ve 04-50/678-172 sayılı *THY - Garanti Bankası* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 19.11.2004 tarih ve 04-72/1049-261 sayılı *Arçelik-Sony* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 08.07.2005 tarih ve 05-44/628-161 sayılı *Fiat-Peugeot-Citroen* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 02.03.2006 tarih ve 06-16/189-49 sayılı *Padok Turizm* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 06.12.2006 tarih ve 06-87/1120-325 sayılı *Citigroup-COIC* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 15.03.2007 tarih ve 07-23/227-75 sayılı *Abbott Laboratuvarları- EİP Eczacıbaşı* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 02.08.2007 tarih ve 07-63/776-282 sayılı *Eli Lilly Export- Sandoz* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 08.01.2008 tarih ve 08-03/35- 11 sayılı *Anten A.Ş* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 20.05.2008 tarih ve 08-34/456-161 sayılı *AKÜÇEV* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 05.06.2008 tarih ve 08-37/ 498-179 *Ambalaj* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 20.01.2009 tarih ve 09-03/46-15 sayılı *Türk Henkel Kimya- Hobi Kozmetik* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 16.06.2009 tarih ve 09-28/600-141 sayılı *Yassı Demir Çelik* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 18.06.2009 tarih ve 09-29/604-144 sayılı *Çay İşletmeleri* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 09.09.2009 tarih ve 09-41/1000-257 sayılı *PETDER* kararı.

- Rekabet Kurulu'nun 04.02.2010 tarih ve 10-13/130-50 sayılı *PETDER* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 04.02.2010 tarih ve 10-13/131-51 *PETDER* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 04.02.2010 tarih ve 10-13/145-61 sayılı *Arçelik A.Ş-Sony Eurasia* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 10.06.2010 tarih ve 10-42/730- 327 sayılı *PETDER* kararı
- Rekabet Kurulu'nun 08.07.2010 tarih ve 10-49/931-329 sayılı *Total Oil-Samsun Akaryakıt* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 27.10.2010 tarih ve 10-67/1422-538 sayılı *LASDER* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 10.11.2010 tarih ve 10-71/1488-571 sayılı *Belediye Ekmek* kararı.
- Rekabet Kurulu'nun 18.10.2011 tarih ve 11-53/1354-480 sayılı *Sabun ve Deterjan Sanayicileri Derneği* kararı.

AB Kararları

- Avrupa Komisyonu, *APB*, OJ 1990 L 18/35.
- Avrupa Komisyonu, *Ford/Volkswagen*, OJ 1993 L 20/14.
- Avrupa Komisyonu, *International Fruit Container Organisation (IFCO)*, 1993 IP/93/430.
- Avrupa Komisyonu, *Exxon- Shell*, 1994 OJ L144/21.
- Avrupa Komisyonu, *Philips-Osram*, 1994 OJ L378/37.
- Avrupa Komisyonu, *EACEM*, 1998 OJ L12/2.
- Avrupa Komisyonu, *CECED*, OJ 2000 L 187/47 4
- Avrupa Komisyonu, *Amino Acids*, OJ 2001 L 152/24.
- Avrupa Komisyonu, *Eco-Emballages*, OJ 2001 L233/37.
- Avrupa Komisyonu, *DSD*, 2001 OJ L319/1.
- Avrupa Komisyonu, *ARA, ARGEV, ARO*, OJ 2004 L 75/59.
- Avrupa Komisyonu, *SELEX Sistemi Integrati v. Commission*, 2007 4 CMLR 372.
- AT İlk Derece Mahkemesi, *AOK Bundesverband and Others*, 2004 ECR I-2493.
- AT İlk Derece Mahkemesi, *ARA*, 2011/C 138/28, T-419/03.

- ATAD, *IAZ*, 1983, ECR 3369.
- ATAD, *Höfner and Elser*, 1991, C-41/90 ECR I-1979.
- ATAD, *Commission of the European Communities v Kingdom of Belgium, "Walloon Waste" Judgment*, 1992 C-2/90, ECR I-4431.
- ATAD, *Dusseldorp*, 1998 ECR I-4075.
- ATAD, *Stadtgemeinde Frohnleiten*, 2007 C-221/06.

ABD Kararları

- *U.S.A. v. Waste Management Inc. of Florida d/b/a United Sanitation Services*, No. 87-658-CR-Nesbitt (S.D. Fla.).
- *United States v. USA Waste Services, Inc. and Sanifill, Inc.*; 17.09.1996, Federal Register 48971.
- *U.S. v. Private Sanitation Industry Association of Nassau/Suffolk, Inc.*, United States Court of Appeals, Second Circuit.- 47 F.3d 1158, 1995.
- *People of the State of California v. Waste management of California, Inc., et al.*, No. A 952588 (Municipal Ct. Los Angeles, County); *U.S.A. v. Waste Management of California, Inc., d/b/a Daily Disposal Service*, Crim. No. 90-01-AHS (C.D. Cal); and *U.S.A. v. Dewey's Rubbish Service*, Crim. No. 89-56-AHS (C.D. Cal).
- Settlement of *Stericycle & Browning Ferries Industries, Inter-Care Med. Assoc. v. Stericycle, et al.*) The Honorable Dale A. Kimball 03-CV-886 *Sorensen v. Stericycle, et al.*, 03-CV-179 *Arizona Eye Center v. Stericycle, et al.*, 03-CV-887 *Comprehensive Addiction Treatment Services, Inc. v. Stericycle, et al.*, 03-CV-784 *Mark Haas, D.P.M. of Albuquerque Associated Podiatrists v. Stericycle, et al.*, 03-CV-795, 2003.